

**"TÜRK DÜNYASINDA AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ
ƏDƏBİYYATI ARAŞDIRMALARI"**

mövzusunda

**I BEYNƏLXALQ ELMİ SİMPOZİUMUN XÜLASƏ
MATERİALLARI**

**SUMMARY MATERIALS OF THE 1ST
INTERNATIONAL SCIENTIFIC SYMPOSIUM**

ON

**"RESEARCH OF AZERBAIJAN LANGUAGE AND
LITERATURE IN THE TURKISH WORLD"**

Xəzər Universiteti Nəşriyyatı – 2024

Bütün hüquqlar qorunur

Elmi redaktor: Dos. Dilbər Zeynalova

Tərtibçi: Mənsurə Əhmədova

**“TÜRK DÜNYASINDA AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ ƏDƏBİYYATI
ARAŞDIRMALARI” mövzusunda I BEYNƏLXALQ ELMİ SİMPOZİUMUN
XÜLASƏ MATERİALLARI**

Xəzər Universiteti Nəşriyyatı: Bakı – 2024, 108 səh.

Bu kitabda 2024 – cü ilin dekabr ayında Bakı şəhərində Xəzər Universiteti Dillər və Ədəbiyyatlar departamentinin təşkilatçılığı ilə keçirilmiş “Türk Dünyasında Azərbaycan Dili və Ədəbiyyatı Araşdırmaları” mövzusunda I beynəlxalq elmi simpoziumunda məruzə edilmiş elmi məqalələrin xülasə materialları yer almışdır. Simpoziumda Azərbaycan tədqiqatçıları ilə yanaşı, Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Şimali Kipr Türk Respublikası və İran İslam Respublikasının alim və tədqiqatçıları Azərbaycan dilçiliyi və Ədəbiyyatının müasir və aktual problemlərinə həsr olunmuş elmi çıxışlarla iştirak etmişlər. Bu materiallar geniş tədqiqatçı auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuşdur.

This book contains abstracts of scientific articles presented at the 1st International Scientific Symposium on “Research on Azerbaijani Language and Literature in the Turkic World” organized by the Department of Languages and Literatures of Khazar University in Baku in December 2024. In addition to Azerbaijani researchers, scientists and researchers from Turkey, Kazakhstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, the Turkish Republic of Northern Cyprus, and the Islamic Republic of Iran participated in the symposium with scientific presentations dedicated to the contemporary and topical problems of Azerbaijani linguistics and literature. These materials are intended for a wide audience of researchers.

ISBN 978-9952-20-164-2

FƏXRİ KOMİTƏ

Prof. Hamlet İsxanlı (Azərbaycan)
Akad. İsa Həbibbəyli (Azərbaycan)
Akad. Rafael Hüseynov (Azərbaycan)
Prof. Yavuz Akpınar (Türkiyə)
Prof. Şahin Mustafayev (Beynəlxalq Türk Akademiyasının prezidenti)
Prof. Ahmet Bican Ercilasun (Türkiyə)
Prof. Mustafa İsen (Türkiyə)
Prof. Ramazan Korkmaz (Qafqaz Universitetlər Birliyi başqanı)

ELMİ KOMİTƏ

Prof. Hamlet İsxanlı (Xəzər Universiteti/Azərbaycan)
Prof. Teymur Kərimli (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu)
Prof. Erdoğan Uygur (Ankara Universiteti/ Türkiyə)
Prof. Bədirxan Əhmədov (AMEA N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu/ Azərbaycan)
Prof. Nureddin Demir (Hacettepe Universiteti/ Türkiyə)
Prof. Amantay Şarip (L.N.Qumilyov adına Avrasiya Milli Universiteti/ Qazaxıstan)
Prof. Nizami Cəfərov (Atatürk Mərkəzi/Azərbaycan)
Prof. Nadir Məmmədli (AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu/ Azərbaycan)
Prof. Nimet Yıldırım (Atatürk Universiteti, Türkiyə)
Prof. Jale Demirci (Ankara Universiteti/ Türkiyə)
Prof. Sevinc Əliyeva (Azərbaycan Respublikası Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitoring Mərkəzi/ Azərbaycan)
Prof. İsmayıl Kazımov (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu/ Azərbaycan)
Prof. Pervane Bayram (Mehmet Akif Ersoy Universiteti/ Türkiyə)
Prof. Marufjon Yuldashev (Özbəkistan Dövlət Sənət və Mədəniyyət İnstitutu/ Özbəkistan)
Prof. Alfiya Yusipova (Kazan Federal Universiteti/ Tatarıstan)
Prof. Dilşod Fayipov (Urgənc Dövlət Universiteti/ Özbəkistan)
Prof. Nurboy Jabbarov (Daşkənd Özbək Dili və Ədəbiyyatı Universiteti/ Özbəkistan)
Prof. Nasiba Sabirova Ergaşevna (Urgənc Dövlət Universiteti/ Özbəkistan)
Prof. Şevkiye Kazan Nas (Akdeniz Üniversitesi/ Türkiyə)
Dos. Dilbər Zeynalova (Xəzər Universiteti/ Azərbaycan)
Dos. Nəzakət Məmmədli (AMEA M.Füzili adına Əlyazmalar İnstitutu/ Azərbaycan)
Dos. Elmira Məmmədova-Kekeç (Bakı Avrasiya Universiteti/ Azərbaycan)
Dos. Nazım Muradov (Lefke Universiteti/Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti)
Dos. Yılmaz Özkaya (Ege Universiteti/ Türkiyə)
Dos. Elza Səmədli (Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyi/ Azərbaycan)
Dos. Cumali Şabanov (Daşkənd Dövlət Şərqsünaslıq Universiteti/ Özbəkistan)
Dos. İlkin Qulusoy (Qafqaz Universiteti/ Türkiyə)
Dos. Xatirə Yusifova (AMEA Əlyazmalar İnstitutu/Xəzər Universitet/ Azərbaycan)
Dos. Zivər Hüseynli-Baylan (Xəzər Universiteti/ Bakı Avrasiya Universiteti)
Dos. Esra Doğan Turay (Mardin Artuklu Universiteti/ Türkiyə)

Dos. Mehdi Genceli (Marmara Universiteti/ Türkiyə)
Dos. Bilge Kaya Yiğit (Bolu Abant İzzet Baysal Universiteti, Türkiyə)
Dr. Mərziyyə Nəcəfova (AMEA Ədəbiyyat İnstitutu/ Azərbaycan)
Dr. İlkin Əsgər (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti/ Azərbaycan)
Dr. Zəminə Ziyayeva (Xəzər Universiteti/ Azərbaycan)
Dr. Aqşin Əliyev Pekin Xarici Dillər Universiteti/ Çin
Dr. Burul Elebesova (Cusup Balasagin Kırğız Milli Universitesi/ Qırğızıstan)
Dr. Davud Kuhi (Təbriz Azad Universiteti/ İran)

TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Dos. Dilbər Zeynalova - Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin müdiri, sədr
Prof. İsxan İsxanlı - İdarəetmə və Tələbə işləri üzrə prorektor, həmsədr
Dos. Hikmet Quliyev - Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, üzv
Dos. Xatirə Yusifova - Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, üzv
Dos. Zivər Baylan Hüseynli - Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin müəllimi, üzv
Dos. Ülvi Babasoy - Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin müəllimi, üzv
Dr. Yeqzar Cəfərli - Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin müəllimi, üzv
Mənsurə Əhmədova - Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin müəllimi, üzv
Fərqanə Ələsgərli - Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin assistenti, üzv
Zülfüyyə Sadıqova - Musiqi və incəsənət departamentinin müdiri, üzv
Ələvsət Əmirbəyli - İctimai Əlaqələr və Media üzrə direktor, üzv
Natella Barkaya - Media Resursları Mərkəzinin müdiri, üzv
İlkin Əlizadə - İnformasiya Texnologiyaları şöbəsinin menecer köməkçisi, üzv
Aynurə Ağayeva - Ümumi şöbənin koordinatoru, üzv

MÜNDƏRİCAT

Абдукадирова Ш., Ахрарова Н., Абдурахманова С., Ташкентского государственного транспортного университета, Узбекистан - ИЗУЧЕНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	9
Adikə Alməmmədova - XƏTAİ TƏBRİZİNİN “YUSİF VƏ ZÜLEYXA”ƏSƏRİNDƏ İŞLƏNMİŞ İŞARƏ ƏVƏZLİKLƏRİ	10
Проф. Альфия Юсупова - М.А.КАЗЕМ-БЕКА И ЕГО ПОСОБИЕ ПО ТУРЕЦКОМУ ЯЗЫКУ	11
Prof. Amantay Şərip - HÜSEYN CAVİD ROMANTİZMİ VƏ XX ƏSİRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ QAZAX POEZİYASI: MƏNƏVİ AXTARIŞ VƏ HUMANİST İDEALLAR (MÜQAYISƏLİ TƏHLİL)	12
Dr. Ayşe Balkan - ANAR'IN “ALAKA” ADLI ÖYKÜSÜNÜN FANTASTİK UNSURLAR BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	14
Phd. Barno Mirzayeva To'rayevna - HODI ZARİFOV İLMİY İJODİNİNG O'RGANILISHI	15
Prof. Bədirxan Əhmədli - AZƏRBAYCAN ROMANTİZMİNİN TƏŞƏKKÜLÜ VƏ MƏRHƏLƏLƏRİNƏ YENİ BAXIŞ	16
Doç. Bilge Kaya Yiğit - OSMANLI ŞAİR TEZKİRELERİNDEKİ AZERBAYCANLI TÜRK ŞAİRLER	17
Doç. Burul Elebesova Bekkaziєvna - ALIKUL OSMONOV VE BAHTIYAR VAHABZADE'NİN ŞİRLERİNDE MITOLOJİK UNSURLAR VE MOTIFLER	10
Büşra Ünal Mert - HÜSEYİN CAVİD'İN TÜRK EDEBİYATIYLA ETKİLEŞİMLERİ	20
Dr. Davut Coşar - AZERBAYCANLI ŞAİR VE EĞİTİMCİ ABDULLAH ŞAIK'İN “TÜRK ÇELENGİ” (1919) ADLI DERS KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME	21
Dos. Elçin İbrahimov - MÜSTƏQİL TÜRK RESPUBLİKALARINDA DİL SİYASƏTİ (MÜASİR DÖVR)	23
Prof. Erdoğan Uygur - MİRZA FETHALİ AHUNDZADE'NİN MÜSYÖ JORDAN PİYESİNDE DOĞU VE BATI KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	24
Doç. Esra Doğan Turay - İRAN'DA YAZILAN HAC SEYAHATNAMELERİNDE TÜRKÇE'NİN ÖNEMİ VE GULAMRIZA ENZABİ'NİN HACNAME-İ ENZABİ ADLI TÜRKÇE ESERİNİN TANITIMI VE İNCELENMESİ	26
Fərqanə Ələsgərli - ORFOQRAFIYA VƏ ORFOEPIYA NORMALARININ ELMİ ÜSLUBA TƏSİRLƏRİ	27
Dr. Farizat Kuramaeva - KIRGIZ, AZERBAYCAN DİLLERİNİN TARİHİ-DİLBİLİMSƏL İLİŞKİLERİ: LEKSİK, GRAMATİK VE LINGUAKÜLTÜREL PARALELLER	28
Furkan Abir - TÜRKİYE İLE AZERBAYCAN ARASINDA BİR KÖPRÜ: AHMET KEMAL'İN BAKÜ'DEKİ FAALİYETLERİ	30
Dos. Gülarə Əmirova - AUIOVİZUAL REKLAMLARDA ƏDƏBİ DİL NORMALARININ POZULMASI NİTQİN İNKİŞAFINA MANE TÖRƏDƏN AMİL KİMİ	31

Prof. Gülşen Seyhan Alışık - TÜRK DÜNYASINDA ‘MİLLİ MEFKÛRE’ MESELESİ: MİRZA BALA ÖRNEĞİ	33
Prof. Halûk Harun Duman - KEŞİFLER BEKLEYEN BİLİM: TÜRKOLOJİ	34
Dos. Xatirə Yusifova - AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATININ TÜRKİYƏ ALI MƏKTƏBLƏRİNDƏ TƏŞKİLİ VƏ TƏDRİSİ METODİKASI	35
Dr. İlkin Əsgərov - AZƏRBAYCAN DİLİNİN BEYNƏLXALQ ALƏMDƏ TƏDRİSİ DÖVLƏT DİL SİYASƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTİ KİMİ	37
Doç. İlkin Gulusoy - TÜRK ÖĞRENCİLERİN AZERBAYCAN TÜRKÇESİ ÖĞRENİMİNDE KARSILAŞTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI	38
Dos. İmanyar Quliyev - LÜĞƏTLƏRİN MƏZMUNUNU ŞƏRTLƏNDİRƏN AMİLLƏR (“KODEKS KUMANİKUS” NÜMUNƏSİNDƏ)	40
Prof. İslamjon Yakubov - ÖZBEK-AZERBAYCAN'IN EDEBİYAT-KÜLTÜR İLİŞKİLERİ: GELENEK VE EŞSİZLİK	41
Prof. Jale Demirci - TÜRKİYE'DE AZERBAYCAN DİLİ VE EDEBİYATI ÇALIŞMALARI: NİMETULLAH KİŞVERİ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ	42
Dr. Jamila Asqarova Baxodirovna - O'ZBEK VA OZARBAYJON SEHRLI ERTAKLARINING QIYOSIY TADQIQI	44
Prof. Könül Əliyeva - MUSİQİ VƏ DİLİN HARMONİYASI	45
Dr. Könül Gulusoy - TÜRKİYE'DE AZERBAYCAN EDEBİYATI VE KÜLTÜRÜ'NÜN ÖĞRENİMİNDE KARŞIYA ÇIKAN ZORLUKLAR VE İZLENİLEN YÖNTEMLER.....	47
Dos. Könül Həbibova - AZƏRBAYCAN XALQ NAĞILLARI PERSONAJLARININ NİTQİNDƏ KOMMUNİKATİV STRATEGİYALAR	47
Dr. Könül Həsənova - MAHMUD KAŞĞARININ ”DİVANİ LÜĞƏT-İT-TÜRK” ƏSƏRİNDƏ QƏRB QRPURU DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRİNİN İZLƏRİ	49
Könül Şxəliyeva - OXU TƏLİMİ PROSESİNDƏ ŞAĞIRDLƏRİN NİTQ VƏ TƏFƏKKÜNÜN İNKİŞAF ETDİRMƏYİN SƏMƏRƏLİ YOLLARI	51
Dr. Qardaşxan Əzizxanlı - FÜZULİNİ TƏHRİF EDƏN TƏHLİLLƏR	52
Ləman Əlizadə - AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ MEDİA	53
Manzura Narzıqulova - BAHROM VA GULANDOM DOSTONINING MAVZULAR KO'LAMI	55
Prof. Ma'rufjon Yuldashev, Doç. Z.F.Sharapova - “MULLA NASRIDDIN” JURNALI KARİKATURALARIDA TURKISTON	56
Meray Gürsoy - CAFER CABBARLI'NIN TİYATRO ESERLERİNDE KADIN SORUNLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	56
Mənsurə Əhmədova - AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ RAST MUĞAMI KONSEPT KİMİ	58
Prof. Mərziyyə Nəcəfova - TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YAZILAN KARABAK ŞİRLERİNDE TÜRK BİRLİYİ, ZAFERE GİDEN YOL	59

Dr. Mətanət Məhərrəmovə - DISKURS. YANAŞMALAR VƏ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏR	60
Doç. Mehdi Genceli - BİR TANIĞIN İZLENİMLERİ: HÜSEYİNZADE ALİ BEY İLE MEHMET AKİF’İN BULUŞMASI	62
Доц. Мукаддас Камилова Гаппаровна, доц. Аманлыкова Нафиса Рахматуллаевна, Атамухамедова Гузал Сабирджановна - МАКСУД ШЕЙХЗАДЕ И ЕГО ВКЛАД В ПОПУЛЯРИЗАЦИЮ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	63
Dots. Munis Jo‘rayeva - O‘ZBEK VA OZARBAYJON OG‘ZAKI IJODIDAGI MUSHTARAKLIK (Topishmoqlar misolida)	64
Dr. Nazim Muradov PROF. DR. YAVUZ AKPINAR İLƏ RƏHBƏRLİK ETDİYİ ÇALIŞMA EKİBİ ARKADAŞLARINIŇ TÜRK DÜNYASI VƏ AZƏRBAYCAN ÜZƏRİNƏ BİLİMSƏL YAYINLARI.....	65
Prof. Nimet Yıldırım - NİZAMİ GENCEVİ VE “SIRLAR HAZİNESİ”	67
Dr. Nihan Abir Kurt - İSMAYIL ŞİHLİ’NİN DELİ KÜR’Ü İLE YAŞAR KEMAL’İN İNCE MEMED’İNİ BİRLİKTE OKUMAK: KÜLTÜREL BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR. 68	68
Dr. Onur Kurukaya - AZERBAYCAN TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SÖZCÜK TÜRLERİNE BAKIŞ	69
Dr. Orhan Baldane - AZERBAYCAN TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDA BİR FARKLILIK: “gör-” VE “de-” FİLLERİNDEN GELİŞEN MODAL SÖZLERİN KULLANIMLARI	70
Prof. Parvana Bayram - İSMAİL HİKMET ERTAYLAN’IN KLASİK AZERBAYCAN EDEBİYATI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALARI	72
Dos. Rasim Heydərov - DİALEKTLƏRİNİN TƏSNİFİNDƏ FONETİK TƏDQIQATLARIN ROLU	73
Rayhon Norqulova - MAQSUD SHEIKZODA IS THE GREAT POET OF THE AZERBAIJANI PEOPLE	75
Dr. Reyhan Mədətova - MUSTAFA ZƏRİRİN " FÜTUHUŞ-ŞAM" ƏSƏRİNDƏKİ BƏZİ ARXAİZMLƏRİN DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRDƏ İŞLƏNMƏSİ	75
Dr. Rəsul İsmayılzadə Duzal - FİRDOVSİNİN “ŞAHNAMƏ”Sİ VƏ ONUN İLK TÜRKÇƏ TƏRCÜMƏSİ - MİSİRDƏ QƏDİM AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ YAZILAN TARİXİ ƏSƏR ...	77
Dr. Sema Şahin Dede - TÜRKİYE’DE AZERBAYCAN TÜRKÇESİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR (2018-2024)	78
Səmə Vəliyeva - DİLİMİZ ÜÇÜN SƏCİYYƏVİ OLMAYAN CÜMLƏ TİPLƏRİNİN LİNGVOPUBLİSİTİK QÜSURLARI VƏ ONLARI YARADAN FAKTORLAR (ELEKTRON MEDİANIN DİLİ ƏSASINDA)	80
Dr. Solmaz Həyatova - İSMAYIL BƏY QASPIRALININ TÜRK DÜNYASINA BAXIŞI	81
Doç. Süleyman Kaan Yalçın - TAŞIDIĞI ARKAİK İZLER BAKIMINDAN AZERBAYCAN TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ SİLİKİYERADLARI VARLIĞINA KATKILAR	83
Prof. Shahodatxon Imomnazarova - OZARBAYJONLIK FOLKLORSHUNOS OLIM MIRALI SAIDOVNING «O‘LAN» ATAMASI HAQIDAGI MULOHAZALARI	84

Шерматилла Юсупов Рахматович - МАКСУД ШЕЙХЗАДЕ И ЭМИГРАЦИОННАЯ ЛИТЕРАТУРА: ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ НА ПЕРЕКРЕСТКЕ КУЛЬТУР	85
Prof. Şevkiye Kazan Nas - ŞİRVANŞAHLAR'DAN OSMANLI SARAYINA AZERBAJYCANLI BİR ŞAİR: HÂMİDÎ-İ ISFAHÂNÎ	86
Шониёзова С., Толипова Д., Кодирова Г., - АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ И УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫКИ В КОНТЕКСТЕ СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ	88
Dots. Tozagul Matyoqubova - MUHAMMAD FUZULIYY SHE'RIDAGI AN'NAMA VA ASLILIK	89
Ülkər Çəndirli - ARTIONİMLƏRİN MİLLİ SPESİFİKLİYİ	90
Dos. Ülvi Babasoy - ORXAN PAMUKUN "MƏNİM ADIM QIRMIZI" ROMANI NİZAMİ GƏNCƏVİNİN "XOSROV VƏ ŞİRİN" POEMASI İLƏ MƏTNLƏRARSİ ƏLAQƏ KONTEKSTİNDƏ	91
Doç. Ümit Akın - AZERBAJYCAN MUHACERET DERGİLERİNDEN TÜRK AMACI DERGİSİNDE FUAD KÖPRÜLÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME	93
Ümid Niayev - "OXUCAN" LAYİHƏSİ VƏ CƏNUBİ AZƏRBAYCANLILARIN DİL HÜQUQLARI UĞRUNDA MÜBARİZƏSİ	94
Доц. Вазира Хасанова Хамиджановна - ИЗУЧЕНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ГЕОГРАФИИ УЗБЕКСКОГО НАРОДА	95
Prof. Yaqub Babayev - M.Ə. RƏSULZADƏ YARADICILIĞINDA ÇAĞDAŞ TÜRK ƏDƏBİ DİLİNƏ (OSMANLI TÜRKÇƏSİNƏ) MÜNASİBƏTİN ELMİ-NƏZƏRİ İFADƏSİ	97
Dr. Yeqzar Cəfərli - BƏDİİ MƏTNİN TƏHLİLİNDƏ İNFORMATİVLİK VƏ KOQNİTİVLİK ("FARENGEYT 451" ROMANI ƏSASINDA)	98
Doç. Yılmaz Özkaya - YENİ KAFKASYA, AZERİ TÜRK, ODLU YURD, AZERBAJYCAN YURT BİLGİSİ GİBİ MUHACERET MATBUATINDA ŞİİRLER VE HALK ANLATILARININ MİLLİ KİMLİĞİ KORUMADAKİ ROLÜ	99
Dots. Zəbinisə Rəsulova Jaloliddinovna - TURKİY XALQ ERTAKLARIDA SEHRLİ BUYUMLAR	101
Zeliha Yerli, Günay Gəsimova Çatalkaya - MİRZA ALİEKBER SABİR VE ŞAİR EŞREF'İN NAMIK KEMAL'İN ŞİİRLERİNƏ YAPTIKLARI TEHZİLLERDEKİ ORTAK TAVIRLARI	101
Dr. Zəminə Ziyayeva - ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMLİ İSİMLERİNDEN ABDULLA ŞAİG'İN ESERLERİNİN TÜRK DÜNYASI TÜRKÇƏ/ANA DİLİ DERS KİTAPLARINDA YER ALMASI	103
Zibeydə Quliyeva - AZƏRBAYCAN VƏ İRAQ-TÜRKMAN DİLLƏRİNDƏ İŞLƏDİLƏN BƏZİ ƏRƏB MƏNŞƏLİ SÖZLƏRİN SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ	104
Dos. Zivər Hüseynli Baylan - BABUR IMPERATORLUĞU DÖVRÜNƏ AID BƏZİ FARSDILLI TARIXI QAYNAQLARDA TÜRK (AZƏRBAYCAN) DİLİNİN TƏSİRİ	106
Dr. Zuhra Yuldasheva - O'ZBEK SHE'RIYATIDA OZARBAYJON	107
Dots. Zulfıya Ma'rufova Nəbiyeva - FUZULİY VƏ O'ZBEK SHE'RATI	108

ИЗУЧЕНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Абдукадилова Ш., Ахрарова Н., Абдурахманова С.,

Ташкентского государственного транспортного университета, Узбекистан

В статье рассматривается изучение азербайджанской литературы в Узбекистане в контексте межкультурных и исторических связей двух народов. Проводится анализ современного состояния преподавания азербайджанской литературы в учебных заведениях Узбекистана, а также рассмотрены основные проблемы и перспективы этого направления. В условиях глобализации и культурного обмена изучение литературы соседних народов становится важной частью формирования межкультурного диалога, а также взаимопонимания и уважения культурных традиций. Статья акцентирует внимание на роли перевода и научных исследований как инструментов для развития межнационального культурного взаимодействия.

Ключевые слова: *азербайджанская литература, межкультурные и исторические связи, межкультурный диалог, межнациональное культурное взаимодействие.*

Тема: *Исследования азербайджанского языка и литературы в географии тюркских народов*

STUDY OF AZERBAIJANI LITERATURE IN UZBEKISTAN: HISTORICAL AND CULTURAL ASPECTS, CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abdukadirova Sh., Akhrarova N., Abdurakhmanova S.,

Tashkent State Transport University, Uzbekistan

The article examines the study of Azerbaijani literature in Uzbekistan in the context of intercultural and historical ties between the two nations. The current state of teaching Azerbaijani literature in educational institutions of Uzbekistan is analyzed, and the main problems and prospects of this area are considered. In the context of globalization and cultural exchange, the study of the literature of neighboring nations is becoming an important part of the formation of intercultural dialogue, as well as mutual understanding and respect for cultural traditions. The article focuses on the role of translation and scientific research as tools for the development of interethnic cultural interaction.

Keywords: *Azerbaijani literature, intercultural and historical ties, intercultural dialogue, interethnic cultural interaction.*

Theme: *Research of the Azerbaijani language and literature in the geography of the Turkic peoples*

XƏTAİ TƏBRİZİNİN "YUSİF VƏ ZÜLEYXA"ƏSƏRİNDƏ İŞLƏNMİŞ İŞARƏ ƏVƏZLİKLƏRİ

Adikə Alməmmədova

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

XV əsrin görkəmli şairlərindən biri də Xətai Təbrizidir. Şairin doğum və vəfat tarixi dəqiq məlum deyil. O, Ağqoyunlular dövlətinin sarayında yaşamışdır. Xətai Təbrizi Azərbaycan türkcəsində 4500 beytlik "Yusif ilə Züleyxa" poeması kimi dəyərli sənət əsəri yaratmışdır. Bu əsərin dilini öyrənmək, təhlil etmək XV əsr ədəbi dili haqqında müəyyən təsəvvür yaradır. Bugünkü mövzumuz Xətai Təbrizinin "Yusif və Züleyxa" əsərində işlənmiş işarə əvəzlilikləri haqqındadır. Əvəzlik əsas nitq hissəsi olub, bütün əsas nitq hissələrini əvəz edir. İşarə əvəzlilikləri isə şəxsə və ya əşyaya işarə edir. Xətai Təbrizinin "Yusif ilə Züleyxa" əsərində işarə əvəzlilikləri geniş şəkildə işlənmişdir. Əsərdə işlənən işarə əvəzliliklərini iki qrupa bölmək olar.

1. Hal-hazırda müasir Azərbaycan dilində işlənən işarə əvəzlilikləri (o,bu,elə,belə,həmin) : bu (Ayıtdı:atamdən kəmə qalmış idi .Ey bəradər yani bu nə iş idi) ; elə (Çün əziz ol hali elə gördi der, Qayıdub gəldi evinə qondi der) ; belə (Beş kərə ol hal belə keçdi Yusif, Qaxuban özin yerə çırpdı Yusif).
2. Müasir Azərbaycan dilində arxaikləşən işarə əvəzlilikləri bunlardır: ol (Ol xatunlar aydır: imdi biz ana, Aydalım olsun müti səndən yana). İşarə əvəzliyi müasir dilimizdə işlənən "o"-nun qədim formasıdır. Ol işarə əvəzliyi XX əsrin əvvəllərinə qədər dilimizdə işlənmişdir və müasir Azərbaycan dilində belə işarə əvəzliyi əsərdə böylə şəkildə işlənmişdir. (Yusif aydır:siz peyğəmbər olasız, Pəs rəvamı,böylə işlər qılasız) ; öylə işarə əvəzliyi müasir dilimizdə (Demək olmaz, söyləmək olmaz ana, Öylə adəm görübən qalır dona).

Açar sözlər: *Əvəzlik, müasir, Azərbaycan ,işlənən, işarə, arxaik*

Mövzu: *Mətnşünaslıq və mənbəşünaslıq*

PRONOUNS USED IN KHATAİ TABRİZİ'S WORK "YUSİF AND ZULEİKHA"

Adika Almamədova

Khazar University, Azerbaijan

Khatai Tabrizi is one of the notable poets of the 15th century. The date of birth and death of the poet is not known exactly. He lived in the palace of the Aghgoyunlu state. Khatai Tabrizi created a valuable work of art, such as the 4500 verse poem "Yusif il Zuleykha" in Azerbaijani Turkish. The study and parse of the materials of this work from the point of view of linguistics allows us to know deeply the phonetic, lexical and grammatical features of the literary language of the 15th century. Today's topic is about the pronouns used in Khatai Tabrizi's work "Yusif and Zuleikha". Pronoun is one of the main part of speech and replaces all main parts of speech. Demonstrative pronouns point to something or someone specific. In Khatai Tabrizi's work "Yusif il Zuleikha", demonstrative pronouns are widely used. The demonstrative pronouns used in the work can be divided into two groups:

1. Presently used demonstrative pronouns in the modern Azerbaijani language (o-that, bu-this, elə-such, belə-such, həmin-the same): **This** (bu) – (Ayıtdı: atamdən kəmə qalmış idi .Ey bəradər yani bu nə iş idi (s.16)); **such** (elə) (Çün əziz ol hali *elə* gördi der, Qayıdub gəldi evinə qondi

der.(s.32) ; **such** (belə) – (Beş kərə ol hal *belə* keçdi Yusif, Qaxuban özin yerə çırpdı Yusif. (s. 39).

2. These are the demonstrative pronouns that have become archaic in the modern Azerbaijani language: **Ol** (that) (Ol xatunlar aydır: imdi biz ana, Aydalım olsun müti səndən yana (s.43). The demonstrative pronoun "ol" is the ancient form of "o" used in our modern language. The demonstrative pronoun "ol-" (that) was used in our language until the beginning of the 20th century. In the work, the synonym of the demonstrative pronoun "belə" (such) used in the modern Azerbaijani language is "böyle" (such). (Yusif aydır: siz peyğəmbər olasız, Pəs rəvamı, *böylə* işlər qılasız. (s.88). Even though the demonstrative pronoun "öylə" has become archaic in our modern language, it is used a lot in the work, e. g. (Demək olmaz, söyləmək olmaz ana, Öylə adəm görübən qalır dona. (s 57)

Key words: *pronoun, modern, Azerbaijani, used, demonstrative, archaic*

Theme: *Textual Studies and Source Studies*

М.А.КАЗЕМ-БЕКА И ЕГО ПОСОБИЕ ПО ТУРЕЦКОМУ ЯЗЫКУ

Проф. Альфия Юсупова

Казанский Федеральный Университет, Татарстан, Россия

Одним из важных периодов в развитии отечественной тюркологии является дореволюционный период, когда происходило зарождение и становление академического востоковедения и его институтов. Характер большей части востоковедческих трудов, вышедших в этот период, был обусловлен практической необходимостью: издавались прежде всего множество имеющих различное назначение словарей тюркских языков, соответствующих учебников, разговорников и грамматик.

В фонде редких книг Научной библиотеки Казанского федерального университета хранятся несколько экземпляров труда М.А. Казем-Бека «Учебное пособие для временного курса турецкого языка (Санкт-Петербург, 1854). В 1855 г. Данное пособие М.А. Казем-Бек был удостоен за это пособие Демидовской премии.

Оно является довольно редким, и его наличие в фонде библиотеки в нескольких экземплярах свидетельствует о том внимании, которое уделялось практическому изучению турецкого языка в Казанском университете.

В это пособие включен грамматический очерк турецкого языка; хрестоматия с текстами разного рода: поэзия, жизнеописание писателей и поэтов, образцы частных писем, выполненными разными почерками, краткий русско-турецкий словарь (свыше 6700 русских слов).

В данной работе М.А.Казем-Бека, отразились не только культура, быт, история русского и турецкого народов, но и отличительные черты самого составителя словаря, его научный и жизненный опыт, профессия, социальный статус, что относится к субъективным факторам, обусловившим появление данного словаря.

Ключевые слова: *Казем Бек, пособие, турецкий язык, изучение*

Тема: *Исследования по азербайджанскому языку и литературе в географии тюркских народов*

M.A. KAZEM-BEKA AND HIS HELP FOR TURKEY LANGUAGE

Prof. Alfiya Yusupova

Kazan Federal University, Tatarstan, Russia

One of the important periods in the development of Russian Turkology is the pre-revolutionary period, when the emergence and formation of academic Oriental studies and its institutions took place. The nature of most of the Oriental studies published during this period was determined by practical necessity: first of all, many dictionaries of Turkic languages with different purposes, corresponding textbooks, phrasebooks and grammars were published. The collection of rare books of the Scientific Library of Kazan Federal University contains several copies of the work of M.A. Kazem-Bek "Textbook for a temporary course of the Turkish language (St. Petersburg, 1854). In 1855 This manual M.A. Kazem-Bek was awarded the Demidov Prize for this manual. It is quite rare, and its presence in the library's collection in several copies testifies to the attention paid to the practical study of the Turkish language at Kazan University. This manual includes a grammatical outline of the Russian Russian Dictionary This manual includes a grammatical essay of the Turkish language; a textbook with texts of various kinds: poetry, biographies of writers and poets, samples of private letters in different handwriting, a short Russian-Turkish dictionary (over 6,700 Russian words). In this work by M.A.Kazem-Bek, not only the culture, way of life, and history of the Russian and Turkish peoples are reflected, but also the distinctive features of the compiler of the dictionary, his scientific and life experience, profession, social status, which refers to the subjective factors that led to the appearance of this dictionary.

Keywords: *Kazem Bek, manual, Turkish language, study*

Topic: *Research on the Azerbaijani language and literature in the geography of Turkic peoples*

HÜSEYN CAVID ROMANTİZMİ VƏ XX ƏSİRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ QAZAX POEZİYASI: MƏNƏVİ AXTARIŞ VƏ HUMANİST İDEALLAR (MÜQAYISƏLİ TƏHLİL)

Prof. Amantay Şərip

L.N.Qumilyov adına Avrasiya Milli Universiteti, Qazaxıstan

XX əsrin əvvəllərində türk xalqlarının mənəvi həyatında fəal iştirak etmiş ədəbi şəxsiyyətlərin möhtəşəm qalaktikası gələcək nəsillər üçün zəngin ədəbi irs qoyub getmişdir. Onlardan biri də “Şərqi Şekspiri” kimi şöhrət qazanmış Azərbaycan şairi və dramaturqu Hüseyn Caviddir. Təəssüf ki, onun əsərləri qazax oxucusuna hələ də məlum deyil. Bunun əsas səbəbi bədii tərcümə sahəsində daimi qarşılıqlı əməkdaşlığın olmaması və Qazaxıstan-Azərbaycan ədəbi əlaqələrinə dair elmi araşdırmaların kifayət qədər aparılmamasıdır. Ona görə də bu istiqamətdə ədəbiyyatşünaslar qarşısında yeni məqsəd və vəzifələr qoyulur. Əsasən, hər iki ölkənin oxucuları, ilk növbədə, klassiklər Nizami Gəncəvinin, Abay Kunanbəylinin, Mirzə-Fətəli Axundzadənin yaradıcılığı ilə az-çox tanışdırlar. Hər iki xalqın ədəbiyyatının müxtəlif inkişaf dövrlərində baş vermiş bədii hadisələrə müqayisəli tarixi metod nöqtəyindən baxmaq lazımdır. Bu məqalədə Hüseyn Cavidin şeirlərindəki romantizm onun müasirləri - qazax şairləri M.Jumabayulu, M.Dulatulu, S.Torayqırulu, B.Kuleyulinin poeziyasında məşhur motivlərlə vəhdətdə təhlil edilir. Konkret nümunələr onların ideya-bədii axtarışlarında üstünlük təşkil edən ümumi mədəni-mənəvi mənbələri ortaya qoyur. Bədii ifadə ustalarının mənəvi axtarışları, humanist idealları ictimai-siyasi cərəyanlar, epoxal hadisələr kontekstində təhlil edilir. Sosial mühitdən

narazılıq, ecazkar ədəbi qəhrəmanlar, faciəli dünyagörüşü, mərhəmət və "dünya kədəri" hissləri, böyük insan sevgisinin tərənnümü, keçmişin ideallaşdırılması, tarixi təfəkkürün yeni prinsipləri - bunlar romantizmin əsas təzahürləridir. bu dövr ədəbiyyatında öz əksini tapmışdır. Poetik əsərlərdə orta q türk motivlərinin əks olunması yollarına diqqət yetirilir. Qeyd edək ki, Hüseyn Cavidin məqalədə təhlil edilən şeirləri ("Hərb və fəlakət", "Türk əsirləri" və s.) məqalə müəllifi tərəfindən qazax dilinə tərcümə edilib.

Açar sözlər: *Hüseyn Cavid, romantizm, qazax poeziyası, ədəbi əlaqələr, humanist ideallar, türk motivləri*

Mövzu: *Azərbaycan ədəbiyyatı müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq kontekstində*

HUSEYN JAVID'S ROMANTICISM AND KAZAKH POETRY AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY: SPIRITUAL SEARCH AND HUMANISTIC IDEALS (COMPARATIVE ANALYSIS)

Prof. Amantay Sharip

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan

A magnificent galaxy of literary figures who took an active part in the spiritual life of the Turkic peoples at the beginning of the twentieth century left a rich literary heritage for future generations. One of them is the Azerbaijani poet and playwright Huseyn Javid, who became famous as the "Shakespeare of the East." Unfortunately, his works are still unknown to the Kazakh reader. The main reason for this is the lack of constant mutual cooperation in the field of literary translation and the lack of scientific research on Kazakh-Azerbaijani literary ties to this day. Therefore, new goals and objectives are being set for literary scholars in this direction. Basically, readers of both countries are to one degree or another familiar with the works of classics Nizami Ganjavi, Abay Kunanbeyli, Mirza-Fateli Akhundzade. Artistic phenomena that took place in different periods of the development of literature of both peoples should be considered from the point of view of the comparative historical method. In this article, romanticism in the poems of Huseyn Javid is analyzed in combination with popular motifs in the poetry of his contemporaries - Kazakh poets M. Zhumabayuly, M. Dulatuly, S. Toraigyryly, B. Kuleyuly. Specific examples reveal the prevailing common cultural and spiritual origins in their ideological and artistic searches. The spiritual quest and humanistic ideals of the masters of artistic expression are analyzed in twenty socio-political trends and historical events. Dissatisfaction with the social environment, eccentric literary heroes, a tragic worldview, feelings of compassion and "world sorrow", glorification of great human love, idealization of the past, new principles of historical thinking - these are the main lines of manifestations of romanticism that were reflected in the literature of this period. Attention is paid to ways of reflecting common Turkic motifs in poetic works. It should be noted that the poems of Huseyn Javid, analyzed in the article ("War and Disaster", "Turkish Prisoners", etc.), were translated by the author of the article into the Kazakh language.

Keywords: *Huseyn Javid, romanticism, Kazakh poetry, literary connections, humanistic ideals, Turkic motifs*

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

ANAR’IN “ALAKA” ADLI ÖYKÜSÜNÜN FANTASTİK UNSURLAR BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Ayşe Balkan

İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Bu çalışmada, Anar Rızayev’in “Alaka” adlı öyküsü fantastik unsurlar bağlamında değerlendirilecektir. Fantastik metinlerin en temel özelliği, oluşturulan tekinsiz atmosferin metin kişilerinde ve okurda kararsızlık duygusu uyandırmasıdır. Todorov, bir metnin fantastik olması için birkaç temel koşul belirlemiştir. Buna göre okur, öyküdeki kişi ya da kişilerin dünyasında yaşanan olayları açıklarken bütün yaşananların doğal mı yoksa olağanüstü mü olduğu konusunda kararsızlık hissi yaşamalıdır. Yine bir başka husus da bu kararsızlık halinin öykü kişisi tarafından da hissedilmesidir. Böylece o kişi okurun görevini üstlenmiş olmaktadır. Koşullardan üçüncüsü de okurun metnin alegorik ya da şiirsel yorumlamaları dışarıda bırakmasıdır. Özetle bir eserin fantastik olup olmadığını belirlerken temel kıstasımız kararsızlık hissidir. Anar’ın Alaka adlı öyküsünde, üniversite eğitimi almak için farklı bir şehre gelen bir öğrencinin kiraladığı evde yaşanan birtakım olağanüstü olaylar anlatılmaktadır. Üniversiteli gencin yaşlı bir kadın vasıtasıyla tuttuğu ev, şehir merkezinden epeyce uzaktadır ve yirmi katlıdır. O çevrede bu kadar yüksek katlı başka bina olmaması üniversiteli gencin dikkatini çeken ilk tuhaf olaydır. Ancak öyküdeki tuhaflikler bununla bitmez ve öykü boyunca artarak devam eder. Bütün yaşananlar karşısında üniversiteli genç, yaşadığı her tuhaf olaya bir açıklama bulmaya çalışarak kendisini teselli eder. Evdeki resimlerin sürekli değişmesi, ışıkların istemsizce yanıp sönmesi, geriye giden saat, yerin altına doğru inen asansör, evin içinde beliren ve kendisini farklı kişiler olarak tanıtan gizemli insanlar, bir kilitli bir açık görünen kapılar, renk değiştiren ışıklar gibi pek çok ayrıntı üniversiteli gencin ruh halini alt üst eder. Eser incelenirken yabancılaşma konusu üzerinde de durulmuş, öyküdeki olağanüstülükler fantastik unsurlar bağlamında değerlendirilmiş, eserin bu yapıya uygun olduğu tespit edilmiştir.

Açar sözlər: *Anar, Alaka, fantastik, tekinsizlik, kararsızlık.*

Mövzu: *Öyküdeki fantastik unsurlar*

EVALUATION OF ANAR’S STORY “ALAKA” IN THE CONTEXT OF FANTASTIC ELEMENTS

Phd. Ayshe Balkan

Istanbul University, Turkey

In this study, Anar Rızayev's story "Alaka" will be evaluated in the context of fantastic elements. The most basic feature of fantastic texts is that the uncanny atmosphere created creates a sense of indecision in the characters and the reader. Todorov has determined several basic conditions for a text to be fantastic. Accordingly, the reader should feel indecision about whether all the events are natural or extraordinary while explaining the events experienced in the world of the person or persons in the story. Another issue is that this state of indecision is also felt by the character of the story. Thus, that person assumes the role of the reader. The third condition is that the reader excludes allegorical or poetic interpretations of the text. In short, our basic criterion when determining whether a work is fantastic is the feeling of indecision. In Anar's story "Alaka", some extraordinary events are told in a house rented by a student who came to a different city to study at university. The house that the university student

rents through an old woman is quite far from the city center and has twenty floors. The first strange event that caught the university student's attention was that there were no other buildings of such high storeys in that area. However, the strangeness in the story does not end there and continues to increase throughout the story. In the face of all the events, the university student consoles himself by trying to find an explanation for every strange event he experiences. The constantly changing pictures in the house, the lights flashing on and off involuntarily, the clock going backwards, the elevator descending underground, mysterious people appearing in the house and introducing themselves as different people, doors that appear sometimes locked and sometimes open, lights changing colors, and many details turn the university student's mood upside down. While examining the work, the subject of alienation was also emphasized, the extraordinary events in the story were evaluated in the context of fantastic elements, and it was determined that the work was suitable for this structure.

Keywords: *Anar, Alaka, fantastic, uncanny, indecision.*

Theme: *Fantasy elements in the story*

HODI ZARIFOV ILMİY İJODINING O‘RGANILISHI

Phd. Barno Mirzayeva To‘rayevna

O‘ZR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti, Uzbekistan

O‘zbek folklorshunos olim Hodi Tillaevich Zarifov bizning tasavvurimizdagi ulkan alloma darajasiga yetib kelguncha uzoq, samarali hayot va ijod yo‘lini bosib o‘tdi. Uning tadqiqotchi sifatida shakllanishi va yetuk olim bo‘lib yetishuvida dastlabki ilmiy faoliyatining o‘rni nihoyatda kattadir. Chunki ko‘pgina yirik olimlar faoliyatida bo‘lganidek, Hodi Zarifning ham keyingi tadqiqotchilik taqdiri ko‘p jihatdan uning fandagi dastlabki qadamlari bilan bog‘liq bo‘ldi. Hodi Zarifov folklor durdonalarini ilk to‘plovchisi hamda tadqiqotchi sifatidagi mehnatlari bilan o‘zbek folklorshunosligi fanining mustahkam asosini yaratdi. O‘sha davrdan boshlab O‘zbekistonda folklorshunoslik ishlariga doimiy ravishda rahbarlik qildi. Folklor namunalari ijodchi va ijrochilar og‘zidan bevosita, aynan, o‘zgartirmay, aytuvchi shevasida yozib olish bilan o‘zbek folklorshunoslik tarixini ham boshlab berdi. Maqolada o‘zbek folklorshunosligining asoschisi Hodi Zarifovning dastlabki ilmiy faoliyati haqidagi ba‘zi qaydlar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: *folklor, to‘plovchi, ekspeditsiya, doston, folklorshunos*

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti*

STUDY OF HODI ZARIFOV'S SCIENTIFIC WORK

Phd. Barno Mirzayeva Turayevna

Institute of Uzbek Language, Literature and Folklore of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Uzbekistan

The outstanding scientist Hodi Tillaevich Zarifov has gone through a long, fruitful life and creative path until he reached the level of a great scholar in our imagination. The role of his early scientific activity in his formation as a researcher and his development as a mature scientist is extremely large. Because, as in the work of many great scientists, the fate of Hodi Zarif's subsequent research was largely connected with his initial steps in science. Hodi Zarifov, as the first collector of folklore masterpieces and a researcher, created a solid foundation for the science of Uzbek folklore. From that time on, he constantly led the work of folklore in Uzbekistan. He also began the history of Uzbek folklore studies by recording folklore samples directly, exactly, without changes, from the mouths of creators and performers in the dialect of the narrator. The article analyzes some notes about the early scientific activities of Hodi Zarifov, the founder of Uzbek folklore studies.

Keywords: *folklore, collector, expedition, epic, folklorist*

Theme: *Azerbaijani literature*

AZƏRBAYCAN ROMANTİZMİNİN TƏŞƏKKÜLÜ VƏ MƏRHƏLƏLƏRİNƏ YENİ BAXIŞ

Prof. Bədirxan Əhmədli

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Çağdaş ədəbiyyatşünaslığın əsas vəzifələrindən biri də sosrealizm dövründə araşdırılan problemlərə yeni münasibətin bildirilməsi, problemə obyektiv yanaşılmasıdır. Sovet ədəbiyyatşünaslığı milli romantizmi 1905-ci il inqilabından başlayaraq, 1917-ci il inqilabında tamamlayır. Halbuki Azərbaycan romantizmini iki inqilabın arasına salmaq və onun mövcudluğunu cəmi 12 ilə məhdudlaşdırmaq ideoloji sistemdən gələn, heç bir elmi arqumentə əsaslanmayan yanlış bir yanaşmadır. Bu qiymətləndirmə ötən əsrin 60-cı illər ədəbiyyatşünaslığından bugünə qədər davam edir. Halbuki XIX yüzildə həm nəsr, həm də poeziyada romantik ədəbiyyatı ifadə edən bədii nümunələr yazılsa da, bunlar tədqiqatdan kənar qalmışdır. 1905-ci ilə qədər romantizm ədəbi cərəyanını ifadə edən bir çox nümunələr vardır. İ. Qutqaşının “Rəşid bəy və Səadət xanım”, A. Bakıxanovun “Kitabi Əsgəriyyə” hekayələri, “Tiflis”, “Fatma tar çalır” və b. şeirlərinə yeni gözlə-sosrealizm kontekstindən baxmaq lazım gəlir. Nəriman Nərimanovun “Bahadır və Sona”, Zeynalabdin Marağayinin “İbrahim bəyin səyahətnaməsi” kimi romanları romantizm estetikası kontekstindən təhlilə cəlb edilməlidir. Romantizmə yeni baxış onun yaranma tarixini XIX yüzilin 30-40-cı illərinə aparır. Bu mənada XIX yüzilin 30-cu illərini Azərbaycan romantizminin ilk mərhələsi hesab etmək olar.

Açar sözlər: *sosrealizm ədəbiyyatşünaslığı, romantizm, təşəkkül, mərhələ, yeni baxış*

Mövzu: *Çağdaş ədəbiyyatşünaslıqda yeni tendensiyalar*

A NEW LOOK AT THE FORMATION AND STAGES OF AZERBAIJAN ROMANTICISM

Prof. Badirkhan Ahmadli

Khazar University, Azerbaijan

One of the main tasks of modern literary criticism is to express a new attitude to the problems studied during the period of socialist realism, to approach the problem objectively. Soviet literary criticism begins with the 1905 revolution and completes the national romanticism in the 1917 revolution. However, placing Azerbaijani romanticism between two revolutions and limiting its existence to only 12 years is a wrong approach coming from the ideological system and not based on any scientific arguments. This assessment continues from the literary criticism of the 60s of the last century to the present day. However, although artistic examples expressing romantic literature were written in both prose and poetry in the 19th century, they have been left out of the research. Until 1905, there were many examples expressing the romantic literary movement. I. Gutgashinli's stories "Rashid bey and Saadat khanum", A. Bakikhanov's "Kitabi Askariyya", poems "Tiflis", "Fatma plays the tar" and others do not need to be viewed with new eyes - from the context of socialist realism. Novels such as Nariman Narimanov's "Bahadır and Sona", Zeynalabdin Maraghai's "Ibrahim bey's travelogue" should be analyzed from the context of romantic aesthetics. A new look at romanticism dates its origin to the 30s-40s of the 19th century. In this sense, the 30s of the 19th century can be considered the first stage of Azerbaijani romanticism.

Keywords: *socialist realism literary criticism, romanticism, formation, stage, new view*

Theme: *New trends in contemporary literary criticism*

OSMANLI ŞAİR TEZKİRELERİNDEKİ AZERBAJCANLI TÜRK ŞAİRLER

Doç. Bilge Kaya Yiğit

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye

Şair tezkireleri şairlerin hayatlarından, eserlerinden bahseden, şiirlerinden örnekler veren eserlerdir. Türk Edebiyatında Anadolu sahasında 16. yüzyılda ilk örnekleri görülmeye başlayan şair tezkireleri Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde Anadolu’da veya Anadolu sahası haricinde yetişen şairlerin hayatları, eserleri, şairlik kudretleri vb hakkında bilgiler ihtiva eder.

Orta Asya sahasında 15. yüzyılda Türkçe olarak yazılan ilk tezkire örneği Ali Şir Nevâyî’nin tezkiresidir. Türk edebiyatındaki ilk tezkirelerimiz, Devletşah’ın Tezkiretü’ş-şuarası, Câmî’nin Baharistan’ı, Nevâyî’nin Mecâlisü’n-nefâis tezkirelerini örnek olarak yazılmıştır. Anadolu sahasında Latîfi, Kınalızade, Âşık Çelebi tezkirelerinin yazılmasıyla bu tezkireler de daha sonra yetişen tezkire yazarlarına model olmuştur. Devletşah Tezkiresi, Camî’nin Baharistan’ı gibi tezkireleri örnek alan Nevâyî ve Sehî Bey’in tezkireleri (Anadolu ve Orta Asya sahasının ilk Türkçe olarak yazılmış tezkireleri) tabaka halinde kronolojik düzenlenmiş olup daha sonra Anadolu’da yazılan tezkireler genellikle şairlerin mahlaslarına göre alfabetik sıralanmıştır. Osmanlı sahasında tezkire 16. yüzyıldan 20 yüzyıla kadar Sehî Bey’in Heşt Behişt Tezkiresi, Latîfi Tezkiresi, Kınalızade, Âşık Çelebi, Kafzade, Âsım, Fatin Tezkiresi gibi kimileri şairlerin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi veren, kimileri ise antolojik mahiyetli sayıları otuzu aşan pek çok şair tezkiresi bulunmaktadır.

Bugünkü gibi teknolojik kitle iletişim araçları olmadığı halde Orta Asya sahasından Balkanlara kadar yetişmiş pek çok şair hakkında bilgi veren bu tezkireler geniş coğrafya sahasındaki kültür iribatını şairlerin birbirinden nasıl etkilendiklerini gözler önüne sermektedir.

Hazar Üniversitesi Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Sempozyumunda Osmanlı döneminde Azerbaycan diyarından Anadolu’ya gelmiş, divan şairlerini şair tezkirelerinden tespit ederek

tezkirelerden yola çıkarak Azerbaycan'la Anadolu arasındaki kültür köprüsünü, şairler arasındaki irtibatı değerlendirmeye çalışmayı planlamaktayız.

Açar Sözlər: *Şair Tezkireleri, Türk Şair Tezkirelerinde Azerbaycanlı Şairler, Türk Dünyasında Kültür İrtibatı, Osmanlı Edebiyatı, Azerbaycan Edebiyatı*

Mevzu: *Azerbaycanlı Şairler*

AZERBAIJIAN TURKISH POETS IN OTTOMAN POET TEZKİRES

Assoc. Prof. Bilge Kaya Yiğit

Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey

Poet biographies are works that talk about the lives and works of poets and give examples of their poems. Poet biographies, the first examples of which began to appear in the Anatolian field in Turkish Literature in the 16th century, contain information about the lives, works, poetic powers, etc. of poets who grew up in Anatolia or outside the Anatolian region during the Seljuk, Principalities and Ottoman periods.

The first example of a biography written in Turkish in the 15th century in Central Asia is the biographies of Ali Şir Nevâyî. Our first biographies in Turkish literature were written by taking the Tezkiretü'ş-şuara of Devletşah, Baharistan of Câmî, and Mecâlisü'n-nefâyis of Nevâyî as examples. With the writing of the biographies of Latîfî, Kınalızade and Âşık Çelebi in the Anatolian area, these tezkires became a model for later tezkire writers. The tezkires of Nevâyî and Sehî Bey (the first tezkires written in Turkish in the Anatolian and Central Asian field), which take as an example the tezkires such as Devletşah Tezkiresi and Camî's Baharistan, are arranged chronologically in layers, and the later tezkires written in Anatolia are generally listed alphabetically according to the poets' pseudonyms. . Tezkira in the Ottoman field, from the 16th century to the 20th century, many poets, some of whom provide detailed information about the lives of poets, some of which are anthological, such as Sehî Bey's Heşt Behişt Tezkire, Latîfî Tezkire, Kınalızade, Âşık Çelebi, Kafzade, Âsım, Fatin Tezkire, whose numbers exceed thirty. There is a biography.

These biographies, which provide information about many poets from Central Asia to the Balkans, even though there are no technological mass media tools like today, reveal the cultural contact in a wide geographical area and how poets are influenced by each other.

At the Hazar University Azerbaijani Language and Literature Symposium, we plan to identify the divan poets who came to Anatolia from Azerbaijan during the Ottoman period, from poet biographies, and try to evaluate the cultural bridge between Azerbaijan and Anatolia and the contact between poets, based on the biographies.

Key words: *Poet Tezkires, Azerbaijani Poets in Turkish Poet Tezkires, Cultural Contact in the Turkish World, Ottoman Literature, Azerbaijani Literature*

Theme: *Azerbaijani Poets*

ALIKUL OSMONOV VE BAHTIYAR VAHABZADE'NİN ŞİİRLERİNDE MITOLOJİK UNSURLAR VE MOTİFLER

Doç. Burul Elebesova Bekkazienva

Cusup Balasagın Kırgız Milli Üniversitesi, Kırgızistan

Bu çalışma, Kırgız şair Alikul Osmonov ve Azerbaycanlı şair Bahtiyar Vahabzade'nin şiirlerinde yer alan mitolojik unsurlar ve motifleri incelemektedir. Her iki şair de eserlerinde ulusal kimlik, tarih ve kültürle derin bağlar kurarak, halklarının mitolojik geçmişine atıfta bulunmuşlardır. Alikul Osmonov'un şiirlerinde Kırgız mitolojisinin ve halk hikâyelerinin izleri belirgindir. Osmonov, Kırgız halkının geleneksel yaşam tarzını, efsanelerini ve destanlarını şiirlerine yansıtarak, kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmuştur. Şairin eserlerinde doğa unsurları, kahramanlık temaları ve mitolojik figürler sıkça yer alır. Bahtiyar Vahabzade ise Azerbaycan mitolojisine ve halk hikâyelerine dayanan temaları şiirlerinde işlemiştir. Vahabzade'nin eserlerinde halkın geçmişine duyulan özlem, ulusal kimlik arayışı ve mitolojik figürlerin sembolik kullanımı dikkat çekicidir. Şair, mitolojik unsurları çağdaş sorunlarla bağlayarak, okuyucularına hem geçmişe dair bir bilinç hem de günümüz koşullarına dair eleştirel bir bakış açısı sunmuştur. Sonuç olarak, her iki şairin de şiirlerinde mitolojik unsurlar ve motifler, ulusal kimlik ve kültürel mirasın vurgulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu unsurlar, şairlerin eserlerine derinlik kazandırırken, okuyuculara da kültürel bir zenginlik sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kırgız, Azerbaycan, şiir, şair, mitolojik unsurlar, motifler, halk, kimlik.*

Konu: *Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları bağlamında Azerbaycan edebiyatı*

MYTHOLOGICAL ELEMENTS AND MOTIFS IN THE POETRY OF ALIKUL OSMONOV AND BAKHTIYAR VAHABZADE

Assoc. Prof. Burul Elebesova Bekkazienva

Kyrgyz National University of Cusup Balasag, Kyrgyzstan

This study examines the mythological elements and motifs present in the poetry of Kyrgyz poet Alikul Osmonov and Azerbaijani poet Bakhtiyar Vahabzade. Both poets reference the mythological past of their peoples by establishing deep connections with national identity, history, and culture in their works. In Alikul Osmonov's poetry, traces of Kyrgyz mythology and folk tales are prominent. Osmonov reflects the traditional lifestyle, legends, and epics of the Kyrgyz people in his poetry, contributing to the preservation of cultural heritage. His works frequently feature elements of nature, themes of heroism, and mythological figures. Bakhtiyar Vahabzade, on the other hand, explores themes rooted in Azerbaijani mythology and folk tales in his poetry. Vahabzade's works highlight a longing for the past, a search for national identity, and the symbolic use of mythological figures. By relating mythological elements to contemporary issues, the poet offers his readers both an awareness of the past and a critical perspective on current conditions. In conclusion, the mythological elements and motifs in the poetry of both poets play a crucial role in emphasizing national identity and cultural heritage. These elements add depth to their works while providing readers with a rich cultural experience.

Keywords: *Kyrgyz, Azerbaijan, poetry, poet, mythological elements, motifs, folk, identity.*

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

HÜSEYİN CAVID’İN TÜRK EDEBİYATIYLA ETKİLEŞİMLERİ

Büşra Ünal Mert

Marmara Üniversitesi, Türkiye

20. yüzyılın başlarında Azerbaycan’da yenilikçi bir şair olarak neşet eden Hüseyin Cavid, ilk eğitimlerini Azerbaycan’da aldıktan sonra 1916’da yüksek öğrenim görmek üzere İstanbul’a, Darülfünun’a gitmiştir. Burada Rıza Tevfik’in yönlendirmesiyle edebiyat eğitimi almış ve üç yıl boyunca hem eğitimine devam etmiş hem de İstanbul’daki sosyal, kültürel ve edebi hayatı yakından gözlemlene imkânı bulmuştur. Hüseyin Cavid’in bu süreçte Türk edebiyatına olan ilgisi ve etkilenimi, hem kişisel yazılarında hem de edebi eserlerinde görülmektedir. Cavid, Namık Kemal’in eserlerinden etkilenerek milliyetçilik, hürriyet ve bağımsızlık gibi temaları benimsemiş ve bu fikirleri eserlerine yansıtmıştır. Özellikle mektuplarında Namık Kemal’den alıntılar yapması, onun bu düşünceleri ne kadar içselleştirdiğini gösterir. Ayrıca Abdülhak Hâmid’in dram türündeki tiyatro metinleri, Hüseyin Cavid’in tiyatro eserlerindeki dil ve üslup seçiminde belirleyici olmuştur. Cavid, bu bağlamda Türk edebiyatının Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret ve Mehmet Akif gibi önemli isimlerinden etkilenmiştir. Hüseyin Cavid’in edebi kariyerinin başlangıcında aşk şiirleri yer alırken, İstanbul’da edindiği birikimle sosyal, felsefi ve metafizik temalara yöneldiği görülür. Bu değişim, onun Batı edebiyatıyla tanışması ve romantizm akımından etkilenmesiyle açıklanabilir. Eserlerinde sade bir üslup benimseyen Cavid, Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında köprü niteliğinde bir ortak Türk dili yaratma çabası gütmüştür. Türk dünyasının birbirini daha iyi anlayabilmesi için eserlerinde “çırpınmak, yükselmek, burada, nerede” gibi Türkiye Türkçesinde yaygın olan fakat Azerbaycan Türkçesinde kullanılmayan ifadeleri kullanmayı tercih etmiştir. Tiyatro alanında özellikle Namık Kemal ve Abdülhak Hamit’in eserlerinden etkilenmiş olan Cavid, bu ilgisini “Muharibe ve Edebiyat” başlıklı yazısında açıkça dile getirmiştir. Burada Avrupa’yı taklit eden yüzeysel anlayışları eleştirirken Türk edebiyatındaki özgün isimleri ve milli hissiyatı öne çıkaran yazarları övgüyle anmıştır. Cavid, bu bağlamda Abdülhak Hamit’in Türk tiyatrosundaki yerini özellikle takdir etmiştir. Hüseyin Cavid’in Türk edebiyatıyla olan bu çok yönlü etkileşimi, onun eserlerinde hem tematik hem de dilsel zenginlik olarak kendini göstermiş, Azerbaycan ve Türk edebiyatları arasında önemli bir köprü işlevi görmüştür.

Açar sözlər: *Hüseyin Cavid, Azerbaycan Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Azerbaycan-Türkiye İlişkileri*

Mövzu: *Türk Dünyasında Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Uluslararası Bilimsel Sempozyumu’nda sunulmak üzere Azerbaycan 20. yüzyıl kurucu şairlerinden Hüseyin Cavid’in Türkiye’de aldığı eğitim ve edebî-fikri yönden tesirinde kaldığı Türk yazarlar hakkında bildiridir*

HÜSEYİN CAVID’S INTERACTIONS WITH TURKISH LITERATURE

Bushra Unal Mert

Marmara University, Turkey

Hüseyin Cavid, who emerged as an innovative poet in Azerbaijan in the early 20th century, pursued his early education in Azerbaijan before moving to Istanbul in 1916 to study at Darülfünun. Under the guidance of Rıza Tevfik, he received a formal education in literature and spent three years both furthering his studies and closely observing Istanbul's social, cultural, and literary life. During this period, Cavid’s interest in and influences from Turkish literature became evident in both his personal

writings and literary works. Cavid embraced themes such as nationalism, freedom, and independence, deeply inspired by Namık Kemal’s works. His frequent references to Namık Kemal in his letters demonstrate the extent to which he internalized these ideas. Furthermore, Abdülhak Hâmid’s dramatic plays significantly influenced Cavid’s language and stylistic choices in his own theatrical works. In this regard, Cavid was also shaped by other prominent figures in Turkish literature, including Tevfik Fikret and Mehmet Akif. Although Cavid’s literary career began with love poems, his exposure to Istanbul’s intellectual environment led him to explore social, philosophical, and metaphysical themes. This shift can be attributed to his acquaintance with Western literature and his engagement with the Romantic movement. Adopting a plain style in his works, Cavid strived to create a common Turkish language that served as a bridge between Azerbaijani Turkish and Turkish as spoken in Turkey. To foster better understanding across the Turkic world, he incorporated expressions such as "çırpınmak," "yükselmek," "burada," and "nerede," which were prevalent in Turkish but less common in Azerbaijani Turkish. In the field of theater, Cavid was particularly influenced by the works of Namık Kemal and Abdülhak Hamit, an interest he explicitly articulated in his article titled "Muharibe ve Edebiyat" ("War and Literature"). In this piece, he criticized superficial approaches that imitated Europe and instead praised writers who emphasized originality and national sentiment in Turkish literature. Among these, Cavid especially admired Abdülhak Hamit’s contributions to Turkish theater. Cavid’s multifaceted interactions with Turkish literature enriched his works both thematically and linguistically, establishing him as a significant cultural bridge between Azerbaijani and Turkish literatures.

Keywords: *Hüseyn Cavid, Azerbaijani Literature, Modern Turkish Literature, Azerbaijan-Turkey Relations.*

Theme: *This is a paper prepared for presentation at the I International Scientific Symposium on “Researches of the Azerbaijani Language and Literature in the Turkic World” focusing on Hüseyn Cavid, one of the founding poets of 20th-century Azerbaijani literature. The paper examines his education in Turkey and the Turkish writers who influenced him both intellectually and literarily.*

AZƏRBAYCANLI ŞAİR VE EĞİTİMCİ ABDULLAH ŞAİK’İN “TÜRK ÇELENGİ” (1919) ADLI DERS KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Davut Coşar

Marmara Üniversitesi, Türkiyə

Tarih boyunca birçok devlet bağımsızlık uğruna mücadele etmiş bu uğurda eziyet çekmiş ve sıkıntılar yaşamıştır. Toplumların bu zor süreçlerinde savaş sahnesinde çarpışan askerler gibi aydınları da bağımsızlık uğruna fikirleriyle cephe gerisinde mücadele edip halkının bilinçlenmesi için çaba gösterir. Bu çalışmanın konusu XIX yüzyılın Azerbaycan Türklerinden biri olan muallim Abdullah Şaik ve onun *Türk Çelengi* isimli ders kitabıdır.

Azerbaycan’da 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında meydana gelen siyasi olaylar halkta milli şuurun uyanmasına zemin hazırlar. 12 Şubat 1881 yılında Tiflis’te doğan Abdullah Şaik de bu şuurun kitlelerce benimsenmesine katkı sağlayan isimlerden biridir. Azerbaycan Türklerinin yaşadığı buhranlı süreçte kalkınmanın yolunun eğitimden geçtiğini düşünen yazar, şair ve eğitimci Abdullah Şaik bir yandan halkı bilinçlendirmek adına yazılar kaleme alırken öte yandan da çocukların yetişmesi için ders kitapları da yayımlar. Bu ders kitaplarından biri olan *Türk Çelengi* üçüncü ve dördüncü sınıflarda okutulmak üzere hazırlanır. Bakü’de hükümet matbaasında miladi 1919 tarihinde basılan kitap çocuklara Azerbaycan halkının gelenek ve görenekleri çerçevesinde bir yandan din, öte yandan da milli duyguların önemini öğretir. Kitabın birinci metnin “Vatan” olması da muallim Abdullah Şaik’in bu

konulara olan hassasiyetini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bildiride Abdullah Şaik'in hayatı muallimin eserinin daha iyi anlaşılması açısından aktarılmıştır. Aynı zamanda bildiride *Türk Çelengi* isimli ders kitabının içeriğindeki bazı konu başlıklarının hangi düşünceler etrafında oluşturulduğu da ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu şekliyle de bildirimiz orijinal bir nitelik arz etmektedir.

Bu çalışmayı iki bölümden oluşturmaya çalışacağız. Birinci bölümde Abdullah Şaik ve onun hayatı hakkında bilgiler verilecektir. İkinci bölümde ise yazarın okullarda okutulmak üzere yayımlanmış olduğu *Türk Çelengi* isimli ders kitabı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Azerbaycan edebiyatı, Abdullah Şaik, Türk Çelengi, eğitim*

Konu: *Azerbaycan Edebiyatı'nın önemli muallimlerinden biri olan Abdullah Şaik'in hayatı ve daha önce Türk Edebiyatı'nda bahsedilmemiş olan Türk Çelengi isimli ders kitabı üzerine bir inceleme bildirisi*

A REVIEW ON THE TEXTBOOK “TURKISH WREATH” (1919) BY THE AZERBAIJANI POET AND EDUCATOR ABDULLAH ŞAİK

Phd. Davud Coşar

Marmara Üniversitesi, Türkiye

Throughout history, many states have fought for independence, suffered torments and experienced difficulties for this purpose. Like the soldiers who fight on the battlefield during these difficult processes of societies, intellectuals struggle behind the front lines with their ideas for the sake of independence and strive for the awareness of their people. The subject of this work is XIX. it is a textbook named Muallim Abdullah Şaik, one of the Azerbaijani Turks of the century, and his Turkish Wreath. 19 In Azerbaijan. by the end of the century 20.the political events that took place at the beginning of the century prepare the ground for the awakening of national consciousness in the people. Abdullah Şaik, who was born in Tbilisi on February 12, 1881, is one of the names that contribute to the adoption of this consciousness by the masses. Writer, poet and educator Abdullah Şaik, who believes that the way to development is through education during the depressed period experienced by Azerbaijani Turks, writes articles to raise public awareness on the one hand, and publishes textbooks for the upbringing of children on the other. One of these textbooks, the Turkish Wreath, is prepared for teaching in the third and fourth grades. The book, which was published on the date of 1919 AD at the government printing office in Baku, teaches children the importance of religion on the one hand and national feelings on the other within the framework of the traditions and customs of the Azerbaijani people. In the declaration, the life of Abdullah Şaik is conveyed in terms of a better understanding of the teacher's work. At the same time, in the statement, it was also tried to reveal which thoughts some of the subject headings in the content of the textbook named *Türk Çelengi* were created around. In this way, our declaration presents an original quality. The fact that the first text of the book is “Homeland” is also noteworthy in terms of showing the sensitivity of muallem Abdullah Şaik to these issues. We will try to create this study in two parts. In the first part, information about Abdullah Şaik and his life will be given. In the second part, the author will focus on the textbook called Turkish Wreath, which has been published for teaching in schools.

Key words: *Azerbaijan literature, Abdullah Şaik, Turkish Wreath, education*

Theme: *This is a review paper on the life of Abdullah Şaik, one of the important teachers of Azerbaijani Literature, and the textbook called Turkish Wreath, which has not been mentioned in Turkish Literature before*

MÜSTƏQİL TÜRK RESPUBLİKALARINDA DİL SİYASƏTİ (MÜASİR DÖVR)

Dos. Elçin İbrahimov

Qarabağ Universiteti, Azərbaycan

SSRİ-nin dağılmasından sonra qurulan müstəqil ölkələrin oxşar ortaq xüsusiyyətlərdən biri də təxminən 70 il davam edən rus mədəniyyəti və kommunist fəlsəfəsinin tamamilə mənimsənilməməsi idi. Çünki rus mədəniyyəti bu xalqların milli-mədəni dəyərlərinə xər baxmış, kommunist model də yoxsul qalmalarına səbəb olmuşdu. Bu səbəbdən müstəqillik əldə edən kimi bazar iqtisadiyyatına keçdilər və öz mədəni dəyərləri çərçivəsində milli dövlətlərini yenidən qurmağa başladılar.

Yeni respublikaların bəzilərində dil siyasəti əsasən millətçilik konsepsiyasına əsaslanırdı (Azərbaycan, Türkmənistan). Bunun əsas səbəbi isə istər çarizm, istərsə də SSRİ dövründə həyata keçirilən millətlər siyasətinin mərkəzində yerli dillərin (ana dillərin) dayanması idi. Milli dillər məsələsi sovet dil siyasətinin “əsas vasitəsi” idi.

70 illik Sövet dövründə aparılan siyasətdə dil məsələsi elə həssas nöqtəyə çevrilmişdi ki, hələ İttifaq dağılmamışdan əvvəl bir neçə respublikalarda 1989-1990-ci illər arasında ard-arda dil haqqında qanunlar qəbul edildi. Estoniyada (18 yanvar 1989), Azərbaycan (23 sentyabr 1989), Özbəkistan (21 oktyabr 1989) milli dillərini dövlət dili elan edən qərarlar çıxardılar. Milli dillərlə bağlı qanunların qəbul olunması bəzi ölkələrdə azsaylı xalqların narahatlığına səbəb olmuş, Gürcüstanda abxazlar, Latviyada rus və polyaklar, Moldovada qaqauzlar etiraz mitingləri keçirmiş və bu etirazlar vəziyyəti daha da gərginləşdirmişdi.

Müstəqillik qazanmış türk respublikaları təhsildə, elmdə, iqtisadiyyatda, ümumiyyətlə, bir çox sahələrdə dünya ilə inteqrasiya mərhələsinə qədəm qoydu. Elm və texnologiyanın inkişafı və dünya xalqlarının qloballaşan mühitdə sürətlə inteqrasiya etməsi, eləcə də informasiya məkanının genişlənməsi şəraitində türk xalqlarının da ümumi bir dildə ünsiyyət məsələsi artıq zərurətə çevrildi.

Açar sözlər: *Türk respublikaları, dil siyasəti, milli dillər, Sövet dövrü, türk dünyası, azsaylı xalqlar*

Mövzu: *Azərbaycan dilinin dövlət dili və tədrisi dili kimi öyrədilməsi*

LANGUAGE POLICY IN INDEPENDENT TURKIC REPUBLICS (MODERN PERIOD)

Assoc. Prof. Elchin Ibrahimov

Qarabağ Universiteti, Azərbaycan

One of the similar common features of the independent countries established after the collapse of the USSR was the complete lack of assimilation of Russian culture and communist philosophy, which

lasted for about 70 years. Because the Russian culture despised the national and cultural values of these peoples, and the communist model caused them to remain poor. For this reason, as soon as they gained independence, they switched to a market economy and began to rebuild their nation-states within the framework of their cultural values.

In some of the new republics, the language policy was mainly based on the concept of nationalism (Azerbaijan, Turkmenistan). The main reason for this was the fact that local languages (mother tongues) were at the center of the policy of nations carried out during the tsarism and the USSR. The issue of national languages was the “main instrument” of the Soviet language policy.

During the 70-year Soviet period, the language issue became such a sensitive point that, even before the collapse of the Union, several republics passed successive language laws between 1989 and 1990. In Estonia (January 18, 1989), Azerbaijan (September 23, 1989), Uzbekistan (October 21, 1989) issued decisions declaring their national languages as state languages. Adoption of laws related to national languages caused concern of minority peoples in some countries, Abkhazians in Georgia, Russians and Poles in Latvia, Gagauzians held protest rallies in Moldova, and these protests made the situation even more tense.

The Turkic republics that gained independence entered the stage of integration with the world in education, science, economy, and generally in many fields. In the conditions of the development of science and technology and the rapid integration of the peoples of the world in the globalized environment, as well as the expansion of the information space, the issue of communication of the Turkic people in a common language has already become a necessity.

Keywords: *Turkic republics, language policy, national languages, Soviet period, Turkic world, minority peoples*

Theme: *Teaching the Azerbaijani language as the state language and teaching language*

MİRZA FETHALİ AHUNDZADE’NİN MÜSYÖ JORDAN PİYESİNDE DOĞU VE BATI KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Erdoğan Uygur

Ankara Üniversitesi, Türkiye

Mirza Fethali Ahundzade (1812-1878), Azerbaycan’da XIX. yüzyılda ortaya çıkan maarifçi edebiyat anlayışının önemli temsilcilerinden biridir. Bu anlayışın özünde realizm ve pozitivizm öncelikli yer tutmaktadır. Eserlerinde toplumun geleneksel yapısından ayıklamaya çalıştığı eğitimsizlik, cehalet, fanatizm, hukuksuzluk, batıl inançlar gibi olumsuzlukları, toplumsal gelişimi etkileyen sosyal hastalıkların önemli bileşenleri olarak değerlendirmektedir. Bu perspektif doğrultusunda, modern toplumun oluşmasını engelleyen olumsuzlukları mercek altına alır; bunlarla hiciv ve güldürü unsurları aracılığıyla mücadele etmeyi amaçlar.

Ahundzade, bu düşünceden hareketle toplam altı piyes kaleme alır. Bunlar sırasıyla *Hekayeti-Molla İbrahimhelil Kimyager* (1850), *Hekayeti-Müsyö Jordan Hekimi-Nebatat ve Derviş Mesteli Şah Caduküni-Meşhur* (1850), *Hekayeti-Hırsi-Guldurbasan* (1851), *Sergüzeşti-Veziri-Hani-Lenkeran* (1851), *Sergüzeşti-Merdi-Hesis* (1852) ve *Mürafie Vekillerinin Hekayeti* (1855)’dir.

Ahundzade’nin ikinci piyesi olan *Hekayeti-Müsyö Jordan Hekimi-Nebatat ve Derviş Mesteli Şah Caduküni-Meşhur* (1850), kısa adıyla *Müsyö Jordan*, toplumun çağdaş toplumlar seviyesine gelme çabalarının edebiyata yansımalarıdır. Dolayısıyla bu eserde toplumun bilinçlenmesi sürecinde farklı bir paradigmanın oluşturulması söz konusudur. Eserdeki temel temalar arasında kimlik, modernleşme çabası, Doğu-Batı çatışması, batıl inançlar ve toplumsal eleştiri bulunmaktadır. Bilim ve hurafe; aydınlanma ve cehalet karşı karşıyadır. Bu dönemde, Batı kültürünün etkisi artarken, geleneksel

değerler sorgulanmaya başlamıştır. Ahundzade, bu değişimi gözlemleyerek, eserinde hem eleştirel bir bakış açısı sunar hem de toplumsal dönüşümün gerekliliğine güçlü bir şekilde vurgu yapar.

Mirza Fətali Ahundzade, Batı dünyasında modernleşme, toplumsal eleştiri ve kültürel etkileşim konularındaki görüşleri ile Azerbaycan toplumunun aydınlanma sürecinde önemli bir figür olarak öne çıkmaktadır. Eserleri, yalnızca bir edebiyat ürünü olmanın ötesinde, farklı kültürler arasında bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Bu yönleriyle, Ahundzade, hem yerel hem de küresel düzeyde dikkate değer bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada Azerbaycan’da maarifçi aydınlanma sürecinin önemli temsilcilerinden biri olan Ahundzade’nin Müsyö Jordan adlı eserinde Doğu-Batı kültür değerlerinin, inanç sisteminin ve yaşam tarzının mukayeseli bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır. Değerler çatışması olarak da adlandırmanın mümkün olduğu bu eserde Paris’in yıkılması metaforu üzerinden Çar yönetimine ciddi bir uyarı yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Aydınlanma, Azerbaycan, Maarifçi edebiyat anlayışı, Tiyatro*

Mövzu: *Azərbaycan ədəbiyyatı müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq kontekstində*

AN EVALUATION OF EASTERN AND WESTERN CONCEPTS IN MIRZA FATALI AKHUNDZADE’S PLAY *MÜSYÖ JORDAN*

Prof. Erdoğan Uygur

Ankara Üniversitesi, Türkiye

Mirza Fatali Akhundzade (1812-1878) is one of the significant representatives of the pedagogical literary understanding that emerged in Azerbaijan in the 19th century. At the core of this understanding lies realism and positivism. In his works, he evaluates the negativities he strives to eliminate from society's traditional structure—such as ignorance, illiteracy, fanaticism, lawlessness, and superstitions—as important components of social diseases affecting societal development. In this perspective, he scrutinizes the negativities that hinder the formation of a modern society and aims to combat them through satire and humor.

Akhundzade wrote a total of six plays, which are: *Hekayeti-Molla İbrahimhelil Kimyager* (1850), *Hekayeti-Müsyö Jordan Hekimi-Nebatat ve Derviş Mesteli Şah Caduküni-Meşhur* (1850), *Hekayeti-Hırsi-Guldurbasan* (1851), *Sergüzeşti-Veziri-Hani-Lenkeran* (1851), *Sergüzeşti-Merdi-Hesis* (1852), and *Mürafie Vekillerinin Hekayeti* (1855).

His second play, *Hekayeti-Müsyö Jordan Hekimi-Nebatat ve Derviş Mesteli Şah Caduküni-Meşhur* (1850), commonly known as *Müsyö Jordan*, reflects the efforts of society to reach the level of contemporary societies. Therefore, this work involves the establishment of a different paradigm in the process of societal awareness. The main themes of the work include identity, modernization efforts, the East-West conflict, superstitions, and social criticism. Science and superstition; enlightenment and ignorance stand in opposition to one another. During this period, as the influence of Western culture increased, traditional values began to be questioned. Observing this change, Akhundzade presents a critical perspective in his work while strongly emphasizing the necessity of social transformation.

Mirza Fatali Akhundzade emerges as a significant figure in the enlightenment process of Azerbaijani society with his views on modernization, social criticism, and cultural interaction in the Western world. His works provide an opportunity for comparison between different cultures, going beyond being mere literary products. In this regard, Akhundzade holds remarkable importance at both local and global levels.

This study aims to comparatively present the Eastern and Western cultural values, belief systems, and lifestyles in Akhundzade's work, *Müsyö Jordan*, as one of the significant representatives

of the enlightenment process in Azerbaijan. This work can also be seen as a conflict of values, serving as a serious warning to the Tsarist regime through the metaphor of the destruction of Paris.

Keywords: *Enlightenment, Azerbaijan, Pedagogical literary understanding, Theater*

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

İRAN’DA YAZILAN HAC SEYAHATNAMESİNDE TÜRKÇE’NİN ÖNEMİ VE GULAMRIZA ENZABİ’NİN HACNAME-İ ENZABİ ADLI TÜRKÇE ESERİNİN TANITIMI VE İNCELENMESİ

Doç. Esra Doğan Turay

Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

İran coğrafyası Türklerin tarihin her safhasında kendi dillerinde eserler verdiği topraklar olması hasebiyle edebi açıdan sıklıkla müracaat edilen bir araştırma alanı olagelmıştır. Burada kurulan Türk devletleri zamanında edebi türde birçok Türkçe eser kaleme alınmıştır. Bunlar arasında seyahatname türü eserler/eser bölümleri yok denecek kadar azdır. Bu tür içinde yer alan hac seyahatnameleri arasında Türkçe olarak yazılan bir hatırat İran İslam İnkılabına kadar maalesef henüz bulunamamıştır. Öte yandan hatıratlarını Farsça yazan çok sayıda Türk vardır. Bu eserler İran Türklerinin Hicaz topraklarına dair yolculuk, merasim ve ritüellerini anlattıkları muhteşem eserlerdir. Bu eserlerin her biri döneme şahitlik eden yapıtlar olarak hem edebi hem de tarihi kaynaklar anlamında temel yapıtlardır. İran’da seyahatname yazımının giderek arttığı Kaçarlar döneminde (1794-1925) yazılan çoğu hac hatıratı Türk kökenli devlet adamlarına aittir. Dönemin resmi dili olan Farsça ile yazılan bu eserler her ne kadar ana dilde yazılmamış olsa da bu hatıratlarda sıklıkla Türkçe kelime, atasözü ve şiirler yer almıştır. Bu çalışma İran İslam inkılabı öncesine kadar yazılan hac seyahatnameleri içinde Türk yazarları incelemekte, bu hatıratlardaki Türkçe unsurları ele almaktadır. Aynı zamanda İran İslam inkılabının ilk yıllarından itibaren Türkçe olarak yazılan ve dahi basılan hac seyahatnamelerini tanıtmaktadır. Çalışma Gulamrıza Enzabi’nin *Hacname-i Enzabi* adlı 21.08.1358/12.11.1979 da yazdığı ve cep boyutunda 149 sayfa olarak Merağa şehrinde basılan manzum eseri ışığında yapılmıştır. *Hacname-i Enzabi* yazara ait bir mukaddime ile başlamış, ardından dönemin din adamlarından biri olan Kerim Merağai’ye ait bir önsözle devam etmiştir. Eserde *Cidde’ye Varış* adlı giriş bölümdeki yol bilgileri ardından *Baki Kabristanlığı, Yesrib’e gidiş, Karın Kulu, Arafat, Meşar, Kurbangah’a Doğru* adlı başlıklar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İran, Merağa, Türkçe hac seyahatnameleri, Sefername, Harameyn*

Konu: *Bu makale Gulamrıza Enzabi’nin Hacname-i Enzabi adlı eser ışığında İran Edebiyatı içindeki seyahatnameler bağlamında Türkçenin yeri ve önemine değinir*

THE SIGNIFICANCE OF TURKISH IN HAJJ TRAVELOGUES WRITTEN IN IRAN AND THE ANALYSIS OF GULAMRIZA ENZABI'S TURKISH WORK HACNAME-I ENZABI

Assos. Prof. Esra Doğan Turay

Mardin Artuklu Universiteti, Türkiyə

The geography of Iran has been a significant area of research from a literary perspective, for it has served as a land where Turks have produced works in their own language throughout history. During the era of Turkish states established in this region, numerous literary works in Turkish were created. However, there is a notable absence of travelogue-type works or sections among these writings. Unfortunately, a memoir written in Turkish, among the pilgrimage travelogues in this genre, has yet to be discovered prior to the Islamic Revolution of Iran. In contrast, many Turks have opted to write their memoirs in Persian. These works are impressive accounts in which Iranian Turks describe their journeys, ceremonies and rituals related to the Hejaz regions. Each of these writings serves as a testament to its era and holds significant value as both literary and historical sources. Most of the pilgrimage memoirs from the Qajar period (1794-1925), a time of increased travelogue writing in Iran, are authored by statesmen of Turkish descent. Although these works were written in Persian—the official language of the time—they frequently incorporate Turkish words, proverbs and poems.

This study examines the contributions of Turkish authors to pilgrimage travelogues written prior to the Islamic Revolution in Iran and explores the Turkish elements present in these memoirs. Additionally, it introduces pilgrimage travelogues that have been written and published in Turkish since the early years of the Islamic Revolution. The study is based on the verse work of Ghulam Reza Enzabi titled *Hacname-i Enzabi*, which was written on August 21, 1979 (21.08.1358) and published in the city of Meragha in a 149-page pocket-sized format. *Hajname-i Enzabi* opens with a preface by the author, followed by an introduction by Kerim Merağai, a cleric from that period. The work begins with information about the journey in a chapter titled “Arrival in Jeddah,” and proceeds with sections on “Baki Cemetery”, “Departure to Yathrib”, “Karin Kulu”, “Arafat”, “Mashar” and “Towards Kurbangah”.

Keywords: *Iran, Maraga, Turkish Hajj travelogues, sefername, Harameyn*

Theme: *This article explores the significance and role of Turkish within the context of travelogues in Iranian literature, drawing on Ghulam Reza Enzabi's work titled Hacname-i Enzabi*

ORFOQRAFIYA VƏ ORFOEPIYA NORMALARININ ELMİ ÜSLUBA TƏSİRLƏRİ

Fərqanə Ələsgərli

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Orfoqrafiya və orfoepiya və normaları ədəbi dilin nizamını müəyyən edir. Bu normalar çərçivəsində qurulan nitq təmiz hesab olunur. Üslublar da ədəbi dilə tabe olduqları üçün sözügedən normalar funksional üslublarda işləkliyini qoruyur. Xüsusilə, məntiqilik, ardıcılıq, konkretlik xüsusiyyətləri ilə fərqlənən elmi üslub üçün orfoqrafiya və orfoepiya normalarına riayət olunması çox önəmlidir. Elmi üslub ənənəvi olaraq mürəkkəbliyi ilə seçilsə də, bu onun dilinin sadə ola bilməsi həqiqətinin qarşısını almır. Elmi üslubda mürəkkəblik daha çox terminlərlə bağlıdır. Sintaktik konstruksiyalar mürəkkəblik görüntüsü yaratsa da, elmi-kültəvi dil vasitəsilə onları sadələşdirmək mümkündür. Oudur ki, orfoqrafiya və orfoepiya normalarının get-gedə bir-birilərinə yaxınlaşması dolayısı ilə elmi üsluba da təsir edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, orfoqrafiya və orfoepiya dilçilik terminləri kimi elmi üsluba daxildir. Bu mənada orfoqrafiya və orfoepiya normalarının elmi üsluba təsirləri qarşılıqlı olduğunu demək olar. Məqalədə müvafiq təsirlərin göstərilməsi ilə bərabər, elmi üslubun sadələşdirilməsi meyillərindən də söz açılmışdır. İnformasiya mübadiləsinin sürətləndiyi hazırkı dövrdə elmin hamı üçün əlçatan olması vacibdir. Belə olduqda elmi-publisistik dilin önə çıxması qaçılmazdır.

Açar sözlər: *Orfoqrafiya, orfoepiya, elmi üslub, kütləvilik.*

Mövzu: *Azərbaycan dilinin dövlət dili və tədrisi dili kimi öyrədilməsi*

EFFECTS OF ORTHOGRAPHY AND ORTHOEPY NORMS TO THE SCIENTIFIC STYLE

Fargana Alasgarli

Khazar University, Azerbaijan

Orthography and orthoepy norms determine the order of the literary language. Speech built within the framework of these norms is considered pure. Since styles are also subordinate to the literary language, the norms in question maintain their functionality in functional styles. In particular, adherence to orthography and orthoepy norms is very important for the scientific style, which is distinguished by its logicality, consistency, and concreteness. Although the scientific style is traditionally distinguished by its complexity, this does not prevent the fact that its language can be simple. Complexity in the scientific style is more related to terms. Although syntactic constructions create an appearance of complexity, it is possible to simplify them through scientific and cultural language. Therefore, the gradual convergence of orthography and orthoepy norms indirectly affects the scientific style. It should be noted that orthography and orthoepy are included in the scientific style as linguistic terms. In this sense, it can be said that the effects of orthography and orthoepy norms on the scientific style are mutual. Along with showing the relevant effects, the article also discusses the trends in simplifying the scientific style. In the current era of accelerating information exchange, it is important for science to be accessible to everyone. In such a situation, the emergence of scientific-publicistic language is inevitable.

Keywords: *Orthography, orthoepy, scientific style, mass.*

Theme: *Teaching the Azerbaijani language as the state language and the language of teaching*

KIRGIZ, AZERBAIJAN DİLLERİNİN TARİHİ-DİLBİLİMSEL İLİŞKİLERİ: LEKSİK, GRAMATİK VE LİNGUAKÜLTÜREL PARALELLER

Dr. Farizat Kuramaeva

Cusup Balasagin Qırğız Milli Universiteti, Qırğızistan

Türk Dili ailesinin Kıpçak ve Oğuz gruplarının mensubu olan standart, devlet dillri konumunu kazanmış olan çağdaş Kırgız ve Azerbaycan dilleri arasındaki tarihî ve dilbilimsel ilişkilerin günümüzdeki durumu Türkoloji, Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi ve Linguakültüroloji alanlarında oldukça güncel ve birçok bakımdan dikkat çekiciliğini korumaktadır. Kırgız ve Azerbaycanlıların Türk Dünyasının farklı coğrafyalarında yaşamaları, yani Kırgızistan’ın Orta Asyada, Azerbaycan’ın Kafkasyada yer alması kardeş hakların, akraba dillerin ortak tarihî bir köke, temele dayandığına dair bilgileri inkâr edemeyip, tam tersine hem kültür unsurlarında hem dil imkanlarında

farklılıktan daha çok bezerliklerin mevcut olduğunu teşkil ettiği karşılaştırmalı-tarihsel yöntemle araştırılacaktır. Bu husus leksik, gramatik ve linguakültürel gibi farklı dilbilimsel açıdan incelendiğinde ortaya çıktığı söz konusudur. Göçebe hayat tarzı ve Nomad İmparatorluklar, bir çok Türk Kaganlıkları gibi bir çok tarihî faktörlerin akraba dillerde ortak, kök ve baba dilin özelliğini taşımaya devam etmesine zemin olmuşsa, İslamın yayılmasına Arap ve Fars dilleri ve kültürü, Moğol İstilasası, SSCB dil siyaseti, modern teknolojiler akraba diller arasında bazı farklılıkların meydana gelmesine sebep olmuştur. Kırgız ve Azerbaycan Dillerinde Sözlük taraması yapıldığında ortak Türk kök sözcüklerin anlam, yapı ve tamlalarda yer alması, cümledeki görevi bakımından benzer olduğuna rastlanabilir. Ünlü, ünsüz sayısı, telaffuzu, hece çeşitleri, vurgu, sayılar, renk adları, hayvan isimleri, sıfatlar, akraba adları, tek heceli fiiller, sözcük yapımı, ekler ve atasözleri, deyimler gibi dilin tüm yönlerinden örnekler mevcuttur. Leksik paraleller: Kırg.: *көз, жол, су*; Azerb.: *göz, yol, su* v.s. Gramatik paralellere: eklemeli dil özelliği (Kök+ek), ilim ve fiil çekimi, sözcüklerin diziliş özelliği (özne+nesne+tümleç+yüklem gibi). Linguakültürel paraleller: Kırg.: *тамчыдан көл куралат*; *Жөжөнү күздө санапым* v.s. Azerb.: *dama dama göl olar. Cücenı payızda sayarlar.* v.s. Genel olarak animalistik ve somatik atasözleri ve deyimlerde, zaman, yaşam, misafirperverlik, büyüklere saygı, aile mensupları ilişkileri, insan sıfatlarını ifade eden sözcükler, tamalamalar. ‘konsept/kavramlar’, doğa ve insan ilişkileri benzer kalıplarla kullanıldığı görülür. Günümüz dilbilim gelişme evresinde Kırgız ve Azerbaycan Dillerinin Grameri, Atasözleri ve deyimler Sözlükleri, Çeviri Sözcükleri yoktur. Fakat Çağdaş Türk Lehçeleri Grameri, Sözlükleri kapsamında karşılaştırmalı çalışmalar vardır. Çağdaş Kırgız ve Azerbaycan Dillerinin Karşılaştırmalı Morfolojisi üzere doktora tez, yüksek lisans tez çalışmaları mevcuttur. Sözlük çalışma deneyimleri proje olarak sunulmuş olup ön hazırlıkları tarafımızca başlamıştır.

Anahtar kelimeler: *Kırgız, Azerbaycan, dil, ilişkiler, linguakültür*

Mövzu: *Türk dünyası mətbuatında Azərbaycan dili və ədəbiyyatı məsələləri*

HISTORICAL AND LINGUISTIC RELATIONSHIP BETWEEN THE KYRGYZ AND AZERBAIJANI LANGUAGES: LEXICAL, GRAMMATICAL, AND LINGUOCULTURAL PARALLELS

Phd. Farizat Kuramaeva

Jusup Balasagyn Kyrgyz National University, Kyrgyzstan

The current state of historical and linguistic relations between Kyrgyz and Azerbaijani languages, which are members of the Kipchak and Oghuz groups within the Turkish language family and have achieved status as written and official languages, remains a highly relevant and noteworthy topic in the fields of Turcology, Comparative Grammar of Turkic Dialects, and Linguacultural Studies. The fact that Kyrgyz and Azerbaijanis live in different regions of the Turkic world - Kyrgyzstan in Central Asia and Azerbaijan in the Caucasus - provides evidence that these sister peoples and related languages share a common historical root and foundation. This shared background indicates more similarities than differences in cultural elements and linguistic possibilities. This issue becomes apparent when examined from different linguistic perspectives such as lexical, grammatical, and linguacultural. Historical factors such as the nomadic lifestyle and the various Turkic Khaganates have contributed to the continued presence of common roots and characteristics in related languages. However, the spread of Islam along with Arabic and Persian languages and culture, the Mongol invasions, Soviet language policies, and modern technologies have led to some differences among related languages. In the article, similarities and differences between Turkic dialects can be examined using both synchronic and diachronic comparative methods. When conducting a lexical analysis of Kyrgyz and Azerbaijani languages, it is possible to find that common Turkic root words appear in similar meanings, structures, and constructions, and serve similar functions in sentences. Examples are available in all aspects of the

language, including vowels, consonants, pronunciation, syllable types, stress, numbers, color names, animal names, adjectives, kinship terms, monosyllabic verbs, word formation, affixes, proverbs, and idioms. Lexical parallels: Kyrgyz: *көз, жол, су*; Azerbaijani: *göz, yol, su*, etc. Grammatical parallels: Agglutinative language features (Root+suffix), noun and verb conjugation, word order features (subject+object+complement+predicate, etc.) Linguacultural parallels: Kyrgyz: *тамчыдан көл куралат*; *Жөжөнү күздө санашат*, etc. Azerbaijani: *damcı-damcı göl olar. Cücəni payızda sayarlar*, etc. Overall, in animalistic and somatic proverbs and idioms, time, life, hospitality, respect for elders, family relations, words and constructions expressing human qualities, ‘concepts,’ and nature and human relationships are used with similar patterns. In contemporary linguistic development, there are no comprehensive grammars, proverb and idiom dictionaries, or translation dictionaries for Kyrgyz and Azerbaijani languages. However, comparative studies exist within the framework of Modern Turkic Dialects Grammar and Dictionaries. Doctoral and master’s theses on the comparative morphology of Modern Kyrgyz and Azerbaijani languages are available. Lexical research experiences have been presented as projects, and preliminary preparations have been initiated by us.

Key words: *Kyrgyz, Azerbaijani, language, relationship, linguacultural*

Theme: *Issues of Azerbaijani language and literature in the press of the Turkic world*

TÜRKİYE İLE AZERBAYCAN ARASINDA BİR KÖPRÜ: AHMET KEMAL’İN BAKÜ’DEKİ FAALİYETLERİ

Furkan Abir

Marmara Üniversitesi, Türkiye

Yazar ve aydınların başlıca fonksiyonlarından biri kültür üretimi ve gelişimine katkıda bulunmalarıdır. Bu fonksiyon bazen onların ait oldukları topluma yönelik gerçekleşirken bazen de kültürler arası bir mahiyet kazanır. Azerbaycan ve Osmanlı toplumlarının asli unsurunu Türkler oluştursa da coğrafyanın, mezhebin, etkileşimde olunan toplulukların farklı olması çeşitli kültürel ayrılıklar yaratmıştır. XIX. yüzyıla gelindiğinde modernleşme ve ulusçuluk düşüncelerinin iki toplumda da yavaş yavaş uyanmaya başlaması tarihsel süreçte ortaya çıkan kültürel ayrılıkların giderilmesine yönelik çabaları da beraberinde getirmiştir. Azerbaycan ve Osmanlı aydınları başta lisan ile edebiyat meseleleri olmak üzere birçok konuda fikir alışverişi yapmış, eğitsel faaliyetlerde bulunmuş; böylece Türkiye ile Azerbaycan arasında millî temelde bir köprü kurulmasının önünü açmışlardır. Çalışmamızda Türk edebiyat ve eğitim tarihinde ihmal edilse de hem Osmanlı Devleti hem de Azerbaycan’da geniş bir sahada faaliyet gösteren Ahmet Kemal’in iki toplum arasındaki kültürel etkileşime katkısından söz edilecektir. Ahmet Kemal’in Bakü’ye gelmesine sebep olan etkenlere yer verilerek Azerbaycan’da iletişim kurduğu -başta Hüseyinzade Ali Bey olmak üzere- önemli aydınlardan kısaca bahsedilecektir. Azerbaycan’ın kültür hayatında önemli yer tutan dönemin en önemli dergisi *Füyûzat*’ta Ahmet Kemal’in lisan, edebiyat, milliyet temalı yazıları bildirinin odak noktasını teşkil edecektir. Bunun yanında aydınının *Mehtap*, *Rebab*, *Şelale*, *Yeni Füyûzat* gibi yayın organlarında bu konulara ilişkin yazılarından da söz edilecektir. Bahsi geçen yazılardan bir kısmı makale yahut kitap formatında henüz yayımlanmamış olup Azerbaycan kütüphanelerinde yapılan arşiv taramaları neticesinde Doç. Dr. Mehdi Genceli tarafından tespit edilip okunmuştur. Dolayısıyla materyal orijinal niteliktedir. Ahmet Kemal’in Azerbaycan’da basın ve edebiyat faaliyetlerinin dışında giriştiği işleri açıklayarak bunların Türkiye-Azerbaycan ilişkilerine katkısını tartışmak da bildirinin amaçları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: *Ahmet Kemal, Hüseyinzade Ali Bey, Lisan, Edebiyat, Eğitim*

Konu: *Ahmet Kemal'in Bakü'deki edebiyat, basın ve eğitim faaliyetlerinin Türkiye-Azerbaycan ilişkilerine katkısı*

A BRIDGE BETWEEN TÜRKİYE AND AZERBAIJAN: AHMET KEMAL'S ACTIVITIES IN BAKÜ

Furkan Abir

Marmara University, Turkey

One of the main functions of writers and intellectuals is to contribute to the production and development of culture. This function is sometimes performed for the society to which they belong, and sometimes it acquires a cross-cultural character. Although Turks constituted the main element of Azerbaijani and Ottoman societies, the differences in geography, sect, and the communities with which they interacted created various cultural differences. In the 19th century, the ideas of modernisation and nationalism slowly began to awaken in both societies, which brought along efforts to eliminate the cultural differences that emerged in the historical process. Azerbaijani and Ottoman intellectuals exchanged ideas on many issues, especially on language and literature, and carried out educational activities, thus paving the way for the establishment of a bridge between Turkey and Azerbaijan on a national basis. In our study, although neglected in the history of Turkish literature and education, Ahmet Kemal's contribution to the cultural interaction between the two societies will be discussed. The factors that caused Ahmet Kemal to come to Baku will be mentioned and the important intellectuals he communicated with in Azerbaijan, especially Hüseyinzade Ali Bey, will be briefly mentioned. Ahmet Kemal's writings on language, literature and nationality in the most important journal of the period, *Füyûzat*, which has an important place in the cultural life of Azerbaijan, will constitute the focal point of the paper. In addition, the intellectual's writings on these issues in publications such as *Mehtap*, *Rebab*, *Şelale*, *Yeni Füyûzat* will also be mentioned. Some of the aforementioned writings have not yet been published in the form of articles or books and have been identified and read by Assoc. Prof. Dr. Mehdi Genceli as a result of archive searches in Azerbaijan libraries. Therefore, the material is original. It is also among the aims of the paper to discuss the contribution of Ahmet Kemal to Turkey-Azerbaijan relations by explaining the works he undertook outside the press and literary activities in Azerbaijan.

Key words: *Ahmet Kemal, Hüseyinzade Ali Bey, Language, Literature, Education*

Theme: *The contribution of Ahmet Kemal's literary, press and educational activities in Baku to Turkey-Azerbaijan relations*

AUIOVİZUAL REKLAMLARDA ƏDƏBİ DİL NORMALARININ POZULMASI NİTQİN İNKİŞAFINA MANE TÖRƏDƏN AMİL KİMİ

Dos. Gülarə Əmirova

AR Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitirinq Mərkəzi, Azərbaycan

Azərbaycan dilinin tətbiq olunduğu sahələrdən biri də reklam sahəsidir. Kommersiya və biznes fəaliyyətinin ayrılmaz hissəsi olan reklamlar hazırda bir çox üsullarla təqdim olunur: açıq məkanda, dövrü mətbuatda, çap məhsullarında, internet resurslarında, nəqliyyat vasitələri üzərində və s. Bu gün tez-tez rast gəldiyimiz reklam formalarından biri də televiziya məkanında yayımlanan audiovizual reklamlardır. Monitorinq nəticələri göstərir ki, reklamlar hazırlanarkən onların cəlbəedici və mənfəətqətirən olması üçün bütün müasir texniki vasitələrdən istifadə edildiyi, yayımın məzmun, müddət və vaxt baxımından müəyyən standartlara uyğunlaşdırıldığı halda, reklam mətnlərində dövlət dilinin qorunması, ədəbi dilimizin normalarının gözlənilməsi məsələsinə bir o qədər ciddi yanaşılır.

“**Uşaqlar üçün nurofendə biz [anlıyırıq]** ki, sağlam **uşaqlar aktiv uşaqlardır**”.

“Uşağınız oynayır, biz isə uşaqlar üçün [**nurafenlə**] ağrı və qızdırmaya qarşı mübarizə aparırıq”.

Məlumdur ki, dilimizdə “**q**” samiti ilə bitən şəkilçilər söz sonunda, eləcə də samitlə başlayan digər şəkilçi və ya sözdən əvvəl işləndikdə [**x**] kimi tələffüz olunur. Məsələn, *saçaq [saçax], daraq [darax], bolluq [bollux] dayanacaqda [dayanacaxda], [oyuncax] (dükanı)* və s. Bu qaydaya əsasən, “anlıyırıq” feilinin sonundakı birinci şəxsin xəbərlilik şəkilçisi -ıq yox, -ıx kimi tələffüz olunmalı idi: [**anlıyırıx**].

Digər orfoepik qüsurlar isə “uşaqlar” sözünün tələffüzü ilə bağlıdır. Mövcud orfoepiya normalarına əsasən, qapalı hecalı Azərbaycan mənşəli çoxhecalı sözlərin sonundakı **q** samiti [**x**] kimi tələffüz olunur. Məsələn, *balıq [balıx], qonaq [qonax], otaq [otax], yanacaq [yanacax]* və s. Qaydaya əsasən, belə sözlərdən sonra samitlə başlayan şəkilçi və ya söz işləndikdə də **q** samiti [**x**] kimi tələffüz olunur. Məsələn: *qonaqsan [qonaxsan], balıqçı [balıxçı], açıq - [açıx] (qapı), pambıq [pambıx] (kolu)*, və s. Nümunədəki “uşaq” sözünə samitlə başlayan -lar şəkilçisi artırıldığı üçün sondakı “q” samiti “x” kimi tələffüz edilməli idi. Sözlərin doğru tələffüz forması belə olacaq: [**uşaxlar**].

Növbəti nitq qüsuru “**ilə**” qoşmasının şəkilçilənmiş formasının yazıldığı kimi tələffüz edilməsi ilə bağlıdır. Belə ki, normaya əsasən “ilə” bağlayıcısı və qoşmasının şəkilçilənmiş -lə² forması [-nan], [-nən] kimi tələffüz olunmalıdır. Beləliklə, reklam mətnini səsləndirən şəxs bu sözü [nurafenlə] yox, [nurafennən] kimi tələffüz etsəydi, orfoepik normanın tələblərini də gözləmiş olardı.

Açar sözlər: *reklam, audiovizual reklam, ədəbi dil normaları, orfoepik qüsurlar*

Mövzu: *Audiovizual reklamlarda ədəbi dil normalarının pozulması nitqin inkişafına mane törədən amil kimi*

VIOLATION OF LITERARY LANGUAGE NORMS IN AUDIOVISUAL ADVERTISING AS A FACTOR HINDERING SPEECH DEVELOPMENT

Assoc. professor Gulara Amirova

**Monitoring Center under the State Language Commission of the Republic of Azerbaijan,
Azerbaijan**

One of the areas where the Azerbaijani language is applied is the advertising sector. Advertising, an integral part of commercial and business activities, is currently presented through many methods: in outdoor spaces, print media, printed materials, online resources, on vehicles, etc. One of the forms of advertising that we frequently encounter today is audiovisual advertisements broadcast on television. Monitoring results show that when creating advertisements, all modern technical tools are utilized to ensure they are attractive and profitable, and that the content, duration, and timing of the broadcasts adhere to certain standards. However, the issue of preserving the state language and adhering to the norms of our literary language in advertising texts is not taken as seriously.

Keywords: *advertising, audiovisual advertising, literary language norms, phonetic errors.*

Theme: *The Language of Audiovisual Advertisements.*

TÜRK DÜNYASINDA ‘MİLLÎ MEFKÛRE’ MESELESİ: MİRZA BALA ÖRNEĞİ

Prof. Gülşen Seyhan Alışık

Marmara Üniversitesi, Türkiye

Mirza Bala Mehmedzâde, Türk dünyasının istiklâl mücadelesinde millî mefkûre fikrinin Batı Türklük alanındaki mimarlarından. Mirza Bala, yayın hayatına Mehmet Emin Resulzâde’nin yönlendirmesiyle *Açıksöz Gazetesi*’nin muharrirliği ile başlamıştır. Bunu takiben *Basîret Gazetesi*’nin baş redaktörlüğü görevini yürütmüş, aynı zamanda ‘Müsavat Fırkası’nın kurucu üyelerinden olmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti’nin 1918 yılında kurulmasına öncülük eden Müsavat Fırkası, Cumhuriyet döneminde *Azerbaycan Gazetesi*’ni neşretmeye başlamıştır. Mirza Bala da bu gazetenin yazarlarından olmuştur. 28 Nisan 1920’de Azerbaycan’ın Bolşevikler tarafından işgal edilmesinin ardından kurulan ‘Millî Mukavemet Komitesi’ başkanlığına getirilen Mirza Bala, Komite’nin yayın organı olan *İstiklâl Gazetesi*’nde takma adlarla Bolşevik işgaline karşı yazılar yazmıştır. Mirza Bala’nın bundan sonraki yaşamı ve yayın faaliyetleri İran, Polonya ve Türkiye’de devam etmiştir. Azerbaycan’da mücadelesini verdiği millî mefkûre umdesi, onun fikir ve eserleriyle Türk dünyasında etkili olmuştur. Nitekim 20. yüzyıl boyunca devam eden bu süreç, günümüzde ‘Türk Kengeşi’ gibi bütün Türk dünyasının dahil olduğu somut kurumların da tesisinin şüphesiz ki hazırlayıcısı olmuştur.

Açar sözlər: *Azerbaycan, Mirza Bala, Millî Mefkûre, İstiklâl, Türk Dünyası*

Mövzu: *Mirza Bala’nın fikirleri ve eserlerinin Azerbaycan ve Türk dünyasının istiklâline katkıları, Mirza Bala’nın Azerbaycan ve Türk dünyasını ilgilendiren faaliyetleri*

THE ISSUE OF 'NATIONAL IDEOLOGY' IN THE TURKISH WORLD: THE CASE OF MİRZA BALA

Prof. Gülşen Seyhan Alışık

Marmara University, Turkey

Mirza Bala Mehmedzâde was one of the architects of the national ideology in the independence struggle of the Turkish world in the Western Turkic region. Mirza Bala began his publishing career under the guidance of Mehmet Emin Resulzâde, initially as an editor of *Açıksöz Newspaper*. Following this, he served as the chief editor of *Basîret Newspaper* and was also one of the founding members of the ‘Musavat Party.’ The Musavat Party, which played a leading role in the establishment of the Azerbaijan Republic in 1918, began publishing the *Azerbaycan Newspaper* during the Republican period. Mirza Bala was one of its contributors. After Azerbaijan was occupied by the Bolsheviks on April 28, 1920, he was appointed chairman of the ‘National Resistance Committee’ and wrote articles under pseudonyms in *İstiklâl Newspaper*, the committee’s official publication, opposing the Bolshevik occupation. Mirza Bala’s later life and publishing activities continued in Iran, Poland, and Turkey. The national ideology he advocated in Azerbaijan became influential in the Turkish world through his ideas

and works. Indeed, this process, which continued throughout the 20th century, undoubtedly laid the groundwork for the establishment of concrete institutions, such as the ‘Turkic Council,’ which includes the entire Turkic world today.

Keywords: *Azerbaijan, Mirza Bala, National Ideology, Independence, Turkish World.*

Theme: *The contributions of Mirza Bala's ideas and works to the independence of Azerbaijan and the Turkish world, and his activities related to Azerbaijan and the Turkish world*

KEŞİFLER BEKLEYEN BİLİM: TÜRKOLOJİ

Prof. Halûk Harun Duman

Marmara Üniversitesi, Türkiye

1903 yılında henüz 19 yaşında bir genç olan ünlü şair Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) Paris’e firar eder. Bir yıl sonra Science Politiques Mektebi’ne öğrenci olarak kayıt yaptırır. Dersler dışında ünlü tarihçi Albert Sorel (1842-1906)’in çay toplantısına katılır. Sorel’in söylediği: «**Dünyada henüz keşfedilmemiş iki meçhul konu vardır. Bunlardan biri coğrafyada kutupların keşfi, diğeri ise tarihte Türklüktür.**» sözünü ömür boyu unutamaz. Kuzey kutbu 1909 yılında, Güney kutbu ise 1911 yılında keşfedilir ve Albert Sorel’in coğrafyada meçhul olarak gördüğü iki konu da bilim adamları tarafından aydınlığa kavuşturuldu. Aradan yüz yirmi yıl geçmesine rağmen tarihte Türkler konusunda hâlâ aydınlanmamış çok sayıda problem bulunmaktadır.

Bilindiği gibi Türkoloji; Türklerin filolojisi, antropolojisi, edebiyatı ve tarihi başta olmak üzere genel olarak somut ve somut olmayan kültürel miraslarını sistematik bir şekilde derleyen, araştıran ve inceleyen bilim dalıdır. Türkolojinin ana konusunu, geçmişte yaşamış ve günümüzde yaşayan Türk toplumları ve ilgili olduğu diğer toplumlar oluşturur. Bu bilimde uzmanlaşan kişilere Türkolog denir. Türkiye’de daha çok Türk dili (filoloji) üzerine çalışan akademisyenlerin tekelinde kalan Türkoloji, maalesef tarihsel süreç içerisinde yeterince gelişmemiş ve henüz oluşumunu tamamlayamamıştır. Bu nedenle halen batıda doğan, gelişen ve büyüyen Türkolojiye, Batılıların bakışı ile Türkiye Türklerinin bakışı arasında dağlar kadar fark vardır.

Batılılar Türkoloji konusunu bilim ve kültür tarihi çerçevesinde ele alıp sistematik olarak incelemeye çalışmaları yaparken Türkiye Türkleri, bu önemli bilim alanını büyük bir körlükle yalnızca «**DİL MERKEZLİ ARAŞTIRMA ALANI**» olarak görmekte ısrar etmektedirler. Doğal olarak zaman zaman bu bakış açısı dışına çıkanlara da rastlanmaktadır. Ancak bunların sayısı sanıldığı kadar fazla değildir. Kısaca söylersek Türkoloji, “**keşfedilmeyi bekleyen bir bilim**” dalı olarak varlığını korumaktadır. Genç araştırmacıların, bilim ve kültür insanlarının meraklı ve manıtlı ilgisini beklemektedir.

Açar sözcükler: *Türkoloji, Türk Dünyası, Türkçe, Türk Kültürü, Türkolog, Türk Dili*

Konu: *Geçmiş yüzlerce yıl eskiye dayanan Türkoloji çalışmalarının tarihine kısaca göz atılacak ve bu alanda neler yapılması gerektiği ele alınacaktır.*

SCIENCE AWAITING DISCOVERIES: TURCOLOGY

Prof. Haluk Harun DUMAN

Marmara University, Turkey

In 1903, the famous poet Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958), who was only 19 years old, escaped to Paris. A year later, he enrolls as a student at the Science Politiques School. Apart from classes, he attends the tea meeting of the famous historian Albert Sorel (1842-1906). Sorel said: «There are two unknown topics in the world that have not yet been discovered. One of them is polarity in geography, the other is instant Turkishness.» Yahya Kemal couldn't forget Sorel's word for a long time. The North Pole was discovered in 1909 and the South Pole in 1911, and both issues that Albert Sorel considered unknown in geography were brought to light by scientists. Even though one hundred and twenty years have passed, there are still many unresolved problems regarding the Turks.

As it is known, Turcology; is a branch of science that systematically compiles, researches and examines the tangible and intangible cultural heritage of the Turks, especially their philology, anthropology, literature and history. The main subject of Turcology is the Turkish societies that lived in the past and those that live today and other societies that it is related to. People who specialize in this science are called Turcologists. Turcology, which is mostly monopolized by academics working on the Turkish language (philology) in Turkey, has unfortunately not developed sufficiently in the historical process and has not yet completed its formation. For this reason, there is a huge difference between the Westerners' view of Turcology, which was born, developed and growing in the West, and the Turkish Turks' view.

While Westerners deal with the subject of Turcology within the framework of science and cultural history and try to systematically examine it, Turkish Turks insist on seeing this important scientific field only as a "**LANGUAGE-CENTERED RESEARCH FIELD**" with great blindness. Naturally, from time to time, there are those who deviate from this perspective. However, their number is not as many as expected. To put it briefly, Turcology maintains its existence as a "science waiting to be discovered". It awaits the curious and logical attention of young researchers, scientific and cultural people.

Keywords: *Turcology, Turkish World, English, Turkish Culture, Turcologist, Turkish Language*

Subject: *The history of Turcology studies, which dates back hundreds of years, will be briefly reviewed and what needs to be done in this field will be discussed.*

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATININ TÜRKİYƏ ALI MƏKTƏBLƏRİNDƏ TƏŞKİLİ VƏ TƏDRİSİ METODİKASI

Dos. Xatirə Yusifova

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi Türkiyə universitetlərində üç mərhələdə tədris edilir. Birinci mərhələdə “Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı” kursu xalqımızın, təxminən, 2000 illik ədəbiyyatı tarixini əhatə edir. Kursda ana dilli, o cümlədən ərəb və fars dilli ədəbiyyatımızın yaranması, inkişaf mərhələləri, ayrı-ayrı dövrlərin qısa icmalı, habelə hər dövrün tanınmış ədəbi abidələri və görkəmli ədəbi şəxsiyyətləri barədə söhbət açılır. Dövrə aid konkret mətnlərin təhlili vasitəsilə haqqında söhbət gedən dövrün estetik tələbləri, yaradıcılıq metodu, üslubları barədə tələbələrə bilik verilir. Yekunda tələbələr Azərbaycan ədəbiyyatının ən qədim dövrlərdən başlamış XVII əsrə qədərki dövrün

ədəbi şəxsiyyətlərinin həyat və yaradıcılıqları haqqında ümumi məlumat əldə edir, ayrı-ayrı ədəbi şəxsiyyətlərin konkret əsərləri ilə tanış olur, ədəbiyyat tariximizin növbəti mərhələsini daha yaxşı mənimsəmək üçün elmi baza qazanır.

İkinci mərhələdə XVII əsrdən başlamış XIX əsrin II yarısındanək Azərbaycan ədəbiyyatının inkişaf istiqamətlərinə, əsas yaradıcı simalarının yaradıcılığına diqqət yetirilir. Məqsəd XVII əsrdən XIX əsrin II yarısındanək olan dövrdə Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafını tarixi ardıcılıqla öyrənmək üçün tələbələrə yardımçı olmaq, konkret bədii mətnlərin təhlili ilə bu mərhələdə ortaya çıxan yeni ədəbi meyllər barədə tələbələrə məlumat vermək, ədəbiyyat tariximizin gələcək dövrlərini mənimsəmək üçün onlarda elmi baza formalaşdırmaqdır.

Üçüncü mərhələdə isə “XIX əsrin II yarısında və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatı” xalqımızın ədəbiyyatı tarixində çox mühüm və zəngin bir dövrü əhatə edir. Yeni dövr ədəbiyyatının yaranması, inkişaf mərhələləri, xarakterik xüsusiyyətləri, habelə bu dövrün görkəmli ədəbi şəxsiyyətləri, mühüm bədii nümunələri barədə söhbət açılır. Məqsəd Azərbaycanın yeni dövr ədəbiyyatının təşəkkül və inkişaf meylləri barədə tələbələrə bilik vermək, həmin dövrdə yaradılmış ədəbiyyatı mənimsətmək, bu dövrün görkəmli ədəbi şəxsiyyətlərinin həyatı və yaradıcılığı ilə tələbələri tanış etməkdir.

Açar sözlər: *Azərbaycan ədəbiyyatı, qədim, ədəbiyyat tarixi, Türkiyə*

Mövzu: *Türk xalqları coğrafiyasında Azərbaycan dili və ədəbiyyatına dair araşdırmalar*

METHODOLOGY OF ORGANIZING AND TEACHING AZERBAIJAN LITERATURE IN TURKISH UNIVERSITIES

Assoc. Prof. Khatira Yusifova

Khazar University, Azerbaijan

The history of Azerbaijan literature is taught in three stages at Turkish universities. In the first stage, the course "Ancient and Medieval Azerbaijan Literature" covers approximately 2000 years of the literary history of our people. The course discusses the emergence of our native language, including our literature in Arabic and Persian, its stages of development, a brief overview of individual periods, as well as well-known literary monuments and prominent literary figures of each period. Through the analysis of specific texts from the period, students are provided with knowledge about the aesthetic requirements, creative methods and styles of the period in question. At the end, students gain general information about the lives and works of literary figures of Azerbaijan literature from the most ancient times to the 17th century, become familiar with the specific works of individual literary figures and gain a scientific basis to better understand the next stage of our literary history.

In the second stage, attention is paid to the development directions of Azerbaijan literature from the 17th century to the second half of the 19th century, as well as the work of its main creative figures. The goal is to help students study the development of Azerbaijan literature in historical sequence from the 17th century to the second half of the 19th century, to inform students about the new literary trends that emerged at this stage through the analysis of specific literary texts is to form a scientific basis in them to master future periods of our literary history.

The third stage, "Azerbaijan Literature in the Second Half of the 19th Century and the Beginning of the 20th Century," covers a very important and rich period in the history of our people's literature. The emergence, stages of development and characteristic features of modern literature are discussed, as well as prominent literary figures and important artistic examples of this period. The goal is to provide students with knowledge about the formation and development trends of modern Azerbaijani literature,

to master the literature created during that period and to familiarize students with the lives and work of prominent literary figures of this period.

Keywords: *Azerbaijan literature, ancient, literary history, Turkiye*

Theme: *Research on the Azerbaijani language and literature in the geography of Turkic peoples*

AZƏRBAYCAN DİLİNİN BEYNƏLXALQ ALƏMDƏ TƏDRİSİ DÖVLƏT DİL SİYASƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTİ KİMİ

Dr. İlkin Əsgərov

Xəzər Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Azərbaycan

Məqalədə müasir Azərbaycan ədəbi dilinin beynəlxalq aləmdə tədrisinin aktuallığından bəhs olunur. Məlumdur ki, Azərbaycan dili özünün fonetik quruluşunun ahəngdarlığına, leksik quruluşunun zənginlik, təsirlilik və ifadəliliyinə, qrammatik quruluşunun isə sabitliyinə görə dünyanın ən zəngin dillərindən biri kimi qəbul olunur. Çox sevindirici haldır ki, ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasının həyata keçirdiyi uğurlu və sistemli dil siyasəti nəticəsində qədim tarixi köklərə malik olan doğma Azərbaycan dilinin beynəlxalq aləmdə tədrisi və təbliği məsələləri özünün yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Qeyd edək ki, bu dil siyasəti sistemli olmaqla bərabər, həm də ardıcıl xarakter daşıyır. Demək olar ki, dövlətin bu istiqamətdə gördüyü işlər də bu gün Azərbaycan dilinin həm qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə, həm də ölkədə dilçiliyin inkişafına çox mühüm töhfələr verməkdədir. Tədqiqat göstərir ki, Azərbaycan dili təkcə respublikamızın sərhədləri daxilində deyil, eyni zamanda onun hüdudlarından kənarında, dünyanın müxtəlif ölkələrində, xüsusən də türk dünyasında yaşayan milyonlarla soydaşımızı bir-biri ilə əlaqələndirən, bağlayan ən vacib, aparıcı milli-mənəvi dəyərlərdəndir. Bu mənada məqalədə davamlı dil siyasətinin dövlətin əsas prioritet istiqamətlərindən biri olduğu qeyd olunur və Azərbaycan Respublikasının bu istiqamətdə gördüyü işlər, qəbul edilmiş müvafiq Dövlət Proqramı, fərman və sərəncamlar, Cənab Prezidentin müxtəlif vaxtlarda və tədbirlərdə etdiyi çıxışlar, səsləndirdiyi fikirlər sistemli və ardıcıl formada tədqiq olunur. Bundan başqa, müasir Azərbaycan ədəbi dilinin beynəlxalq aləmdə tədrisi və təbliğində qeyd olunan rəsmi sənədlərin rolu və funksiyası konkret fakt və arqumentlər əsasında şərh olunur. Qeyd edək ki, dövlətin dil siyasəti dilimizin beynəlxalq aləmdə tədrisi və təbliği sahəsində yeni istiqamət və tədqiqatlara yol açmaqla yanaşı, eyni zamanda geniş dünya coğrafiyasında yaşayan soydaşlarımızla əlaqənin yaradılmasında və onların dilimizi öyrənmək üçün aidiyyəti qurumlar tərəfindən zəruri ədəbiyyatlarla təmin edilməsində mühüm rol oynayacaqdır.

Açar sözlər: *Azərbaycan dili, dil siyasəti, dövlət dili, tədris dili, türk dünyası*

Mövzu: *Azərbaycan dilinin dövlət dili və tədrisi kimi öyrədilməsi*

TEACHING THE AZERBAIJANI LANGUAGE IN THE INTERNATIONAL A WORLD AS A KEY DIRECTION OF STATE LANGUAGE POLICY

Phd. İlkin Asgerov

Khazar University, Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan

The article discusses the relevance of teaching the modern Azerbaijani literary language in the international world. It is well-known that the Azerbaijani language is considered one of the richest languages in the world due to the harmony of its phonetic structure, the richness, expressiveness, and effectiveness of its lexical structure, and the stability of its grammatical structure. It is particularly encouraging that after our country gained independence, the successful and systematic language policy implemented by the Republic of Azerbaijan has led to a new phase in the teaching and promotion of the ancient Azerbaijani language in the international arena. This language policy is not only systematic but also consistent. It can be stated that the efforts made by the state in this direction have contributed significantly to the use of the Azerbaijani language in line with the demands of the time in a globalized world, as well as to the development of linguistics in the country. Research shows that the Azerbaijani language is not only one of the most important and leading national and spiritual values that connects millions of our compatriots living in various countries, especially in the Turkic world, but also serves as a bridge linking them. In this regard, the article emphasizes that continuous language policy is one of the main priorities of the state, and the work carried out by the Republic of Azerbaijan in this regard, the adopted State Programs, decrees, and orders, speeches made by the President at various times and events, and the ideas expressed are systematically and consistently examined. Furthermore, the role and function of the official documents mentioned in the teaching and promotion of modern Azerbaijani literary language in the international arena are discussed based on concrete facts and arguments. It is also noteworthy that the state's language policy, in addition to opening new directions and research in the field of teaching and promoting our language internationally, will play an essential role in establishing connections with our compatriots living in different parts of the world and in ensuring the provision of necessary literature by relevant organizations for them to learn our language.

Keywords: *Azerbaijani language, language policy, state language, educational language, Turkic world*

Theme: *Teaching the Azerbaijani language as a state and educational language*

TÜRK ÖĞRENCİLERİN AZERBAIJAN TÜRKÇESİ ÖĞRENİMİNDE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Doç. İlkin Gulsoy

Kafkaz Üniversitesi, Türkiye

Türkiye üniversitelerinin Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde eğitim gören öğrenciler, Azerbaycan Türkçesi gramerini öğrenirken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar genellikle morfoloji ve sentaks alanlarında yoğunlaşmaktadır. Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi arasındaki gramer farkları, öğrenciler arasında çeşitli sorunlara yol açmaktadır.

Bu farklardan bazıları aşağıda özetlenmiştir:

Şekilbilgisi Konuları

- **Ekler ve Kelime Grupları:** Türkiye Türkçesinde ekler genellikle ayrı bir konu olarak ele alınırken, Azerbaycan Türkçesinde ekler kelime gruplarıyla birlikte öğretilmektedir.
- **Sayılar ve Sıfatlar:** Türkiye Türkçesinde sayılar sıfatlar içinde ele alınırken, Azerbaycan Türkçesinde sayılar ayrı bir kelime grubu olarak incelenir.
- **Yardımcı Kelime Grupları:** Azerbaycan Türkçesinde yardımcı kelime grupları detaylı şekilde öğretilirken, Türkiye Türkçesinde edatlar ve diğer kelime gruplarının sınıflandırılması genellikle eksik açıklanır.

Sentaks Konuları

- **Cümle Öğeleri:** Azerbaycan Türkçesinde cümle öğeleri birinci ve ikinci dereceli öğelere ayrılırken, Türkiye Türkçesinde böyle bir ayırım yapılmamaktadır.
- **Cümle Tahlili:** Azerbaycan Türkçesinde cümle öğeleri amacına ve tonlamasına göre türlere ayrılırken, Türkiye Türkçesinde bu sınıflandırma farklı şekilde yapılır ve tonlama genellikle göz ardı edilir.
- **Cümle Türleri:** Azerbaycan Türkçesinde basit ve birleşik cümle türleri, Türkiye Türkçesinden tamamen farklıdır. Basit cümleler özne ve yüklem bulunup bulunmamasına göre dörde ayrılırken, birleşik cümleler tabesiz ve tabeli mürekkep cümleler olarak ikiye ayrılır ve tabeli mürekkep cümlelerin türleri daha detaylı bir şekilde sınıflandırılır.

Sonuç ve Öneriler

Türk öğrencilerinin Azerbaycan Türkçesi öğreniminde karşılaştıkları sorunların çözümü için Azerbaycanlı ve Türk dilbilimcilerin ortak gramer çalışmaları yapmaları ve uygulamalı ders kitapları hazırlamaları gerekmektedir. Bu ortak çalışmalar, her iki dilin gramer yapılarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve gramer konularında karşılaşılan zorlukları hafifletecektir.

Anahtar sözcükler: *Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, öğretim, dilbilgisi, lehçe*

Konu: *Azərbaycan dilinin dövlət dili və tədrisi dili kimi öyrədilməsi*

PROBLEMS ENCOUNTERED BY TURKISH STUDENTS IN LEARNING AZERBAIJANI TURKISH AND SOLUTIONS

Assoc. Prof. Ilkin Gulusoy

Caucasus University, Turkey

Students studying in the departments of Contemporary Turkic Dialects and Literatures at Turkish universities face various challenges while learning Azerbaijani Turkish grammar. These difficulties are primarily concentrated in the fields of morphology and syntax. The grammatical differences between Turkish and Azerbaijani Turkish lead to various problems for students. Some of these differences are summarized below:

Morphology Topics:

- **Suffixes and Word Groups:** In Turkish, suffixes are generally treated as a separate topic, while in Azerbaijani Turkish, suffixes are taught alongside word groups.
- **Numbers and Adjectives:** In Turkish, numbers are considered within adjectives, whereas in Azerbaijani Turkish, numbers are examined as a separate word group.
- **Auxiliary Word Groups:** In Azerbaijani Turkish, auxiliary word groups are taught in detail, while in Turkish, the classification of prepositions and other word groups is often inadequately explained.

Syntax Topics:

- **Sentence Elements:** In Azerbaijani Turkish, sentence elements are divided into primary and secondary elements, while no such distinction is made in Turkish.
- **Sentence Analysis:** In Azerbaijani Turkish, sentence elements are classified according to their function and intonation, whereas in Turkish, this classification is done differently, and intonation is often overlooked.
- **Sentence Types:** Simple and compound sentence types in Azerbaijani Turkish differ significantly from those in Turkish. Simple sentences are categorized into four types based on the presence or absence of a subject and predicate, while compound sentences are divided into "non-subordinated" and "subordinated" compound sentences. The types of subordinated compound sentences are classified in more detail.

Conclusion and Recommendations: To solve the problems faced by Turkish students in learning Azerbaijani Turkish, Azerbaijani and Turkish linguists need to collaborate on grammar studies and prepare practical textbooks. These joint efforts will enhance the understanding of the grammatical structures of both languages and ease the difficulties encountered in grammar topics.

Keywords: *Azerbaijani Turkish, Turkish, teaching, grammar, dialect.*

Theme: *Teaching Azerbaijani as a State Language and a Language of Instruction*

LÜĞƏTLƏRİN MƏZMUNUNU ŞƏRTLƏNDİRƏN AMİLLƏR (“KODEKS KUMANİKUS” NÜMUNƏSİNDƏ)

Dos. İmanyar Quliyev

AMEA Dilçilik İnstitutu, Azərbaycan

Bu gün lüğətlər dil öyrənmək üçün əsas tədris vasitələrindən biri olsa, məzmun etibarilə aid olduğu dillərin adı məişət həyatından tutmuş tarixi-etnoqrafik elementlərinə qədər bir çox nüansları ehtiva edir. Ancaq müasir lüğətləri əvəz edən alternativlər də çoxdur, bir dilin mənsub olduğu mədəniyyəti öyrənmək üçün səyahət, kütləvi informasiya vasitələri, canlı ünsiyyət, araşdırmalar kifayət edə bilər. Qədim və orta əsrlərdə yazılmış lüğətlərə gəlincə, bu sözlüklər öz-özlüyündə ən vacib və az sayda alternativ mənbələr kimi son dərəcə əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan XIII-XIV əsrlərdə italyan koloniyalarının mövcud olduğu, qıpçaqların yaşadığı və Qızıl Ordanın təsir dairəsində, eyni zamanda türk-islam mədəniyyət coğrafiyasının sərhədlərində yerləşən bir bölgədə – Dəşti-Qıpçaqda tərtib edilmiş “Kodeks Kumanikus” lüğəti təqdim etdiyi materiallara görə həm alternativsiz görünür, həm də ensiklopedik səciyyə daşıyır. Bu lüğət əsasən Türkiyə, Macarıstan, Qazaxıstan, Almaniya, Rusiya və nəhayət Azərbaycanda linqvistik aspekt başda olmaqla bir çox cəhətdən araşdırılmışdır. Bu məqalədə isə “Kodeks Kumanikus”un, yəni “Kumanların (qıpçaqların) kitabı”nın meydana gəlməsini şərtləndirən amillərə toxunulmuşdur. Mənbə kimi şübhəsiz ki, başlıca qaynaq “Kodeks Kumanikus”un özündə əksini tapan məlumatlardır (etnoqrafik, dünyagörüşü, linqvistik, inanc və s. haqqında). İkincisi, o dövrdə Dəşti-Qıpçağa, Qara dənizin şimal sahillərinə səyahət edən şərq və Avropa səyyahlarının (İbn Battuta, A.Kontarini, P.Tafur, İ.Şiltberger və b.) etnoqrafik, iqtisadi və s. qeydləridir. Üçüncü mənbə Kodeksşünas və türkololoq alimlərin araşdırmalarıdır (G.Kun, V.Drimba, A.Qarkavets, M.Arquşah və b.). Məqalədə eyni zamanda süni intellektin təqdim etdiyi ümumiləşdirmələrə də yer verilmişdir. Xülasə, “Kodeks Kumanikus”un məzmununu şərtləndirən əsas amillər bunlardır: 1. Lüğətin yazılma məqsədi və müəlliflərin etnik, dini, mədəni mənsubiyyəti; 2. Bölgənin çoxdillilə və multikultural mühiti; 3. Praktiki olmasının vacibliyi (məqsədlə bağlıdır); 4. Ticarət əlaqələri; 5. Missonerlik fəaliyyətləri; 6. Bölgənin demoqrafik vəziyyəti; 7. Bölgənin sosial-iqtisadi və coğrafi vəziyyəti; 8. Hədəf kütlənin dünyagörüşü səviyyəsi və inancları; 9. Tədris – dil öyrənmə ehtiyacı. Bu amillər əlbəttə “Kodeks Kumanikus”un məzmununun formalaşmasında eyni səviyyədə deyil, bu və ya digər dərəcədə iştirak etmişdir. Nəticə etibarilə bir lüğətin tərtib edilməsi adi hadisə deyil, məhz bu lüğət nümunəsində bir neçə mədəniyyətin toqquşmasının,

əlaqəsinin, son nəticədə qovuşmasının məhsuludur. Ona görə də "Kodeks Kumanikus"un öyrənilməsi dövrə, müəlliflərə, o dövrikü qarşılıqlı münasibətlərə və bölgəyə kompleks yanaşmanı zəruri edir.

Açar sözlər: *Kodeks Kumanikus, qıpçaq dili, missonerlik, Krım*

Mövzu: *Mətnşünaslıq və mənbəşünaslıq*

FACTORS DETERMINING THE CONTENT OF DICTIONARIES (IN THE EXAMPLE OF "CODEX CUMANICUS")

Assoc. Prof. İmanyar Guliyev

Institute of Linguistics of ANAS, Azerbaijan

Today, dictionaries are one of the main educational tools for learning a language, but they contain many points in terms of content, which are the historical-ethnographic elements of languages, from everyday life, and are reflected in that dictionary. As for the dictionaries written in ancient and medieval times, these dictionaries are extremely important in themselves as the most essential and few alternative sources. In this regard, the "Codex Cumanicus" dictionary, compiled in the 13th-14th centuries in the Dasht-i Kipchak region, where Italian colonies existed, the Kipchaks lived, and within the sphere of influence of the Golden Horde, at the same time located on the borders of the Turkic-Islamic cultural geography, appears to be unparalleled and carries an encyclopedic character due to the materials it presents. This dictionary has been studied in Turkey, Hungary, Kazakhstan, Germany, Russia, and finally Azerbaijan in many ways, especially the linguistic aspect. In this article, the factors that determined the creation of "Codex Cumanicus" – "Book of Cumans (Kipchaks)" are touched upon. The primary source is undoubtedly the information reflected in the "Codex Cumanicus" itself (on ethnography, worldview, linguistics, beliefs, etc.). Secondly, the ethnographic, economic, and other notes of Eastern and European travelers (Ibn Battuta, A.Contarini, P. Tafur, I. Schiltberger, etc.) who traveled to Dasht-i Kipchak and the northern shores of the Black Sea during that period. The third source is the research of Turkologist scholars (G. Kuun, V. Drimba, A.Garkavets, M.Argunşah, etc.). The article also includes generalizations provided by artificial intelligence. In summary, the main factors that shaped the content of the "Codex Cumanicus" are as follows: 1. The purpose of the dictionary and the ethnic, religious, and cultural background of its authors; 2. The multilingual and multicultural environment of the region; 3. The importance of being practical (related to the purpose); 4. Trade relations; 5. Missionary activities; 6. The demographic situation of the region; 7. The socio-economic and geographical conditions of the region; 8. The worldview and beliefs of the target audience; 9. The need for teaching and language learning. These factors, of course, did not contribute to the formation of the "Codex Cumanicus" content equally but played varying roles to different extents. As a result, compiling a dictionary is not an ordinary event; in the case of this dictionary, it is a product of the clash, interaction, and eventual merging of several cultures. Therefore, studying the "Codex Cumanicus" requires a comprehensive approach to the era, the authors, the mutual relations of that time, and the region.

Keywords: *Codex Cumanicus, Kipchak language, missionary work, Crimea*

Theme: *Textual and source studies*

ÖZBEK-AZERBAYCAN'IN EDEBİYAT-KÜLTÜR İLİŞKİLERİ: GELENEK VE EŞSİZLİK

Prof. İslamjon Yakubov

Ali Şiir Nevai adındaki Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, Uzbekistan

Makalede Özbek ve Azerbaycan halklarının tarihi, edebi ve kültürel ilişkilerinin aşamalı gelişimi, aynı zamanda ortak edebi geleneklerin hayatta kalması, mentorluk ve yaratıcı etki ilkeleri inceleniyor. Bağımsızlık yıllarında bile bu iki milletin birbirlerinin edebiyat, sanat ve kültüründen ilham alarak uyumlu geleneklerini sürekli zenginleştirmelerine dikkat ediliyor. Bu tür dostane diyaloglar sadece Özbek-Azerbaycan'a değil, aynı zamanda Türk dünyası halklarının entegrasyonuna da dayanmaktadır.

Anahtar kelimeler: *edebi iletişim, edebi etki, yaratıcı sahiplenme, edebi çeviri, gelenek, mentor-müritlik, yaratıcı bireysellik*

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti qiyosiy adabiyotshunoslik kontekstida*

UZBEK-AZERBAICAN LITERARY-CULTURAL RELATIONS: TRADITION AND UNIQUENESS

Prof. İslamjon Yakubov

Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Ali Shiir Nevai, Uzbekistan

The article examines the gradual development of the historical, literary and cultural relations of the Uzbek and Azerbaijani peoples, as well as the survival of common literary traditions, the principles of mentorship and creative influence. Even in the years of independence, attention is being paid to the continuous enrichment of the compatible traditions of these two nations by taking inspiration from each other's literature, art and culture. Such friendly dialogues are based not only on Uzbek-Azerbaijani, but also on the integration of the peoples of the Turkic world.

Key words: *literary communication, literary effect, creative ownership, literary translation, tradition, mentor-discipleship, creative individuality*

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

TÜRKİYE'DE AZERBAYCAN DİLİ VE EDEBİYATI ÇALIŞMALARI:

NİMETULLAH KİŞVERİ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Prof. Jale Demirci

Ankara Üniversitesi, Türkiye

Türk Dünyasında Azərbaycan Dili ve Edebiyatı araştırmaları denildiğinde Türkiye’deki Azerbaycan dili ve edebiyatı ile ilgili çalışmalardan söz etmek gerekir. Bir bildirin süresi buna yetmeyeceğinden burada Azerbaycan dili ve edebiyatının gelişmesinde çok önemli rolü olan Nimetullah Kışveri ve onun Türkçe şiirleri ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalardan söz edilecektir. Nimetullah Kışveri, 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başı Azerbaycan şiirinin önde gelen temsilcilerindendir. Onun hakkındaki kısıtlı bilgilerin çoğu divanından elde edebildiğimiz bilgilerden ibarettir. Türkçe ve Farsça şiirleri olan şairin Türkçe divanının Türkiye (Bursa, İstanbul), Azerbaycan (Bakü), Özbekistan (Semerkant, Taşkent) ve İran (Tahran) nüshaları bulunmaktadır. Eser üzerinde tarafımızdan yapılan çalışma sonucunda Bursa ve Tahran nüshaları ilk defa ilim âlemine tanıtılmıştır. Bu çalışmadan sonra divan üzerinde Türkiye’de, İran’da ve Özbekistan’da birçok çalışma yapılmıştır. Araştırmalarımız sonucunda nüshalar arasında en kapsamlı ve muhtemelen en eski olanın Bursa nüshası olduğu tespit edilmiştir. Türk Dilinin güneybatı kolunu teşkil eden Oğuz Türkçesinin doğu kanadında yer alan Azerbaycan edebi dilinin gelişmesinde, Kışveri’nin şiirlerinde kullandığı sade ve akıcı dilin çok büyük katkısı olmuştur. Bu bildiride, Nimetullah Kışveri divanının Bursa nüshası üzerinde yapılan çalışma tanıtılacak; divan nüshalarının karşılaştırılmasıyla ortaya konan metne dayanılarak Kışveri’nin hayatı, divanın Bursa nüshası ve Türkçe şiirleri hakkında bilgiler verilecektir. Eserde yer alan bütün kelimelerin anlamlarının ve gramer yapılarının verildiği çalışmanın indeks bölümünden yararlanılarak divanın dil özellikleri ve söz varlığı da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Nimetullah Kışveri, Kışveri, Azerbaycan şiiri, Azerbaycan edebiyatı, Kışveri Divanı.*

Konu: *Nimetullah Kışveri’nin Türkçe Divanı üzerine Türkiye’de yapılan ilk araştırma olan “Kışveri Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)” adlı çalışmanın tanıtılması.*

STUDIES ON THE AZERBAIJANI LANGUAGE AND LITERATURE IN TURKIYE: NIMATULLAH KISHVERI AND HIS TURKISH POEMS

Prof. Jale Demirci

Ankara University, Turkey

When it comes to Azerbaijan language and literature research in the Turkish World, it is necessary to mention the studies on Azerbaijani language and literature in Türkiye. Since the duration of a paper is not enough for this, the studies carried out in Türkiye on Nimetullah Kishveri and his Turkish poems, who played a very important role in the development of Azerbaijani language and literature, will be mentioned here. Nimetullah Kishveri is one of the leading representatives of Azerbaijani poetry at the end of the 15th century and the beginning of the 16th century. Most of the limited information about him consists of information we can obtain from his divan. The copies of the Turkish divan of the poet, who has poems in Turkish and Persian, are in Türkiye (Bursa, Istanbul), Azerbaijan (Baku), Uzbekistan (Samarkand, Tashkent) and Iran (Tehran). As a result of the study we have done on the work, the Bursa and Tehran copies were introduced to the scientific world for the first time. After this study, many studies have been conducted on the divan in Türkiye, Iran and Uzbekistan. In conclusion our researches, it was determined that the most comprehensive and probably the oldest among the copies is the Bursa copy. The simple and fluent language used by Kishveri in his poems made a great contribution to the development of Azerbaijani literary language, which is located on the eastern wing of Oghuz Turkish, which constitutes the southwestern branch of the Turkish language. In this paper, the study conducted on the Bursa copy of Nimetullah Kışveri's divan will be introduced, and information will be provided about Kışveri's life, the Bursa copy of the divan, and Turkish poems based

on the text that was revealed by comparing the divan copies. The linguistic features and vocabulary of the divan will also be evaluated by making use of the index section of the study, where the meanings and grammatical structures of all the words in the work are given.

Keywords: *Nimetullah Kishveri, Kishveri, Azerbaijani poetry, Azerbaijani literature, Kishveri's Divan.*

Theme: *Introducing the study titled "Kışveri Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)" which is the first research conducted in Türkiye on Nimetullah Kışveri's Turkish Divan*

O'ZBEK VA OZARBAYJON SEHRLI ERTAKLARINING QIYOSIY TADQIQI

Dr. Jamila Asqarova Baxodirovna

**O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti,
O'zbekiston**

Maqolada o'zbek va ozarboyjon xalq sehrlı ertaklaridagi obrazlar va sehrlı buyumlar qiyosiy tadqiq etilgan. Ikki xalq ertaklari strukturasiidagi mushtaraklik va farqli tomonlar, yetakchi obrazlarning o'xshashligi hamda o'ziga xos jihatlari, badiiyati va ularning atributlari matnlar misolida qiyosiy aspektida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ertak, obraz, sehrlı buyumlar, motiv, syujet, qiyosiy tahlil

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti qiyosiy adabiyotshunoslik kontekstida*

A COMPARATIVE STUDY OF UZBEK AND OZARBAYON MAGIC TALES

Jamila Asgarova Bakhodirovna

**Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Institute of Uzbek language,
literature and folklore, Uzbekistan**

The article compares images and magic objects in Uzbek and Azerbaijani folk fairy tales. In a comparative aspect, using the example of texts, the similarities and differences in the structure of two folk tales, similarities and features of the main characters, artistry and their qualities are analyzed.

Keywords: fairy tale, image, magic objects, motive, plot, comparative analysis

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

MUSİQİ VƏ DİLİN HARMONİYASI

Prof. Könül Əliyeva

Başkent Universiteti, Türkiyə

İstər ana dili, istər xarici dilin öyrənilməsində musiqi, melodiya beynin alqılamasına köməkçi vasitədir. Bunu bir çox dilçilər, psixoloqlar, nevrolingvistlər öz tədqiqatlarıyla dəfələrlə sübut etmişlər. Musiqi deyildiyi kimi ruhun, beynin qidasıdır. Musiqi və dil vəhdəti son tədqiqatların nəticələrində göstərir ki, musiqi və nitq funksiyaları bir çox cəhətdən oxşardır və bir neçə neyron modulu həm nitq, həm də musiqidə oxşar şəkildə iştirak edir (Tallal və Gaab, 2006). Eyni zamanda, nitq funksiyalarının musiqi funksiyalarından faydalana biləcəyinə dair sübutlar da artmaqdadır. Bu tədqiqat sahəsində çoxlu yeni məlumat toplanmışdır və buna görə də bu sahədə ən görkəmli, məhsuldar və ilhamverici tədqiqatçıların işlərini bir araya gətirmək vaxtı çatmışdır.

Bu nöqtəyi-nəzərdən yola çıxaraq həm tibbi cəhətdən, həm psixonevroloji cəhətdən, həm də lingvistik cəhətdən bu ikilini dəyərləndirmək maraqlı bir araşdırma olacaqdır.

Bu araşdırma yazısı həm ölkə daxili, həm dünya miqyasında bir neçə elm sahəsinin araşdırma çalışmalarını paralel olaraq incələdikdən sonra müəyyən faktlarla ortaya çıxacaqdır. Müxtəlif yaş dövrlərinin istər ana dili, istər xarici dil öyrənərkən musiqinin rolunu müəyyən etmək, faydasını və təsirlərini ortaya çıxarmaq bu cəhətdən vacib faktordur. Bəzi alimlər məktəbəqədər uşaqların fonoloji şüurunu artırmaq üçün musiqi təhsili proqramından faydalana biləcəklərini göstərirlər.

Məsələn müxtəlif mənalardan da dəyərləndirmək mümkündür. Yuxarıdakı nümunələrdə bir fərdin istər ana dili, istərsə də xarici dil öyrənməsindəki dil və musiqi məfumu ilə bağlantısından bəhs etdik. Ancaq bir başqa nöqtəyi-nəzərdən isə bədən dili, rəqsin dili, musiqi dili kimi faktorlardan yola çıxaraq musiqi, onların bir-birlərinə qarşılıqlı təsirindən bəhs etməkdir.

Dili universal bir termin kimi qəbul etsək, öz daxilində informasiya, mesaj ötürmək niyyətini daşıyanda “dil” sözü avtomatik olaraq və çox əsaslı surətdə sırf şifahi sferadan, ədəbiyyat sferasından başqa media sahələrinə keçəcək. Ona görə də “jest dili”, “rəqs dili”, “rəng dili”, “musiqi dili” kimi terminlərin meydana çıxması da bir o qədər məntiqli görünür. Təbii ki, bu kontekstdə “dil” məfhumunun istifadəsinin məcazi, obrazlı kontekstindən danışacağıq. Ancaq son örnəyə gəldikdə, “musiqi dili”. Uzun illərdir ki, fənlərarası tədqiqatlar çərçivəsində kifayət qədər real xarakterli suallar qoyulur: mahiyyət etibarilə musiqi sənəti şifahi yaradıcılıqla nə dərəcədə müqayisə oluna bilər, “dil və musiqi” ifadəsi sonrakı düşüncələr üçün nə dərəcədə məhsuldardır? Musiqinin öz dili varmı, dilin öz musiqiliyi varmı?

Bütün bu xüsusiyyətlərdən bəhs etdikdən sonra, Azərbaycan musiqisindəki sözlərin şirinliyi, saflığı, təbiiliyi ilə ürək oxşayan xalq mahnılarının həzinliyi, həlimliyi, dilimizin saf mayasından yığılmış gözəlliyi ilə insanı heyran edən, ovsunlayan zənginliklərinə toxunulacağıq. Təbii ki xalq ədəbiyyatı nümunələri dilin ən zəngin istifadə olunduğu yerdir. Aşıq ədəbiyyatı, dastanlar və.s kimi mövzularda toxunularaq milli və saf duyğularla dildən-dilə dolayan əsərlərimizdən nümunələr verərək buradaki dil və musiqinin ahəngindən bəhs ediləcəkdir. Bu cəhətdən əsasən məktəblərdə, ana dili dərslərində milli musiqinin yeri, xalq mahnılarından istifadələr, bu əsərlərin təhlili, dəyərləndirilməsi mənəvi kimliyimizin yetişən yeni nəsələ tanıtmaq çox vacib məsələlərdəndir.

Açar sözlər: Ana dili, milli musiqi, şifahi xalq ədəbiyyatı, nitq, nevrolingvistik, təhsil və dil.

Mövzu: Musiqi və dilin qarşılıqlı əlaqəsi, bir-birinə təsirləri, musiqinin dil öyrənimindəki təsiri kimi faktorlar

THE HARMONY OF MUSIC AND LANGUAGE

Prof. Konul Aliyeva

Başkent University, Turkey

Music and melody serve as supportive tools for the brain’s perception in the learning of both native and foreign languages. This has been repeatedly proven by many linguists, psychologists, and neurolinguists in their research. As often stated, music is nourishment for the soul and mind. The synthesis of music and language, as shown in recent research, demonstrates that the functions of music and speech share numerous similarities, with several neuronal modules participating in both in comparable ways (Tallal & Gaab, 2006). Furthermore, evidence continues to accumulate that speech functions may benefit from music functions. A considerable amount of new data has been collected in this area, signaling the necessity to bring together the work of the most prominent, productive, and inspiring researchers in the field.

From this perspective, evaluating the relationship between music and language from medical, psycho-neurological, and linguistic viewpoints presents a fascinating subject for research. This study, after analyzing research efforts from multiple scientific disciplines both domestically and internationally, aims to highlight certain facts. Identifying the role, benefits, and effects of music on language acquisition, both in the native and foreign language context, across different age groups, is an essential aspect of this work. Some scholars suggest that music education programs can be beneficial in enhancing the phonological awareness of preschool children.

It is possible to evaluate the topic from various angles. In the aforementioned examples, we discussed the relationship between language and music in a person’s learning of both their native and foreign languages. However, from another perspective, factors such as body language, the language of dance, and the language of music can also be explored through their mutual influence on one another.

If we consider language as a universal term, whenever it conveys information or a message, the term “language” naturally and logically extends beyond the purely oral or literary spheres to other mediums. Therefore, the emergence of terms like “gesture language,” “dance language,” “color language,” and “music language” seems quite reasonable. In this context, the figurative and metaphorical use of the term “language” will be discussed. However, when it comes to the final example—the “language of music”—there are long-standing, interdisciplinary questions of considerable real-world significance: To what extent can the art of music be compared to oral creativity? How productive is the expression “language and music” for future intellectual thought? Does music have its own language, and does language possess its own musicality?

After discussing these characteristics, we will touch on the richness of Azerbaijani music, with its charming folk songs, filled with the sweetness, purity, and naturalness of our language, blending with its beauty that captivates and enchants. Of course, folk literature is where the most profound and rich use of language is found. By referencing subjects like minstrel literature and epic tales, examples of works passed down from generation to generation with pure, national sentiments will be provided, discussing the harmony between language and music. In this context, the integration of national music into schools, the use of folk songs in native language lessons, and the analysis and evaluation of such works are crucial in introducing our moral identity to the younger generation.

Keywords: *Native language, national music, oral folk literature, speech, neurolinguistics, education, and language.*

Topic: *The interaction of music and language, their effects on each other, factors such as the influence of music in language learning*

TÜRKİYE’DE AZERBAJYAN EDEBİYATI VE KÜLTÜRÜ’NÜN ÖĞRENİMİNDE KARŞIYA ÇIKAN ZORLUKLAR VE İZLENİLEN YÖNTEMLER.

Dr. Könül Gulusoy

Kafkas Üniversitesi, Türkiye

Türkiye’de Öğrenciler Azerbaycan Edebiyatı ve Azerbaycan Kültürünün öğreniminde bazı güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bunlar dilsel ve tarihi-kültürel olmak üzere iki ana başlığa ayrılmaktadır. Dilsel zorluklar daha çok sesbilgisi ve anlam bilgisi düzeyinde tarihi-kültürel zorluklar ise her iki milletin gelenek ve görenekleri, yaşam tarzının özgünlüğü ile bağlantılı olarak ortaya çıkan farklılıklardır.

Sonuç ve Öneriler Türk öğrencilerin Azerbaycan Edebiyatı ve Azerbaycan Kültürü’nün öğreniminde karşılaştıkları sorunları gidermek adına Türk ve Azerbaycanlı bilim insanlarının alanda karşılaştırmalı araştırmalara ağırlık vermesi ve ortak bilimsel yayınlar yapması gerekmektedir. Bu araştırmalar konuların daha kolay ve anlaşılır bir şekilde kavranmasını sağlarken, aynı zamanda her iki milletin tarih, edebiyat ve kültürünün daha geniş kütleye hitap etmesini sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: *Azerbaycan Edebiyatı, Azerbaycan Kültürü, öğretim sorunları*

Konu: *Azerbaycan Edebiyatı ve Kültürü’nün öğrenimi.*

CHALLENGES AND METHODS IN THE STUDY OF AZERBAIJANI LITERATURE AND CULTURE IN TURKEY

Phd. Konul Gulusoy

Kafkas University, Turkey

In Turkey, students face some difficulties in learning Azerbaijani Literature and Culture, which can be categorized into two main areas: linguistic and historical-cultural challenges. Linguistic difficulties primarily relate to phonology and semantics, while historical-cultural challenges arise from the differences related to the unique traditions, customs, and lifestyles of both nations.

Conclusion and Recommendations To address the issues faced by Turkish students in learning Azerbaijani Literature and Culture, Turkish and Azerbaijani scholars should prioritize comparative research and produce joint academic publications. These studies will facilitate a clearer and more accessible understanding of the subjects while also broadening the appeal of the history, literature, and culture of both nations to a wider audience.

Keywords: *Azerbaijani Literature, Azerbaijani Culture, Teaching Issues*

Theme: *Learning Azerbaijani Literature and Culture.*

AZƏRBAYCAN XALQ NAĞILLARI PERSONAJLARININ NİTQİNDƏ KOMMUNİKATİV STRATEGİYALAR

Dos. Könül Həbibova

AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Azərbaycan

Nağıllar bir çox xalqların mədəniyyətində və ədəbiyyatında mühüm yer tutur. Onlar yalnız əyləndirmir, həm də mənəvi və mədəni dəyərlərin ötürülməsi vasitəsi kimi xidmət edir. Nağılların maraqlı tərəflərindən biri də personajların məqsədlərinə çatmaq üçün nitqi davranışlarında istifadə etdikləri manipulyasiyalardır. Bu elmi araşdırma çərçivəsində nağıllarda nitq manipulyasiyasının əsas özəyini təşkil edən kommunikativ strategiyaların təhlil edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Azərbaycan xalqının dəyərli şifahi xalq yaradıcılığı irsindən olan “Məlikməmmədin nağılı”, “Cırtıdan”, “Göyçək Fatma” nağıllarından olan nümunələr əsasında nağıl mətnlərinin əsas qayəsini təşkil edən ideoloji məzmunun kommunikativ strategiyalara yansımaları və bununla da milli-mənəvi və bəşəri dəyərlərin nəsil-dən-nəsilə ötürülməsində intralingvistik və ekstralingvistik elementlərin xalq yaddaşında hansı prinsiplər əsasında funksionallaşmasının müəyyən edilməsi tədqiqat qarşısında dayanan əsas vəzifələrdən biridir.

Nitqi manipulyasiya müəyyən məqsədlərə çatmaq üçün başqa bir insanın düşüncələrinə, hisslərinə və davranışlarına gizli şəkildə təsir etmək üçün dil materialı, elementi və vasitələrindən məharətlə istifadə etməyi özündə ehtiva edir. Nağıllar kontekstində nəzərdən keçirilən dil materialları əsasında qarşıda dayanan məqsədə çatmaq üçün hiylə, yalan, inandırma, qururlanmaq və şəxsiyyət mövqeyinin müdafiəsi, xeyirxahlıq və digər strategiyalardan daha çox istifadə edildiyi müşahidə edilir. Tədqiqat çərçivəsində adları yuxarıda qeyd edilən nağılların dialoq nitqi əsasında toplanmış dil materialları təsviri-müqayisəvi metod əsasında təhlil edilərək bir neçə nitqi strategiya müəyyən edilmişdir. Bunlar arasında inandırma və arqumentasiya çox vaxt personajların fikirlərini və ya davranışlarını dəyişdirmək üçün istifadə olunur. Araşdırmanın nəticələrinə istinad demək olar ki, nağıllarda nitqi manipulyasiya yalnız süjet formalaşdırıcı element kimi xidmət etmir, həm də oxucuların mənəvi və emosional qavrayışı üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir, bəşəri dəyərlərin “yaxşı” və “pis” olaraq iki qütbə cəmlənməsi nəticəsində yaxşı və pis arasındakı fərqi aşılayır.

Nitqi manipulyasiya süjeti formalaşdırmağa və əxlaqi dəyərləri təlqin etməklə nağıl mətnlərinin kompozisiyasında mühüm amil kimi dəyərləndirilməlidir. Nağıllarda nitqi manipulyasiyaya söykənən kommunikativ strategiyaların tədqiqi insan ünsiyyətinin və şəxsiyyətlərarası nitqi təsirin mədəni və psixoloji aspektləri haqqında maraqlı nəticələr ortaya qoyur.

Açar sözlər: *Kommunikativ strategiya, Nitqi təsir, Azərbaycan xalq nağıllarının dili, Manipulyasiya, Mətn kompozisiyası*

COMMUNICATIVE STRATEGIES IN THE SPEECH OF CHARACTERS IN AZERBAIJANI FOLK TALES

Assoc. Prof. Konul Habibova

Nasimi Institute of Linguistics of ANAS, Azerbaijan

Fairy tales hold a significant place in the culture and literature of many nations. They not only entertain but also serve as a means of transmitting moral and cultural values. One of the interesting aspects of fairy tales is the manipulations used by characters in their speech behaviors to achieve their goals. This scientific research aims to analyze the communicative strategies that constitute the core of

speech manipulation in fairy tales. Based on examples from the valuable oral folklore heritage of the Azerbaijani people, such as “The Tale of Malikmammad,” “Jyrtdan,” and “Beautiful Fatma,” this study intends to examine how the ideological content that forms the essence of fairy tale texts is reflected in communicative strategies and determine on what principles the intralinguistic and extralinguistic elements function in the people's memory in transmitting national, moral, and universal values from generation to generation.

Speech manipulation involves skillfully using language material, elements, and tools to secretly influence another person's thoughts, feelings, and behaviors to achieve certain goals. In the context of fairy tales, it is observed that strategies such as deception, lying, persuasion, boasting, and the defense of personal stance, as well as kindness, are frequently used to achieve the intended goals based on the language materials considered. Within the framework of this research, language materials gathered from the dialogue speech of the aforementioned fairy tales were analyzed using a descriptive-comparative method, and several speech strategies were identified. Among these, persuasion and argumentation are often used to change characters' thoughts or behaviors. According to the results of the research, it can be said that speech manipulation in fairy tales not only serves as an element that forms the plot but also has special importance for the moral and emotional perception of readers, as it instills the difference between good and evil through the polarization of universal values into “good // well” and “bad // worse.”

Speech manipulation should be regarded as an important factor in the composition of fairy tale texts, shaping the plot and imparting moral values. The study of communicative strategies based on speech manipulation in fairy tales reveals interesting results about the cultural and psychological aspects of human communication and interpersonal speech influence.

Keywords: *Communicative Strategy, Speech Influence, Language of Azerbaijani Folk Tales, Manipulation, Text Composition*

MAHMUD KAŞĞARININ “DİVANİ LÜĞƏT-İT-TÜRK” ƏSƏRİNDƏ QƏRB QRUPU DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRİNİN İZLƏRİ

Dr. Könül Həsənova

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Dialekt inkişafda olan bir vəhdət olduğuna görə, onda daima yeni keyfiyyətlər meydana çıxır. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində işlənməyən və ya ədəbi dil üçün arxaiklaşmış bir sıra sözlər Azərbaycan dilinin dialekt leksikasında öz işləkliyini saxlayır. Dialekt leksikasının qədim yazılı mənbələrin leksik materialları ilə qarşılıqlı əlaqədə öyrənilməsi mühüm elmi nəticələrin əldə edilməsinə gətirib çıxarır. Yazılı abidələr və müasir şivələr tarixi dialektologiya üçün əsas mənbələrdir.

Müasir Azərbaycan, o cümlədən çağdaş türk dillərinin dialekt və şivələri üçün Mahmud Kaşğarının “Divan”ında zəngin leksik lay mövcuddur və leksik layın-dialekt və şivə sözlərinin tarixi-genetik köklərinin araşdırılması işində bu qədim mənbə misilsiz rola malikdir. Dialekt və şivələrimiz üçün bu mənbədə fonetik, morfoloji, leksik-semantik resurslar üzrə söz qatlarına rast gəlmək mümkündür. Tədqiqatımız Mahmud Kaşğarının “Divan”ında əz əksini tapan qərb qrupu dialekt və şivələrimizin izlərini aşkar etmək məqsədlidir. Məqalədə qərb qrupu dialektlərimizdə işlənən bir neçə leksik vahid lüğətdəki paralelləri ilə qarşılaşdırılır, eyni zamanda aşkar olunan dialekt sözlərin etimologiyası da izah olunur.

“Divanü lüğət-it Türk” ilk növbədə lüğətdir, dil abidəsidir. Mahmud Kaşğari öz əsərində 28 türk dilinin leksik vahidlərini əks etdirir. Türkoloq bir sıra dillərə aid verdiyi sözləri xüsusiləşdirərək, onların hansı dilə mənsub olduqlarını göstərirdi kimi, oğuzlara aid sözləri də qeyd etmiş, onların bilavasitə oğuzlara aid olduğunu xüsusi bildirmişdir. Müxtəlif dillərə aid leksik vahidlərin bu və ya başqa dildə aşkara çıxarılması, dil əlaqələrinin səbəblərinin föyrənilməsi də tədqiqat işinin əsas istiqamətlərindəndir.

Belə ki, tədqiqata cəlb etdiyimiz Mahmud Kəşğarının "Divani lüğət-it-türk" əsərində işlənən qərb qrupu dialekt və şivələrinin yeri gəldikcə digər türk dilləri ilə də müqayisəsi də aparılır.

Açar sözlər: Mahmud Kəşğarının "Divani lüğət-it-türk" əsəri, dialekt leksikası, qərb qrupu dialektləri

Mövzu: Azərbaycan dili dialektlərinin digər türk dilləri və dialektləri ilə müqayisəli araşdırılması

TRACES OF WESTERN DIALECTS AND VERNACULARS IN MAHMUD KASHGARI'S "DIWAN LUGHAT AL-TURK"

Dr. Konul Hasanova

Khazar University, Azerbaijan

Since dialects represent an evolving unity, new qualities continuously emerge within them. Numerous words that are either unused or have become archaic in contemporary Azerbaijani literary language maintain their relevance within Azerbaijani dialectal vocabulary. Studying dialectal vocabulary in connection with the lexical materials from ancient written sources leads to significant scientific outcomes. Written monuments and modern vernaculars serve as primary sources for historical dialectology.

For modern Azerbaijani, as well as for the dialects and vernaculars of contemporary Turkic languages, Mahmud Kashgari's "Diwan" contains a rich layer of lexical resources, invaluable for exploring the historical-genetic roots of dialectal and vernacular vocabulary. In this ancient source, phonetic, morphological, and lexical-semantic resources can be found across various lexical layers relevant to our dialects and vernaculars. This study aims to reveal traces of the Western group dialects and vernaculars within Mahmud Kashgari's "Diwan." The paper compares several lexical units used in our Western group dialects with their counterparts in the lexicon, while also explaining the etymology of these identified dialectal terms.

The "Diwan Lughat al-Turk" is, first and foremost, a dictionary, a linguistic monument. In his work, Mahmud Kashgari reflects the lexical units of 28 Turkic languages. The Turkologist not only specifies words from various languages and their respective origins but also distinctly marks terms related to the Oghuz, indicating their specific affiliation with the Oghuz. Identifying lexical units from different languages and examining the causes of linguistic connections are also main focuses of this research. Thus, where relevant, Western group dialects and vernaculars found in Mahmud Kashgari's "Diwan Lughat al-Turk" are compared with other Turkic languages.

Keywords: Mahmud Kashgari's "Diwan Lughat al-Turk," dialectal vocabulary, Western group dialects

Theme: Comparative Study of Azerbaijani Dialects with Other Turkic Languages and Dialects

OXU TƏLİMİ PROSESİNDƏ ŞAĞIRDLƏRİN NİTQ VƏ TƏFƏKKÜNÜN İNKİŞAF ETDİRMƏYİN SƏMƏRƏLİ YOLLARI

Könül Şxəliyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Azərbaycan

Kiçik yaşlı məktəblilərin Azərbaycan dilinin tədrisində əsas məqsəd onlarda rəbitəli nitqi təkmilləşdirmək, ana dilində düzgün yazı, oxu və nitq mədəniyyətinə yiyələndirməkdir. Bütün bunlarla bərabər dilin tədrisi zamanı şagirdlərin təfəkkürü inkişaf edir, dünyagörüşü genişlənir və inkişaf edir. Şagirdlərdə düzgün nitq vərdişləri yaranır, danışıq qabiliyyəti formalaşır. Eyni zamanda ana dilinə sevgi və məhəbbət hissləri aşılanır, mənəvi, əxlaqi cəhətdən onları kamilləşdirir. Oxuyub-anlama kiçik yaşlı məktəblilərdə mətni anlamaq, təhlil etmək, şərh etmək və öz fikirləri ilə ifadə etmək bacarığıdır. Bunun da əsası ibtidai siniflərdə Azərbaycan dili və oxu dərslərində qoyulur. Məhz bunun sayəsində şagirdlər digər fənlərin də məzmununun mənimsənilməsinə kömək olur. Çünki oxuyub-anlama bacarıqları ibtidai sinif şagirdlərin yeni məlumatları əldə edir, onlarda anlayıb-qavrama qabiliyyətini inkişaf etdirir. Azərbaycan dili dərslərində müxtəlif mətlərin oxunması sayəsində lüğət ehtiyatı da inkişaf edir. Müxtəlif mövzular öyrənilməsi, yeni biliklərin əldə edilməsi onların gələcək işdə və həyatın müxtəlif sahələrində istifadə edilməsində mühüm rol oynayır. Oxuyub-anlama bacarıqları şagirdlərə dərstdə öyrənilənləri daha yaxşı başa düşməyə, diqqətini toplamağa və təlim prosesində daha fəal iştirak etməyə imkan verir. Oxuduğunu başa düşmək üçün mətdəki sözləri yaxşı başa düşmək mütləqdir. Zəngin lüğət ehtiyatına malik olmaq üçün kiçik yaşlı məktəblilərə ibtidai siniflərdən başlayaraq diqqət ayırmaq lazımdır. Şagirdlər lüğəti təlim vasitəsilə öyrənə bilsələr də, adətən gündəlik təcrübə və oxuma yolu ilə sözlərin mənasını dərk edirlər. Uşaqları müxtəlif sözlərlə tanış etmək faydalıdır ki bu da onların lüğət ehtiyatını artırır. Müxtəlif mövzularda tez-tez söhbətlər etmək, yeni sözlər və anlayışlar təqdim etmək, söz oyunları və zarafatlar onların lüğət bacarıqlarını artırmaq üçün əyləncəli bir yol ola bilər. Təlim prosesində müxtəlif mətnləri oxumaq lüğəti yaxşılaşdırmaq üçün təsirli bir yoldur. Eyni zamanda ucadan oxuyarkən, müəllim tanış olmayan sözlərə fasilə etməli və onların izahlarını verməlidir. Eyni zamanda kiçik yaşlı məktəbliləri tək oxumağa da təşviq etmək lazımdır. Onlar yeni sözün tərifini eşitmədən belə onun mənasını çıxarmaq üçün kontekstdən istifadə edə bilirlər. Beləliklə, şagirdlərin nitq ehtiyatının inkişafında müəllimlərin böyük rolu var. Onlar qəsdən öyrətmək və açıq təlimat vermək üçün cəlbədiciləşən sözlər seçə bilirlər. Bundan əlavə, onlar söz oyunlarını dərslərinə daxil etməklə söhbətlərə başlaya və yeni sözləri öyrənməyi cəlb edə bilirlər.

Açar sözlər: *Azərbaycan dili təlimi, şagird, müəllim, nitq, təfəkkür.*

Mövzu: *Azərbaycan dilinin dövlət dili və tədris dili kimi öyrədilməsi*

EFFECTIVE WAYS TO DEVELOP STUDENT SPEECH AND THINKING IN THE PROCESS OF READING TRAINING

Konul Shkhaliyeva

Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan

The main goal of teaching the Azerbaijani language to young schoolchildren is to improve their communicative speech, to master the culture of correct writing, reading and speaking in their native language. Along with all this, during language teaching, students' thinking develops, their outlook expands and develops. Students develop correct speech habits and develop speaking ability. At the same time, feelings of love and affection are instilled in the mother tongue, it improves them spiritually and

morally. Reading comprehension is the ability of young school children to understand, analyze, interpret and express their own ideas. The basis of this is laid in the Azerbaijani language and reading classes in primary classes. Thanks to this, students are helped to master the content of other subjects. Because the reading and comprehension skills of elementary school students acquire new information and develop their comprehension ability. Vocabulary also develops thanks to the reading of various texts in Azerbaijani language classes. Studying various topics and acquiring new knowledge play an important role in their future work and use in various areas of life. Reading comprehension skills allow students to better understand what is learned in class, concentrate and participate more actively in the learning process. Understanding the words in the text is a must in order to understand what is being read. In order to have a rich vocabulary, it is necessary to pay attention to young school children starting from elementary grades. Although students can learn vocabulary through instruction, they usually understand the meaning of words through daily practice and reading. It is useful to introduce children to different words, which increases their vocabulary. Frequent conversations about different topics, introducing new words and concepts, puns and jokes can be a fun way to improve their vocabulary skills. Reading different texts during the learning process is an effective way to improve vocabulary. At the same time, while reading aloud, the teacher should pause at unfamiliar words and give their explanations. At the same time, it is necessary to encourage young schoolchildren to study alone. They can use context to infer the meaning of a new word even without hearing its definition. Thus, teachers have a great role in the development of students' speech reserve. They can deliberately choose catchy words to teach and provide clear instruction. Additionally, by incorporating word games into their lessons, they can start conversations and engage in learning new words.

Keywords: *Azerbaijani language training, student, teacher, speech, thinking.*

Theme: *Teaching the Azerbaijani language as the state language and teaching language*

FÜZULİNİ TƏHRİF EDƏN TƏHLİLLƏR

Dr. Qardaşxan Əzizxanlı

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Məhəmməd Füzulinin məşhur qəzəllərində bəzi misralar şərh edilərkən, fikrimizcə, təhriflərə yol verilir. Bu təhriflər internet məkanında, məqalələrdə, ədəbiyyat adamlarının müsahibələrində yer alır. Yanlış təhlillər orta məktəb şagirdlərindən ali məktəb tələbələrinə kimi, ədəbiyyat maraqlılarından müxtəlif düşüncə sahiblərinədək geniş bir auditoriyada səhv təsəvvür yaradır. Bəzi müəllimlər, tənqidçilər, ədəbiyyatşünaslar, habelə Füzulisevər şair və yazıçılar bu yanlışları təkrarlayırlar. Məqalədə “Gər dersə Füzuli ki: “Gözəllərdə vəfa var”// Aldanma ki, şair sözü, əlbəttə, yalandır”, “Kim nə miqdar olsa, əhlin eylər ol miqdar söz”, “Məni candan usandırdı, cəfadan yar usanmazmı?” kimi misralar araşdırma obyektidir. Məqalənin yazılmasında məqsəd öz doğru təhlillərimizi məntiqi müddəalarımız və dəlillərimizlə əsaslandırmaq, yanlış hesab etdiyimiz izahları düzgün məcraya yönəltməkdir. Yuxarıda şairdən misal çəkilən beytin ikinci misrası, adətən, ilk misradan ayrı götürülür, elə bu da səhv təhlilə, yanlış qənaətə gətirib çıxarır. “Söz” qəzəlindən götürülən misra “Podkast kimi adam” internet kanalının “Yaradıcı yazıçılıq nədir?” adlı verilişində düzgün anlaşılmır. Misraya “Sən nə qədər danışmağından asılı olmayaraq, qarşıdakı insanın bilik bazası, təcrübəsi nə qədərdirsə, o qədər anlayacaq” deyə şərh verilir. Ədəbiyyat müəllimləri şairin sufi dünyagörüşünü əsas götürərək, “Məni candan usandırdı” qəzəlində məşuqa ünvanlanan “yar”, “canan” kimi anlayışların “allah” mənasında işlədildiyini bildirirlər. Füzulishünaslar, peşəkar ədəbiyyatşünaslar şairin sözügedən misralarının səhv anlaşılmalarına münasibətlərini bildirməli, “yar”, “canan” məhfumlarının nə zaman məcazi, yaxud müstəqim mənada işlədildiyinə aydınlıq gətirərək öz şərhlərini ortaya qoymalıdırlar. Məqalədə elmi - analitik, bədii - müqayisəli metoddan istifadə edilmişdir.

Açar sözlər: *Füzuli, yar, canan, allah, sufi*

Mövzu: *Füzulini təhrif edən təhlillər*

ANALYSES THAT Distort FIZULI

Phd. Gardashkhan Azizkhanli

Khazar University, Azerbaijan

In our opinion, distortions are conducted when interpreting some verses in the famous ghazals of Muhammad Fuzuli. These distortions are found on the Internet, in articles, and in interviews with literary figures. Incorrect analyses create wrong impressions in a wide audience, ranging from high school students to university students, from literature enthusiasts to people with different ideas. Some teachers, critics, literary critics, as well as poets and writers who love Fuzuli repeat these errors. The article examines verses such as “If Fuzuli said: “There is loyalty in the beautiful”// Do not be deceived, the poet’s words are certainly false”, “Whatever value the word has, makes his owner have the same value”, “She made me tired of my soul, won’t she get tired of making me suffer?” The purpose of writing the article is to base our correct analyses on our logical premises and evidence, and to direct the explanations we consider wrong to the right direction. The second line of the verse cited above from the poet is usually taken separately from the first line, which leads to incorrect analysis and incorrect conclusions. The line taken from the ghazal “Word” is not correctly understood in the program “What is creative writing?” of the internet channel “A Man Like a Podcast”. The line is commented as “No matter how much you talk, the knowledge base and experience of the person in front of you will be the same, no more he will understand.” Based on the poet’s Sufi worldview, literature teachers state that concepts such as “yar” and “janaan” addressed to the beloved in the ghazal “She Made Me Tired of My Soul” are used in the meaning of “God”. Fuzuli scholars and professional literary critics should express their attitude to the misinterpretation of the poet's verses in question, clarify when the concepts of "yar", "janaan" are used figuratively or literally, and present their own interpretations. The article uses a scientific-analytical, artistic-comparative method.

Keywords: *Fuzuli, yar, janaan, god, sufi*

Theme: *Analyses that distort Fuzuli*

AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ MEDIA

Ləman Əlizadə

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Azərbaycan dili və media sahəsi geniş və maraqlı mövzuları əhatə edir. Bu sahələr bir-biri ilə sıx əlaqədədir və mədəniyyətin, dilin və informasiya mübadiləsinin inkişafında mühüm rol oynayır. Tarixi kökləri VIII-IX əsrlərə qədər gedib çıxsada, müasir Azərbaycan dilinin formalaşması XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Bu gün Azərbaycan dili təxminən 30 milyondan çox insan tərəfindən istifadə olunur ki, onların böyük əksəriyyəti Azərbaycan və İranda yaşayır. Azərbaycan dilində zəngin ədəbiyyat və mədəni irs mövcuddur. Klassiklərdən olan Nizami Gəncəvi, Füzuli, Xaqani Şirvani kimi şairlər dilin inkişafında mühüm rol oynayıblar.

Azərbaycan mediası müstəqillik qazandıqdan sonra mühüm inkişaf yolu keçib. Sovet İttifaqı dövründə medianın rolu və fəaliyyəti ciddi şəkildə məhdudlaşdırılsa da, 1991-ci ildən sonra media sahəsində çoxsaylı yeniliklər və azadlıqlar baş verdi. Azərbaycanda müstəqillik illərindən sonra çoxsaylı qəzet və jurnallar yaradıldı. Bunların bəziləri dövlət nəşrləri, bəziləri isə özəl sektora aiddir. "Azərbaycan", "525-ci qəzet", "Yeni Müsavat", "Azərbaycan müəllimi", "Kaspi", "Azadlıq" və digərləri məşhur qəzetlər sırasındadır.

Televiziya və radio Azərbaycanın ən geniş yayılmış media vasitələrindən biridir. Azərbaycan Dövlət Televiziyası (AzTV) ilk dəfə 1956-cı ildə yayıma başlamışdır. Bugünkü televiziya arasında İctimai TV, Xəzər TV, ATV, Lider TV, Space TV və digərləri var. Azərbaycanda həm dövlət, həm də özəl radiostansiyalar fəaliyyət göstərir.

XXI əsrin başlanğıcından etibarən, Azərbaycan internet mediası da genişlənməyə başlamışdır. Bir çox xəbər saytları və portallar yaradıldı, bloglar və sosial şəbəkələr informasiya mübadiləsində mühüm rol oynamağa başladı. Azərbaycanda internetdən istifadə səviyyəsi yüksəkdir, vətəndaşlar sosial şəbəkələr və onlayn xəbər mənbələrindən aktiv istifadə edirlər. Məsələn, Trend.az, APA.az, Report.az, Azvision.az kimi onlayn xəbər agentlikləri geniş auditoriya tərəfindən izlənilir.

Azərbaycan mediası qarşısında duran əsas problemlərdən biri mətbuat azadlığıdır. Beynəlxalq reytinglərə görə, mətbuat azadlığı Azərbaycanda məhdudlaşdırılmışdır. Bu, jurnalistlərin sərbəst fəaliyyət göstərməsi üçün müəyyən çətinliklər yaradır. Buna baxmayaraq, müstəqil media orqanları və jurnalistlər də var ki, onlar hərəkatlarında müəyyən qədər müstəqillik nümayiş etdirirlər.

Açar sözlər: *internet, televiziya, jurnallar, Azərbaycan dili, radio.*

Mövzu: *Azərbaycan dilinin mediada rolu*

AZERBAIJAN LANGUAGE AND MEDIA

Laman Alizadeh

Baku State University, Azerbaijan

The Azerbaijani language and media sector cover a wide range of interesting topics. These areas are closely related to each other and play an important role in the development of culture, language and information exchange. Although its historical roots date back to the 8th-9th centuries, the formation of the modern Azerbaijani language dates back to the late 19th and early 20th centuries. Today, the Azerbaijani language is used by more than 30 million people, the vast majority of whom live in Azerbaijan and Iran. The Azerbaijani language has a rich literature and cultural heritage. Poets such as Nizami Ganjavi, Fuzuli, and Khagani Shirvani, among the classics, played an important role in the development of the language.

The Azerbaijani media has undergone significant development since gaining independence. Although the role and activities of the media were severely limited during the Soviet Union, numerous innovations and freedoms have occurred in the media sector after 1991. After the years of independence, numerous newspapers and magazines were created in Azerbaijan. Some of these are state publications, while others belong to the private sector. "Azerbaijan", "525-ci qazet", "Yeni Musavat", "Azerbaijani muallimi", "Kaspi", "Azadlıq" and others are among the famous newspapers.

Television and radio are among the most widespread media outlets in Azerbaijan. Azerbaijan State Television (AzTV) first began broadcasting in 1956. Today's televisions include İctimai TV, Khazar TV, ATV, Lider TV, Space TV, and others. Both state and private radio stations operate in Azerbaijan.

Since the beginning of the 21st century, Azerbaijani internet media has also begun to expand. Many news sites and portals have been created, blogs and social networks have begun to play an important role in information exchange. The level of internet usage in Azerbaijan is high, citizens actively use social networks and online news sources. For example, online news agencies such as Trend.az, APA.az, Report.az, Azvision.az are followed by a wide audience.

One of the main problems facing the Azerbaijani media is freedom of the press. According to international ratings, freedom of the press is restricted in Azerbaijan. This creates certain difficulties for journalists to operate freely. Nevertheless, there are also independent media outlets and journalists who demonstrate a certain degree of independence in their actions.

Keywords: *internet, television, magazines, Azerbaijani language, radio*

Topic: *Azerbaijani language and media*

BAHROM VA GULANDOM DOSTONINING MAVZULAR KO‘LAMI

Manzura Narzıqulova

O‘zR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori institut, Uzbekistan

Maqolada Alisher Navoiy, Nizomiy Ganjaviy dostonlari asosida shakllangan folklor asarlari hamda xalq kitoblari shoirlar yaratgan badiiy qadriyatlarning aynan qaytarig‘i emas, balki o‘ziga xos motivlar tarkibi va epik talqiniga ega bo‘lgan mustaqil asarlar sanalishi tahlilga tortilgan.

Kalit so‘zlar: doston, baxshi, adabiyot, folklor, syujet.

THE SCOPE OF TOPICS OF BAHROM AND GULANDOM SAGA

Manzura Narzigulova

O'zR FA Institute of Uzbek language, literature and folklore, Uzbekistan

In Magola, folklore works and folk books based on Alisher Navoiy and Nizomiy Ganjaviy's friends are not exactly the return of artistic values created by poets, but independent works with unique motifs and epic interpretation.

Key words: doston, bakhshi, literature, folklore, plot.

“MULLA NASRIDDIN” JURNALI KARIKATURALARIDA TURKISTON

Prof. Ma’rufjon Yuldashev, Doç. Z.F.Sharapova

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti, O‘zbekiston

Sharq xalqlarining og‘zaki ijodida o‘tkir zehni, hozirjavoblighi va ichakuzdi latifalalari bilan mashhur bo‘lgan Xo‘ja Nasriddin afandi nomi bilan atalgan satirik jurnalning ilk soni 1906-yil 7 aprelda 8 sahifalik, rangli karikaturalar bilan bezatilgan holda nashr qilindi. Jurnal asosan Ozarbayjon tilida nashr qilingan bo‘lib, ba’zi maqolalarning mohiyatiga muvofiq rus va fors tilidan ham foydalanilgan. Ushbu jurnal Ozarbayjon matbuoti tarixidagi eng nufuzli nashr hisoblanadi va u mamlakatda sotsial-realistik adabiy oqimning vujudga kelishida muhim rol o‘ynagan. Jurnalda satirik she’r va hikoyalar, karikaturalar, siyosiy maqolalar va yangiliklar chop qilingan. Maqolada “Mulla Nasriddin” jurnalida Turkiston bilan bog‘liq karikaturalar haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: *Mulla Nasriddin, jurnal, karikatura, Turkiston.*

Mavzu: *Turk dunyosi matbuotida ozarbayjon tili va adabiyoti masalalari*

TURKESTAN IN THE CARTOONS OF "MULLA NASRIDDIN" MAGAZINE

Prof. Marufjon Yuldashev, Assoc. Prof. Z.F.Sharapova

Tashkent University of Economics and Pedagogy, Uzbekistan

The first issue of the satirical magazine named after Khoja Nasriddin Efendi, who is famous for his sharp wit, wit and witty anecdotes in the oral works of the peoples of the East, was published on April 7, 1906, with 8 pages decorated with colorful caricatures. The magazine is mainly published in the Azerbaijani language, and in accordance with the essence of some articles, Russian and Persian languages are also used. This magazine is considered the most influential publication in the history of the press of Azerbaijan, and it played an important role in the emergence of the social-realist literary movement in the country. The magazine published satirical poems and stories, cartoons, political articles and news. The article talks about cartoons related to Turkestan in "Mulla Nasriddin" magazine.

Key words: *Mulla Nasriddin, magazine, caricature, Turkestan.*

Theme: *Issues of Azerbaijani language and literature in the press of the Turkic world*

CAFER CABBARLI'NIN TIYATRO ESERLERİNDE KADIN SORUNLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Meray Gürsoy

Marmara Üniversitesi, Türkiye

Cafer Cabbarlı, 1915 yılından itibaren verdiği tiyatro eserlerinde kadın karakterler aracılığıyla kadının toplumdaki yerini, sosyolojik ve psikolojik açılarından ele almış bir yazardır. Yazar; çağdaş eğitimi, çağdaş dünyanın temeli olarak gördüğü için tiyatro eserlerinde realist bir tutum sergilemiş ve “toplum için sanat” ilkesini benimsemiştir. Bunu sağlarken romantik unsurlardan ve bireysel duyulardan da yararlanmışır. Bu nedenle tiyatro eserlerindeki kadın karakterlerin yaşadığı zihinsel dönüşümlerin incelenmesi; çağdaşlaşma ve cinsiyet eşitliği hususlarında, toplumun zihniyetini güçlendirecek örnekler sunduğu için önemlidir. Eserlerin realist havasının içinde yer alan lirik detaylar, kahramanların psikolojik durumlarının da aktarılmasını sağlamaktadır. *Vefalı Seriyeye veya Gözyaşı İçinde Gülüş*, *Solgun Çiçekler*, *Yıldız*, *Aydın*, *Od Gelini*, *Sevil*, *Elmas* ve *Dönüş* isimli eserlerde kadınların varoluş mücadeleleri, ataerkil zihniyete karşı eğitime verdikleri önem, birey olarak yeterlilikduygusunu içselleştirmeleri durumları öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda yazarın kadın sorunları noktasında idealize ettiği dünya, özgün bir araştırma düzlemi hâline gelmektedir. Nitekim bu çalışma, sanatçıyı ve fikirlerini Türk topluluklarına olduğu kadar dünya milletlerine de tanıtmaya çalışmaktadır. Araştırma aşamalarında kaynak taraması ve doküman analizi yapılmıştır. Yazarın toplumda meydana getirdiği yeniliklerin basına yansıyan örnekleri ve sosyolojik boyutları incelenmiştir. Aynı zamanda dil ve üslup özellikleri, realist tutumuyla iç içe geçirdiği romantik unsurlar belirlenmiştir. Eserlerin verildiği dönemdeki zihniyetve Azerbaycan coğrafyasındaki süreçler önemli olduğu için yazarın çağdaş dünya konusundaki ideallerinin hangi temeller üzerine yükseldiği tespit edilip eser kahramanlarının gelecek nesillerin vizyonunu nasıl etkileyebileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Cafer Cabbarlı, tiyatro, edebiyat, çağdaş eğitim, kadın sorunları.*

Tema: *Azerbaycan dili ve edebiyatı araştırmaları sahasında Cafer Cabbarlı'nın yeri ve kadın sorunlarına bakış açısı*

A GENERAL OVERVIEW OF WOMEN'S PROBLEMS IN CAFER CABBARLI'S THEATER WORKS

Meray GURSOY

Marmara University, Turkey

Cafer Cabbarlı is a writer who has addressed the place of women in society from sociological and psychological perspectives through female characters in his theater works since 1915. Since the author saw modern education as the basis of the modern world, he displayed a realistic attitude in his theater works and adopted the principle of "art for society". While providing this, he also made use of romantic elements and individual feelings. Therefore, examining the mental transformations experienced by female characters in theater plays is important because it provides examples that will strengthen the mentality of society in terms of modernization and gender equality. The lyrical details in the realistic atmosphere of the works also enable the psychological states of the heroes to be conveyed. In the works titled *Vefalı Seriyeye veya Gözyaşı İçinde Gülüş*, *Solgun Çiçekler*, *Yıldız*, *Aydın*, *Od Gelini*, *Sevil*, *Elmas* and *Dönüş*, women's struggle for existence, the importance they give to education against the patriarchal mentality, and their internalization of the sense of competence as individuals come to the fore. In this respect, the world that the author idealizes in terms of women's issues becomes an original research plane. As a matter of fact, this work aims to introduce the artist and his ideas to the Turkish communities as well as to the nations of the world. In the research stages, source scanning and document analysis were conducted. The examples of innovations brought about by the author in society, reflected in the press, and their sociological dimensions were examined. At the same time, the language and style features and the romantic elements that he intertwined with his

realist attitude were determined. Since the mentality of the period in which the works were written and the processes in the geography of Azerbaijan are important, it was determined on what foundations the author's ideals about the contemporary world were built and how the heroes of the works could affect the vision of future generations was evaluated.

Keywords: *Cafer Cabbarlı, theatre, literature, contemporary education, women's issues.*

Theme: *The place of Cafer Cabbarlı in the field of Azerbaijani language and literature studies and his perspective on women's issues.*

AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ RAST MUĞAMI KONSEPT KİMİ

Mənsurə Əhmədova

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Konseptoloji sistemdə milli dəyərlərin və xalq təfəkkürünün ifadə vasitəsi kimi unikal nümunələrdən biri də musiqidir. Azərbaycan mədəniyyəti və Azərbaycan musiqisindən bəhs edərkən əvəzsiz əhəmiyyət və dəyər kütləsinə malik olan “muğam”ı xüsusi vurğulamalı oluruq. “Musiqi”, ümumilikdə, bir konsept kimi kifayət qədər geniş tərkibə və əhatə dairəsinə malik olduğuna görə onun araşdırılması daha geniş tədqiqat tələb edir. Bu baxımdan musiqi tərkib hissələrinə ayrılmalı, kateqoriyalaşdırılmalı və sistemə uyğun öyrənilməlidir. Nəzərdə tutduğumuz kateqoriyalardan biri və ən əhəmiyyətlisi də Azərbaycan mədəniyyəti üçün ideal prototip rolunu oynayan muğamdır. Muğamın bir konsept kimi qəbul edilib öyrənilməsi Konsept dilçiliyinin əsas vəzifələrindən biridir. “Muğam” bir dilçilik konsepti kimi bizim başqa tədqiqatımızın mövzudur. Bu tədqiqatda isə muğam dəstgahlarından biri olan “Rast” muğamının dilçilik konsepti kimi tədqiq olunması əsas məqsədi təşkil edir. Muğam müasir dövrə qədər Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya, Ukrayna, Ərəbistan, Almaniya, İran və s. kimi ölkələrdə həm struktur və qanunauyğunluq, həm fəlsəfi və milli mahiyyət, həm də başqa bir çox tərəfdən tədqiqata cəlb olunsa da, biz muğam başlığı altında Rast muğamına konseptoloji yanaşacaq, onun verbal bazasını Azərbaycan təfəkkürünü ifadə vasitəsi kimi şərh edəcəyik. Bu məqsədlə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin tarixi, muğam tədqiqatçılarının və musiqişünasların əsərləri əsas tədqiqat mənbəyi kimi qəbul ediləcəkdir.

Açar sözlər: *konseptologiya, konsept dilçiliyi, muğam konsepti, rast muğamı konsepti*

Mövzu: *Musiqi və Azərbaycan dili*

RAST MUGHAM AS A CONCEPT IN AZERBAIJAN LINGUISTICS

Mansura Ahmadova

Khazar University, Azerbaijan

One of the unique examples of the means of expression of national values and folk thinking in the conceptual system is music. When talking about Azerbaijani culture and Azerbaijani music, we

should especially emphasize “mugham”, which has an invaluable mass of importance and value. “Music”, in general, as a concept, has a fairly wide composition and scope. Therefore, its study requires more wide research. In this regard, music should be divided into its components, categorized and studied systematically. One of the categories we consider and the most important is mugham, which plays the role of an ideal prototype for Azerbaijani culture. Accepting as a concept and studying mugham is one of the main tasks of conceptual linguistics. “Mugham” as a linguistic concept is the subject of our other research. In this study, the main goal is to study the “Rast” mugham, one of the mugham dastgahs, as a linguistic concept. Mugham has been studied in countries such as Azerbaijan, Turkey, Russia, Ukraine, Arabia, Germany, Iran, etc. until the modern era, both in terms of structure and regularity, philosophical and national essence, and many other aspects, but under the heading of mugham, we will approach the Rast mugham conceptually and interpret its verbal base as a means of expressing Azerbaijani thinking. For this purpose, the history of Azerbaijani musical culture, the works of mugham researchers and musicologists will be accepted as the main research sources.

Keywords: *conceptology, concept linguistics, mugham concept, rast mugham concept*

Theme: *Music and Azerbaijani language*

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YAZILAN KARABAK ŞİRLERİNDE TÜRK BİRLİYİ, ZAFERE GİDEN YOL

Prof. Mərziyyə Nəcəfova

AMİA Nasimi adına Dilbilim Enstitüsü, Azərbaycan

Karabağ topraklarının işgali ve Hocalı trajedisi sadece Azərbaycan şiirinde değil Türkçede de önemli bir yer tutmuştur. Türkçe yazılan bu şiirler Ozan Arif, Abdurahman Karakoç, Rabiya Barış, Harika Ufuk, Fatma Bahar Gökfiliz, Ayten Dirier, Ahmet Omurca ve daha onlarca şair, büyük birlik ve eşitliğimizi somutlaştırdı. Ozan Arif, Azerbaycan Türklerinin dar günlerinde sesini "Ermenileri vakalarından zaten tanırım, bin dokuz yüz on sekiz den tanırım, kana batan ellerinden tanırım" şiiriyle duyurmuş. Kanımda Aslında bu şiirleri incelemeye gerek yok, bu şiirler Türkçe yazılmış ve hem içerik hem de şekil olarak mükemmeldi. Bu dizelerde yazılan şiirler, bizi bugünkü zafere hazırlayan, Ermeni imajının dünyaya aktarılmasında rol oynayan, mücadele saikli şiirlerdir. Abdurrahim Karakoç'un yazdığı "Karabağ'a Mektup" şiiri Türkçe yazılmış değerli şiirlerden biridir. Bu şiirde tüm Türk dünyasının acısı hissedilir. Yazar, "Sizdeki yaranın özü bizdedir" kelmesi ile bu dostluk ve kardeşliğin tarihi köklerine işaret ederek, Azerbaycan'ın acısının Türkçe bir portresini çizebiliyor. Türkçe yazılan bu şiirler tarihimize geri dönmüştür. Yıllar içinde atılan bu kardeşliğin temeli somutlaşmıştır. Bu şiirlerde Ermenistan'ın iç yüzü dünyaya ifşa edilmekte ve Türk dünyasını savaşıma çağırılmaktadır. Azeri kıza hitap edilmiştir.

Rabi Barış'ın da 2013 yılında yayımladığı Barışın Dilinden Yunus Emre'ye kitabı bu açıdan büyük önem taşımaktadır. "Vatan Aşkı, Azerbaycan Aşkı, Karabağ hasreti, Hocalı Soykırımı" kitabının şiirleri zengin Türk diline yansımıştır. Azerbaycan'daki acılar, Karabağ'ın Ermeniler tarafından işgali vurgulandı. Bakü'de hüznün var, Karabağ'da kan, böyle bir katliama dayanarmı can?, Hocalı'da yas, neredesin cihan, canım canındadır Azerbaycan. ”

Anahtar kelimeler: *Türkçe, Karabağ, Türkiye, Xocalı, Şiir*

Konu: *Edebiyatda türkçülük*

WRITTEN IN TURKISH, KARABAKH LIONS TURKISH UNITY, THE ROAD TO VICTORY

Prof. Merziyye Najafova

Institute of Linguistics of ANAS, Azerbaijan

The occupation of the Karabakh lands and the Khojaly tragedy occupied an important place not only in Azerbaijani poetry but also in Turkish. These poems, written in Turkish by Ozan Arif, Abdurahman Karakoç, Rabiya Barış, Harika Ufuk, Fatma Bahar Gökfiliz, Ayten Dirier, Ahmet Omurca and dozens of other poets, embodied our great unity and equality. Ozan Arif used to make his voice heard in the narrow days of the Azerbaijani Turks with his poem "I already know Armenians from their cases, I have known them from their hands for nineteen hundred and eighteen years, I know them from the hands they dipped in my blood. In fact, there is no need to analyze these poems, these poems were written in Turkish and were perfect both in terms of content and form. The poems written in this line are struggle-motivated poems that set us up for today's victory, play a role in conveying the Armenian image to the world. The poem "Letter to Karabakh" written by Abdurrahim Karakoç is one of the valuable poems written in Turkish. In this poem, one can feel the pain of the whole Turkic world. The author is able to paint a portrait of the pain of Azerbaijan in Turkish, pointing to the historical roots of this friendship and brotherhood with the phrase "We have the wound in you." These poems, written in Turkish, have a return to our history. The foundation of this brotherhood, laid over the years, is embodied. In these poems, the inner face of Armenia is revealed to the world and calls on the Turkish world to fight. Addressing the Azerbaijani girl

The book "From the Language of Peace to Yunus Emre" published by Rabi Barış in 2013 is of great importance in this regard. The poems of the book "Love of the Fatherland, love of Azerbaijan, longing for Karabakh, Khojaly genocide" were reflected in the rich Turkish language. There is sorrow in Baku, blood in Karabakh, will there be such a massacre, where is the mourning in Khojaly, the world, my soul is in my soul, Azerbaijan. ”

Key words: *Turkish, Karabakh, Turkey, Khojaly, Poetry*

Theme: *Turkism in literature*

DISKURS. YANAŞMALAR VƏ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏR

Dr. Mətanət Məhərrəmovə

Sumqayıt Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Qloballaşan dünyada kütləvi kommunikasiyalar məkanının genişlənməsi, daim yeni diskurs növlərinin meydana çıxması, diskurs tədqiqatının intensiv inkişafı diskursun multidissiplinar tədqiqi sahəsində elmi fəaliyyətin intensivləşməsinə nəzərdə tutur. Dilçilik, antropologiya, ədəbiyyatşünaslıq, etnoqrafiya, sosiologiya, sosiolinqvistika, fəlsəfə, psixolinqvistika, koqnitiv psixologiya kimi bir sıra elmi fənlərin kəşf etməsində yer aldığı üçün bu gün “diskurs” anlayışının müəyyənləşdirilməsi mühüm çətinliklər yaradır. Bununla belə, deyə bilərik ki, müxtəlif sahələrdə olan alimlərin söyləri sayəsində diskurs nəzəriyyəsi hazırda müstəqil fənlərə bərabər sahə kimi formalaşır və bu sahədə inteqrasiyaya doğru ümumi tendensiyanı əks etdirir. “Diskurs” anlayışı ilk olaraq dilçilikdə yaranıb və məhz Emil Benvenist “diskurs” sözünə terminoloji məna verənlərdən biri olub. Mətn

dilçiliyi çərçivəsində meydana çıxan diskurs nəzəriyyəsi onunla ilkin əlaqəsini heç vaxt itirməmiş, ardıcıl olaraq tədqiqat predmetini, “mətn” və “diskurs” anlayışlarını nöqtəyi-nəzərdən fərqləndirməyə doğru irəliləmişdir. Diskurs nəzəriyyəsinin yaranması dil elminin inkişafında sıçrayış göstərdi və ən çətin vəzifəni - diskursun linqvistik təsviri vəzifəsini qoydu. Müasir elmi yanaşma nitqi insanın gündəlik həyat təcrübəsinin ən mühüm forması hesab edir və onu mürəkkəb kommunikativ hadisə kimi müəyyən edir, o cümlədən mətnlə yanaşı, ekstralingvistik amillər zəruridir. mətni başa düşmək üçün. Müasir elmi yanaşma diskursa insanın gündəlik həyat təcrübəsinin ən mühüm forması kimi baxır və onu mürəkkəb kommunikativ hadisə kimi müəyyən edir, o cümlədən mətndən əlavə, ekstralingvistik amillər mətni başa düşmək üçün zəruridir. Ümumiyyətlə, diskurs müxtəlif elmlərin maraq doğuran və bu gün olduqca mübahisəli bir hadisədir. Alimlərin cəhdləri sayəsində diskurs nəzəriyyəsi ayrıca elm sahəsi kimi inkişaf etdirilir, beləliklə, müasir elmin inteqrasiyası prosesində özəyinə çevrilir və nəzərdən keçirilən fenomenin daha dərinə və daha geniş öyrənilməsinə imkan verir, onun ümumi və özünəməxsus xüsusiyyətlərini tapır. Məqalənin məqsədi Dilçilikdə “diskurs” anlayışının mənşəyi, müxtəlif yanaşmaların təhlili, onun əsas xüsusiyyətlərini tapmaqdır.

Açar sözlər: *“diskurs” anlayışı, diskurs təhlili, mətn, ünsiyyət, ümumi və fərqləndirici xüsusiyyətlər*

Mövzu: *Müasir dilçilik*

DISCOURSE. APPROACHES AND KEY FEATURES

Phd. Matanat Maharramova

Sumgayit State University, Azerbaijan

In the globalized world, the expansion of the space of mass communications, the constant emergence of new types of discourse, and the intensive development of discourse research involve the intensification of scientific activity in the field of multidisciplinary research of discourse. As it is at the intersection of a number of scientific disciplines such as linguistics, anthropology, literary studies, ethnography, sociology, sociolinguistics, philosophy, psycholinguistics, cognitive psychology, today the definition of the concept of “discurs” creates important difficulties. However, we can say that thanks to the efforts of scientists in various fields, discourse theory is currently being formed as an independent interdisciplinary field and reflects a general trend towards integration in this field. The concept of “Discurs” first arose in linguistics, and it was Emil Benvenist who gave the terminological meaning to the word “discurs”. The theory of discourse, which appeared within the framework of text linguistics, never lost its initial connection with it, and consistently moved towards distinguishing the subject of research, the concepts of “text” and “discurs” from the point of view. The emergence of discourse theory showed a breakthrough in the development of language science and set the most difficult task - the task of linguistic description of discourse. The modern scientific approach considers speech to be the most important form of human daily life experience and identifies it as a complex communicative phenomenon, including extralinguistic factors, along with the text, which are necessary to understand the text. The modern scientific approach views discourse as the most important form of a person's daily life experience and identifies it as a complex communicative phenomenon, including in addition to text, extralinguistic factors are necessary to understand the text. In general, discourse is a phenomenon of interest in various sciences and is quite controversial today. Thanks to the efforts of scientists, the theory of discourse is developed as a separate field of science, thus becoming the core of the process of integration of modern science and allowing a deeper and wider study of the considered phenomenon, finding its general and unique features. The purpose of the article is the origin of the concept of “discurs” in Linguistics, the analysis of different approaches, and finding its main features.

Keywords: *“discurs” concept, discourse analysis, text, communication, general and distinguishing features*

Topic: *Modern Linguistics*

**BİR TANIĞIN İZLENİMLERİ:
HÜSEYİNZADE ALİ BEY İLE MEHMET AKİF’İN BULUŞMASI**

**Doç. Mehdi Genceli
Marmara Üniversitesi, Türkiye**

Türk edebiyatının en başarılı biyografi yazarlarından biri Mithat Cemal Kuntay’dır. Mithat Cemal her yönü ile yakinen tanıdığı Mehmet Akif’i *Üç İstanbul* romanında Şair Raif adıyla anlattığı gibi müstakil bir biyografi kitabında da ele almıştır. Mithat Cemal’in *Mehmed Akif* adlı biyografi kitabı milli şairin portresini çizmekle beraber dönem ve önemli şahıslarla ilgili de ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu kitapta Mehmet Akif’in karşılaştığı, karşılıklı konuştuğu, haklarında fikir söylediği kişiler de yer almaktadır. Kitapta Mehmet Akif’in muhatap olduğu kişiler kendi adlarıyla tanıtılırken sadece bir kişinin adı yerine üç nokta konularak geçiştirilmiş, kimliği açıklanmamıştır. Detaylar dikkate alındığında Mithat Cemal’in Mehmet Akif’i Karadeniz kıyısındaki Kilyos kasabasında buluşturduğu ve nedense adını söylemek istemediği kişinin Hüseyinzade Ali Bey olduğu düşünülmektedir. Bu bildiriye, Mithat Cemal’in aracılığı ve tanıklığında gerçekleşen Hüseyinzade Ali Bey ile Mehmet Akif buluşmasının detayları ele alındı. Buluşmada hangi konular, nasıl bir atmosfer eşliğinde konuşuldu? Ağırıklı olarak felsefi konular üzerine yoğunlaşan tarafların argümanları nelerdi? Taraflar uzlaşabildiler mi? Görüşten sonra Mehmet Akif, Hüseyinzade Ali Bey ile ilgili nasıl bir kanıya vardı, Mithat Cemal’e neler anlattı? Bu buluşma, kalıcı bir dostluğa dönüşecek ve sonraki görüşmeleri gerektirecek kadar samimiyet havası oluşturdu mu? Mithat Cemal kitapta Hüseyinzade’nin adını neden açıklamak istemedi? Bildirimiz bu sorular çerçevesinde şekillenmiştir. Bu sorulara tarafların dünya görüşleri göz önünde bulundurularak isabetli cevaplar aranırken Hüseyinzade Ali Bey gibi Türkiye’de yaşayan bir diğer önemli Azerbaycanlı aydın Ahmet Ağaoğlu’nun da Mehmet Akif Ersoy hakkındaki değerlendirmelerine başvurulmuştur. Ayrıca yaptığımız literatür taramasında bu zamana kadar Mithat Cemal Kuntay’ın *Mehmed Akif* biyografisinde anlattığı Kilyos’ta Mehmet Akif’in görüştüğü kişinin Hüseyinzade Ali Bey olduğu çıkarımını yapan bir kayda veya çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yönü ile de bildirimiz orijinal bir nitelik taşımaktadır.

Anahtar sözcükler: *Hüseyinzade Ali Turan, Mehmet Akif Ersoy, Mithat Cemal Kuntay, biyografi*

Konu: *Türk Dünyasının iki önemli ismi Mehmet Akif ile Hüseyinzade Ali Bey’in şimdiye kadar üzerinde durulmamış buluşması üzerine bir bildiridir.*

**THE IMPRESSIONS OF A WITNESS:
THE MEETING BETWEEN HÜSEYİNZADE ALİ BEY AND MEHMET AKİF**

**Assoc. Prof. Mehdi Genceli
Marmara University, Turkey**

One of the most successful biographers of Turkish literature is Mithat Cemal Kuntay. Mithat Cemal not only described Mehmet Akif, whom he knew closely in every aspect, in his novel *Üç İstanbul* (*Three Istanbul*) under the name Şair Raif, but also produced an independent biography book about him. Mithat Cemal's biography book *Mehmet Akif* not only draws a portrait of the national poet but also gives detailed information about the period and important people. In this book, there are also the people Mehmet Akif met, talked to and expressed his opinion about. In the book, while the people Mehmet Akif dealt with are introduced with their own names, only one person's name is replaced with an ellipsis

and his identity is not revealed. Considering the details, it is thought that Hüseynzade Ali Bey was the person with whom Mithat Cemal brought Mehmet Akif together in the town of Kilyos on the Black Sea coast and whose name he did not want to mention for some reason. In this paper, the details of the meeting between Hüseynzade Ali Bey and Mehmet Akif, which was mediated and witnessed by Mithat Cemal, are discussed. Which topics were discussed in the meeting and in what kind of atmosphere? What were the arguments of the parties, who mainly focused on philosophical issues? Were the parties able to reach a compromise? What was Mehmet Akif's opinion about Hüseynzade Ali Bey after the meeting and what did he tell Mithat Cemal? Did this meeting create an atmosphere of sincerity that would turn into a lasting friendship and necessitate further meetings? Why did Mithat Cemal not want to reveal Hüseynzade's name in the book? Our paper deals with these questions. While seeking accurate answers to these questions by taking into account the world views of the parties, the evaluations of Ahmet Ağaoğlu, another important Azerbaijani intellectual living in Turkey like Hüseynzade Ali Bey, on Mehmet Akif Ersoy were also consulted. In addition, in our literature review, we have not come across any record or study that inferred that Hüseynzade Ali Bey was the person Mehmet Akif met in Kilyos, which Mithat Cemal Kuntay described in his biography of *Mehmet Akif*. In this respect, our paper has an original quality.

Key words: *Hüseynzade Ali Turan, Mehmet Akif Ersoy, Mithat Cemal Kuntay, biography*

Theme: *It is a paper on the meeting of Mehmet Akif and Hüseynzade Ali Bey, two important names of the Turkish World, which has not been emphasized until now*

МАКСУД ШЕЙХЗАДЕ И ЕГО ВКЛАД В ПОПУЛЯРИЗАЦИЮ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Доц. Мукаддас Камилова Гаппаровна, доц. Аманлыкова Нафиса Рахматуллаевна,
Атамухамедова Гузал Сабирджановна
Ташкентского государственного транспортного университета, Узбекистан

Максуд Шейхзаде — выдающийся представитель узбекской и азербайджанской литератур, который оставил глубокий след в развитии литературного диалога между народами Средней Азии и Кавказа. Его творчество сыграло важную роль в популяризации азербайджанской литературы, а его многогранная деятельность — как поэта, переводчика и драматурга — оказала огромное влияние на развитие культурных связей между Азербайджаном и Узбекистаном. В статье рассматриваются жизненный путь и творческое наследие Шейхзаде, а также его вклад в развитие азербайджанской литературы в узбекском культурном контексте.

Ключевые слова: *Максуд Шейхзаде, азербайджанская литература, многогранная деятельность, литературный диалог, культурные связи*

Тема: *Исследования по азербайджанскому языку и литературе в географии тюркских народов*

MAKSUD SHEIKHZADEH AND HIS CONTRIBUTION TO THE POPULARIZATION OF AZERBAIJANI LITERATURE

Assoc. Mukaddas Kamilova Gapparovna, Assoc. Amanlykova Nafisa Rakhmatullaevna,
Atamukhamedova Guzal Sabirjanovna

Tashkent State Transport University, Uzbekistan

Maksud Sheikhzade is an outstanding representative of Uzbek and Azerbaijani literatures, who left a deep mark on the development of literary dialogue between the peoples of Central Asia and the Caucasus. His work played an important role in the popularization of Azerbaijani literature, and his multifaceted activities - as a poet, translator and playwright - had a huge impact on the development of cultural ties between Azerbaijan and Uzbekistan. The article examines the life and creative heritage of Sheikhzade, as well as his contribution to the development of Azerbaijani literature in the Uzbek cultural context.

Keywords: *Maksud Sheikhzade, Azerbaijani literature, multifaceted activities, literary dialogue, cultural ties*

Theme: *Research on the Azerbaijani language and literature in the geography of Turkic peoples*

O‘ZBEK VA OZARBAYJON OG‘ZAKI IJODIDAGI MUSH TARAKLIK

(Topishmoqlar misolida)

Dots. Munis Jo‘rayeva

Fənlər Akademiyası, Özbək Dili, Ədəbiyyati və Folkloru İnstitutu, Özbəkistan

Turkiy xalqlar o‘zining g‘oyat qadimiy madaniyati va serqirra ijodiy salohiyati bilan jahon tamadduni taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shgan. Ayniqsa, bebaho folklor namunalari bugungi kunda ham nomoddiy madaniy meros sifatida keng tadqiq etilib, targ‘ib qilinib kelinyapdi. Zero, folklor asarlari namunalarini to‘plash va o‘rganish ajdodlarimiz ma‘naviy olamining naqadar yorqinligi va tafakkur darajasining yuksakligini yana bir bor namoyon etadi. Xalq badiiy tafakkurining nodir durdonasi sanalgan topishmoqlar uzoq yillardan buyon avloddan-avlodga o‘tib, o‘zining ta‘limiy-tarbiyaviy ahamiyatini saqlab kelmoqda. Ushbu maqolada umumturkiy folklorshunoslikda ahamiyatga ega bo‘lgan topishmoq janri tarixini o‘rganilishi, xususan, “Kodeks kumanikus” qo‘lyozmasidagi topishmoqlarga oid ba‘zi ma‘lumotlar berilgan. Yillar davomida deyarli o‘zgarishga uchramay yashab kelayotgan o‘zbek va Ozarbayjon xalqlari topishmoqlarining tarixiy asoslari mushtarak ekanligi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: folklor, topishmoq, turkiy xalqlar, «Kodeks kumanikus», qiyosiy-tipologik, tarixiy-tadrijiy.

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti qiyosiy adabiyotshunoslik kontekstida*

COOPERATION IN UZBEK AND AZERBAIJAN ORAL CREATION

(in the example of riddles)

Assoc. Prof. Munis Jo‘rayeva

Academy of Sciences, Institute of Uzbek Language, Literature and Folklore, Uzbekistan

The Turkic peoples, with their ancient culture and enormous creative potential, made a great contribution to the development of world civilization. Even today, particularly valuable works of folklore are widely researched and promoted as intangible cultural heritage. After all, collecting and studying samples of folklore works once again shows the brilliance of the spiritual world of our ancestors and the high level of thinking. Folk riddles are one of the oldest genres of folk oral creativity. Riddles, which are considered a rare pearl of folk artistic thinking, have been passed down from generation to generation for many years and retain their educational and educational significance. In this article, the study of the history of the riddle genre, which is important in all-Turkish folklore, in particular, some information about the riddles in the "Codex Kumanikus" manuscript is given. The commonality of the historical foundations of the mysteries of the Uzbek and Azerbaijani peoples, living for many years practically without changes, is highlighted.

Key words: *folklore, riddle, Turkic peoples, Codex Cumanicus, comparative-typological, historical-evolutionary*

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

PROF. DR. YAVUZ AKPINAR İLƏ RƏHBƏRLİK ETDİYİ ÇALIŞMA EKİBİ ARKADAŞLARINIŇ TÜRK DÜNYASI VƏ AZƏRBAYCAN ÜZƏRİNƏ BİLİMSƏL YAYINLARI

Dr. Nazim Muradov

Lefke Universiteti, Şimali Kıpr Türk Respublikası

Türkiye’de Azerbaycan edebiyatı araştırmalarından söz edilirken, akla gelen ilk isim Yavuz Akpınar’dır. O, 78 yıllık ömrünün 60 yılından fazlasını başta Azerbaycan, Özbek ve Tatar sahası olmakla Türk Dünyası edebiyatlarının nazari meseleleri, fikrî ve edebî ilişkileri, matbuatı, eğitim hayatı, tiyatrosu gibi konulara adanmış bir bilginidir. Türk dünyasına yönelik bilimsel çalışmalarıyla sadece haleflerinin değil, seleflerinin de dikkatini çeken Akpınar, Türkolojinin otorite isimlerinden olan Ahmet Caferoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Muharrem Ergin, İnci Enginün; Aziz Şerif, Hamid Araslı, Abbas Zamanov, Xeyrulla Memmedov, Penah Halilov, Tofiq Hacıyev vd. dilci ve edebiyatçı bilginlerin yakından izledikleri bir bilim adamı olmuştur. Bilimsel çalışmalarını emekli olduktan sonra da sürdüren Yavuz Akpınar, XIX-XX. yy.da Türk yazı dilleri ve edebiyatları, Türk dünyasında modernleşme ve matbuat hayatı; Türk dünyasında fikrî ve edebî ilişkiler; çağdaş Azerbaycan, Özbek ve Tatar edebiyatları alanındaki yani Türk dilinin Oğuz, Karluk ve Kıpçak sahaslarını kapsayan bilimsel çalışmalarını bugün de sürdürmektedir.

Prof. Dr. Yavuz Akpınar’ın, 1982 yılında merhum dostu Av. İbrahim Bozyel ile birlikte çıkardıkları Kardaş Edebiyatlar dergisi daha SSCB döneminde “demir perde”yi delmeyi başarmış, Türk edebiyatının Türkiye ile sınırlı olmayan engin coğrafyasını Türkiye’de kabul ettirmiştir. Yavuz Hoca Türk dünyasına yönelik değerli projelerini (Gaspıralı İsmail eserleri, Tercüman gaz.; Mehmet Emin Resulzade eserleri, Yeni Kafkasya der.), bilimsel çalışmalarını kendisinin yetiştirdiği talebeleri ve genç meslektaşlarıyla birlikte yapmayı seven bir Usta Hocadır. Cengiz Alyılmaz, Fazıl Gökçek, Sebahattin

Çağın, merhum İrfan Murat Yıldırım, merhum Bayram Orak, Dilek Erenoğlu Ataizi, Ayşen Uslu, Ferzane Devletabadi, İsmail Ülker Mededi, Ayvaz Morkoç, Selçuk Türkyılmaz, Yılmaz Özkaya, Nazhanım Panayeva, Nazım Muradov vd. Yavuz Akpınar ekipajının üyelerindedir.

Yavuz Akpınar ve ekip arkadaşlarının bilimsel çalışma alanlarına kuş bakışı göz attığımızda Göktürk Türkçesi başta olmakla epigrafi; tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri (+ edebiyatları; metin-neşir problemleri), basın tarihi; karşılaştırmalı edebiyat, söylem analizi; struktur-semantik metin çözümlenmeleri; disiplinler arası çalışmaların bulunduğunu görürüz.

Bu çalışmaların neredeyse tamamı çağdaş bilimsel yöntemlerle kaleme alınmış, nüfuzlu hakemli dergilerde ve kitaplarda yayımlanmış münferit eserlerdir ki, onların sadece başlıkları yüzlerce sayfadan oluşan bir kitap hacminindedir.

Bu makalede Türklük Biliminin Aksakallarından ve “Türkiye ile Türk Dünyası arasında bir köprü” sayılan Prof. Dr. Yavuz Akpınar’ın bilim ahlakından söz edilecek, onun ve rehberlik ettiği ekip arkadaşlarının bilimsel çalışmalarına atıfta bulunulacaktır. Türkolojide halef-selef ilişkisi adı geçen kişiler ve bilimsel kriterlerden hareketle anlatılacaktır.

Açar sözlər: *Türk dünyası edebiyatları; matbuatı; modernleşme; Gaspıralı (Tercüman); Resulzade (Yeni Kafkasya vd.); Yavuz Akpınar ve ekip arkadaşları.*

Mövzu: *Türk xalqları coğrafiyasında Azərbaycan dili və ədəbiyyatına dair araşdırmalar*

PROF. DR. SCIENTIFIC PUBLICATIONS ON THE TURKISH WORLD AND AZERBAIJAN AND THE FRIENDS OF THE WORK TEAM HE LEADS WITH YAVUZ AKPINAR

Phd. Nazim Muradov

University of Lefke, Turkish Republic of Northern Cyprus

When it comes to Azerbaijani literature research in Turkey, the first name that comes to mind is Yavuz Akpınar. He is a scholar who has devoted more than 60 years of his 78-year life to theoretical issues, intellectual and literary relations, press, educational life, and theater of Turkic world literatures, mainly in Azerbaijan, Uzbek and Tatar fields. Akpınar, who attracted the attention of not only his successors, but also his predecessors with his scientific studies on the Turkic world, Ahmet Caferoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Muharrem Ergin, İnci Enginün, who are the authoritative names of Turkology; Aziz Sherif, Hamid Arasli, Abbas Zamanov, Kheyrolla Mammedov, Penah Halilov, Tofiq Hajiyev and others. He became a scientist closely followed by linguists and literary scholars. Yavuz Akpınar, who continued his scientific studies even after retirement, XIX-XX. Turkish written languages and literatures in the 20th century, modernization and press life in the Turkish world; intellectual and literary relations in the Turkic world; He continues his scientific studies in the field of contemporary Azerbaijani, Uzbek and Tatar literature, that is, covering the Oghuz, Karluk and Kipchak fields of the Turkish language.

Prof. Dr. Yavuz Akpınar's Kardaş Edebiyatlar magazine, published in 1982 with his late friend İbrahim Bozyel, managed to break through the "iron curtain" during the USSR period and accepted the vast geography of Turkish literature in Turkey, which is not limited to Turkey. Yavuz Hoja is a Master Hoja who likes to carry out his valuable projects for the Turkish world (Gaspıralı İsmail works, Tercüman gaz.; Mehmet Emin Resulzade works, Yeni Kafkasya ed.), scientific studies with his students and young colleagues. Cengiz Alyılmaz, Fazıl Gökçek, Sebahattin Çağın, the late İrfan Murat Yıldırım, the late Bayram Orak, Dilek Erenoğlu Ataizi, Ayşen Uslu, Ferzane Devletabadi, İsmail Ülker Mededi, Ayvaz Morkoç, Selçuk Türkyılmaz, Yılmaz Özkaya, Nazhanım Panayeva, Nazım Muradov and others. He is a member of Yavuz Akpınar's crew.

When we take a bird's eye view of Yavuz Akpınar and his team members' scientific studies, the epigraph is primarily Göktürk Turkish; historical and contemporary Turkish dialects (+ literature; text-publishing problems), press history; comparative literature, discourse analysis; structural-semantic text analysis; we see that there are interdisciplinary works.

Almost all of these studies are individual works written by modern scientific methods, published in authoritative peer-reviewed journals and books, the titles of which alone are in the volume of a book consisting of hundreds of pages.

In this article, Prof. Dr. Yavuz Akpınar who is considered to be one of the Elders of Turkish Science and "a bridge between Turkey and the Turkic World". Dr. Yavuz Akpınar's scientific ethics will be mentioned, and the scientific works of him and his teammates will be referred to. Successor-predecessor relationship in Turkology will be explained based on the mentioned persons and scientific criteria.

Keywords: *Turkic world literature; the press; modernization; Gaspıralı (Translator); Resulzade (New Caucasus etc.); Yavuz Akpınar and his teammates.*

Theme: *Studies on Azerbaijani language and literature in the geography of Turkic peoples*

NİZAMÎ GENCEVÎ VE “SİRLAR HAZİNESİ”

Prof. Nimet Yıldırım

Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Nizamî'nin beş mesnevisinden ilki Mahzenü'l-esrâr Senâi-yi Gaz-nevî'nin Hadîka'sı tarzında daha yenilikçi bir formatta, daha güçlü ve daha şairane bir dilde kaleme alınmış; ince düşünceler, örneklemeler, mecazlar, ustaca betimlemelerle dolu tasavvufi-felsefi bir eserdir. Penc Genc'in ilk mesnevisi Mahzenü'l-esrâr 2260 beyit olarak 570-572/1174-1176 yıllarında Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kılıç Arslan'a bağlı Erzincan hükümdarı Fahreddin Behram Şah adına kaleme alınmıştır. Şair Mahzenü'l-esrâr'ı yazarken kırk yaşının üzerindedir. Eser Farsça yazılmış mesnevilerin temel metinlerden ve en önemlilerinden biridir. Vaazlar, hikmet dolu sözler yanında öğütlere de yer veren Mahzenü'l-esrâr didaktik ve öğüt içerikli bölümlerden oluşur. Ni-zamî'nin diğer eserlerinden oldukça farklı ve bütünüyle tasavvuf ko-nulu bir manzumedir.

Anahtar Kelimeler: *Nizami Gencevi, Mahzenü'l-esrâr*

Konu: *Azerbaycan edebiyatı*

NİZAMÎ GENCEVÎ AND “TREASURY OF SECRETS”

Prof. Nimet Yıldırım

Atatürk University, Turkey

The first of Nizami’s five mesnevis, Mahzenü’l-esrâr, is written in a more innovative format, in a stronger and more poetic language, in the style of Sanaî-yi Gaznevî’s Hadika; it is a mystical-philosophical work full of subtle thoughts, examples, metaphors, and masterful descriptions. Penc Genc’s first mesnevis, Mahzenü’l-esrâr, was written in 570-572/1174-1176 in the name of Fahredden Behram Shah, the ruler of Er-zincan under Kılıç Arslan of the Anatolian Seljuk State. The poet was over forty years old when he wrote Mahzenü’l-esrâr. The work is one of the basic texts and the most important of the mesnevis written in Persian. Mahzenü’l-esrar, which includes sermons and words of wisdom as well as advice, consists of didactic and advisory sections. It is a poem entirely about Sufism, quite different from Nizami’s other works.

Key Words: *Nizami Ganjavi, Mahzenü’l-esrâr*

Theme: *Azerbaijani literature*

İSMAYIL ŞİHLİ’NİN DELİ KÜR’Ü İLE YAŞAR KEMAL’İN İNCE MEMED’İNİ BİRLİKTE OKUMAK: KÜLTÜREL BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

Dr. Nihan Abir Kurt

Türk-Alman Üniversitesi, Türkiye

Azərbaycan və Türk edebiyatının iki usta kalemi İsmayıl Şihli və Yaşar Kemal neredeyse aynı yıllarda birer roman yayımlarlar. İsmayıl Şihli’nin *Deli Kür*’ü, Azərbaycan halkının yaşayışını, ağılığı, töreyi, kadın-erkek ilişkilerini, din ve eğitimi merkeze alırken Yaşar Kemal de *İnce Memed*’te Çukurova bölgesindeki halkın dertlerini, ağılık ve törenin insanların kaderini etkileyen yönlerini, kadın-erkek ilişkilerini, toplumsal aksaklık ve haksızlıkları anlatır. İki ülkenin edebiyatında da ses getiren bu eserler farklı coğrafyaları anlatsa da ortak bir kültürel zemine sahiptir. Bu bildiride İsmayıl Şihli’nin *Deli Kür*’ü ile Yaşar Kemal’in *İnce Memed*’i birlikte okunacak Azərbaycan ve Türkiye’de ortak olan folklorik öğeler, ilişkiler, dertler, sevinçler, başkaldırıları tespit edilecektir. Bununla birlikte iki coğrafyada farklılık gösteren noktalara da temas edilecek, bunların tarihsel ve toplumsal bağlamı irdelenerek iki ülkenin aynı yıllarda ne gibi süreçlerden geçtiği incelenecektir. İki romanın toplumsal söyleyışlere, kültürel ve folklorik öğelere ne şekilde yer verdiği, yazarların bunlardan yararlanma biçimleri ve bu öğelerin roman sanatına katkısı incelenerek Azərbaycan ve Türk edebiyatında iz bırakmış bu iki romanın Türk kültürü ve coğrafyasındaki yerleri araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İsmayıl Şihli, Yaşar Kemal, Deli Kür, İnce Memed, folklor*

Konu: *Azərbaycan və Türk edebiyatının iki önemli romanı Deli Kür ve İnce Memed’in kültürel benzerlik ve farklılıklarının tespit edilmesi*

READING ISMAYIL SHIHLI’S DELİ KÜR AND YAŞAR KEMAL’S INCE MEMED TOGETHER: CULTURAL SIMILARITIES AND DIFFERENCES

Phd. Nihan Abir Kurt

Turkish-German University, Turkey

İsmayıl Şıhlı and Yaşar Kemal, two masters of Azerbaijani and Turkish literature, published one novel each in almost the same years. While İsmayıl Şıhlı's *Deli Kür* centers on the life of the Azerbaijani people, the aghas, customs, relations between men and women, religion and education, Yaşar Kemal's *İnce Memed* depicts the troubles of the people in the Çukurova region, the aspects of aghas and custom that affect the fate of people, relations between men and women, social failures and injustices. Although these works, which have impacted the literature of both countries, describe different geographies, they have a common cultural ground. In this paper, İsmayıl Şıhlı's *Deli Kür* and Yaşar Kemal's *İnce Memed* will be read together and the folkloric elements, relations, troubles, joys, revolts common to Azerbaijan and Turkey will be identified. In addition, the points that differ in the two geographies will also be touched upon, their historical and social context will be analyzed and the processes that the two countries went through in the same years will be examined. How the two novels include social discourses, cultural and folkloric elements, how the authors make use of them and the contribution of these elements to the art of the novel will be analyzed and the place of these two novels, which have left their mark in Azerbaijani and Turkish literature, in Turkish culture and geography will be investigated.

Key words: *İsmayıl Şıhlı, Yaşar Kemal, Deli Kür, İnce Memed, folklor*

Theme: This study aims to determine the cultural similarities and differences between *Deli Kür* and *İnce Memed*, two important novels of Azerbaijani and Turkish literature.

AZƏRBAYCAN TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SÖZCÜK TÜRLERİNE BAKIŞ

Dr. Onur Kurukaya

Kafkas Üniversitesi, Türkiye

Bir dilin en önemli gramer yapıları arasında sözcük türleri yer alır. Sözcük türleri, bir sözcüğün sözlükteki anlamına veya diğer sözcüklerle olan ilişkisine göre sınıflandırılır. Temelde isim ve fiil olarak ayırabileceğimiz sözcük türleri, özellikle isme bağlı türler arasında zamirler, zarflar ve sıfatlar olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bu türler daha çok sözcüklerin cümle ve bağlam içindeki kullanımına bağlı olarak oluşur. Türk lehçeleri söz dizimi bakımından çoğu durumda farklılık göstermese de gramer araştırmacıları ve yazarları bakış açılarına göre sözcük türlerini farklı yorumlayabilmektedir. Hem Azerbaycan hem de Türkiye Türkçesinde sözcük türleri araştırmacılar arasında her zaman tartışma konusu olmuştur. Türkiye Türkçesinde sözcük türleri temel olarak anlamlı sözcükler, görevli sözcükler ve anlamlı ve görevli sözcükler olarak üç gruba ayrılır. Bu ana gruplar ise kendi içinde isim, sıfat, zamir, edat, bağlaç, ünlem, zarf ve fiil olarak sınıflandırılır. Azerbaycan Türkçesinde ise isim, sıfat, say, əvəzlik, fel, zərf, qoşma, bağlayıcı, ədat, modal söz ve nida olarak sınıflandırılır. Bu sözcük türleri temelde aynı sözcüklere işaret eder. Fakat iki lehçe arasında özellikle bu türlerin alt sınıflandırmalarında büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin Türkiye Türkçesinde sıfat olarak adlandırılan bazı sözcükler Azerbaycan Türkçesinde əvəzlik olarak adlandırılır. Yine Türkiye Türkçesinde sayı sıfatı olarak adlandırılan sözcükler Azerbaycan Türkçesinde say grubuna girmektedir. Sözcük türlerinin sınıflandırılmasında bu ve bunun gibi bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız bu farklılıkları gösterip doğru olanı bulmaya çalışmak değil iki lehçenin sözcük türlerine bakış açısındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışmaktır. Çalışmada sözcük türlerinin kullanımından ziyade tanımları ve sınıflandırmaları üzerinde durulmuştur. Kaynak olarak ise o lehçe üzerine yazılmış temel gramer kitaplarından yararlanılmıştır. Bu gramer kitaplarında yapılan sınıflandırmanın dışındaki sözcük türü sınıflandırmaları dikkate alınmayıp sadece genel eğilime uygun sözcük türü sınıflandırmaları üzerinden karşılaştırma yapılmıştır.

Açar sözlər: *Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Sözcük Türleri, Gramer, Dil bilimi.*

Mövzu: *Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi 'ndeki sözcük türlerinin farklılıklarını ortaya çıkarmak.*

OVERVIEW OF TYPES OF WORDS IN AZERBAIJAN TURKISH AND TURKEY TURKISH

Phd. Onur Kurukaya

Caucasus University, Turkey

Word types are among the most important grammatical structures of a language. Word types are classified according to the meaning of a word in the dictionary or its relationship with other words. Word types, which we can basically divide into nouns and verbs, are divided into various types such as pronouns, adverbs and adjectives, especially among the noun-related types. These types are mostly formed depending on the use of words in sentences and contexts. Although Turkish dialects do not differ in terms of syntax in most cases, grammatical researchers and writers may interpret word types differently according to their point of view. Word types in both Azerbaijan and Turkey Turkish have always been a subject of debate among researchers. In Turkey Turkish, word types are basically divided into three groups: meaningful words, function words and meaningful and function words. These main groups are categorised as noun (isim), adjective (sıfat), pronoun (zahir), preposition (edat), conjunction (bağlaç), interjection (ünlem), adverb (zarf) and verb (fiil). In Azerbaijan Turkish, on the other hand, they are classified as noun (isim), adjective (sifət), number (say), pronoun (əvəzlik), verb (fel), adverb (zərf), qoşma, conjunction (bağlayıcı), preposition (ədat), modal word (modal söz) and interjection (nida). These word types refer to essentially the same words. However, there are major differences between the two dialects, especially in the subclassifications of these types. For example, some words that are called adjectives in Turkey Turkish are called əvəzlik in Azerbaijan Turkish. Again, words that are called number adjectives in Turkey Turkish are included in the say group in Azerbaijan Turkish. There are some differences like these in the classification of word types. Our aim in this study is not to show these differences and try to find the right one, but to reveal the differences in the perspective of the two dialects on word types. The study focuses on the definitions and classifications of lexical types rather than their usage. As a source, basic grammar books written on that dialect were used. The word type classifications other than the classifications made in these grammar books were not taken into consideration and a comparison was made only on the word type classifications in accordance with the general tendency.

Keywords: *Azerbaijan Turkish, Turkey Turkish, Word Types, Grammar, Linguistics.*

Theme: *To reveal the differences of word types in Turkey Turkish and Azerbaijan Turkish.*

AZƏRBAYCAN TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDA BİR FARKLILIK: “gör-” VE “de-” FİİLLERİNDEN GELİŞEN MODAL SÖZLERİN KULLANIMLARI

Dr. Orhan Baldane

Pamukkale Üniversitesi, Türkiye

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi, Türk lehçelerini tasnif etmeye yönelik çalışmaların neredeyse tamamında aynı grupta ele alınmaktadır. İki lehçe arasında yüksek orandaki benzerliklerin yanı sıra bazı farklılıklar da mevcuttur. “gör-” ve “de-” fiilleri bu bakımdan altı çizilmesi gereken iki fiildir. Bu iki fiil ve bu fiillerden türemiş biçimler hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak bu iki fiilin Azerbaycan Türkçesindeki bazı kullanımları dikkat çekicidir. Azerbaycan Türkçesinde yer alan “gör-” ve “de-” fiillerinden türemiş bazı modal sözler Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. Örnek vermek gerekirse, Azerbaycan Türkçesinde hem yazılı hem de sözlü dilde sıklıkla kullanılan “deyəsən” (ihtimal), “deyən” (ihtimal), “deyərdin” (benzetme), “deməli” (sonuç), “demə” (benzetme), “görəsən” (tahmin, şüphe), “görən” (tahmin, şüphe) ve “görünür” (ihtimal) gibi “gör-” ve “de-” fiillerinden gelişen modal sözlerin Türkiye Türkçesinde kullanımı yoktur. Bu modal sözlerin kullanımlarında “gör-” ve “de-” fiillerinin asıl anlamlarının zayıflaması ya da kaybolması söz konusudur. Bu sebeple bahsi geçen modal sözlerin köklerinde yer alan fiillerden hareketle anlamlandırılması Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesinde yapılan aktarmalarda önemli hatalara sebep olmaktadır. Ayrıca bu kelimelerin modal söz olarak hangi bağlamda kullanıldıkları bilinmediği takdirde sözlü iletişimde de problemler meydana gelmektedir. Bu çalışmada öncelikle Azerbaycan Türkçesindeki “modal sözler” ve Türkiye’deki çalışmalarda modal sözün karşılığı olarak kabul edilen “kiplik işaretleyicileri” kavramları üzerinde kısaca durulacaktır. Daha sonra Azerbaycan Türkçesinde “gör-” ve “de-” fiillerinden gelişmiş modal sözlerden “deyəsən”, “deyən”, “deyərdin”, “deməli”, “demə”, “görəsən”, “görən” ve “görünür” ele alınacaktır. Hem edebî hem de günlük dilde sıklıkla kullanılan bu modal sözler yapı ve anlam yönünden değerlendirilecektir. Ayrıca bu modal sözlerin Türkiye Türkçesine göre farklılıkları cümle içindeki kullanımları aracılığıyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Modal Sözler, Kiplik, Kiplik İşaretleyicileri*

Konu: *Karşılaştırmalı dil bilimi bağlamında Azerbaycan Türkçesi ve diğer Türk lehçeleri (Azərbaycan və digər türk dilləri müqayisəli dilçilik kontekstində)*

A DIFFERENCE BETWEEN AZERBAIJANI AND TURKISH: THE USE OF MODAL WORDS DEVELOPED FROM THE VERBS “gör-” AND “de-”

Phd. Orhan Baldane

Pamukkale University, Turkey

Turkish and Azerbaijani are considered in the same group in almost all studies aimed at classifying Turkish dialects. Besides the high degree of similarities between the two dialects, there are also some differences. The verbs “gör-” and “de-” are two verbs that should be underlined in this regard. These two verbs and the forms derived from these verbs are widely used in both Turkish and Azerbaijani. However, some uses of these two verbs in Azerbaijani are noteworthy. Some modal words derived from the verbs “gör-” and “de-” in Azerbaijani are not used in Turkish. For example, modal words derived from the verbs “gör-” and “de-” such as “deyəsən” (possibility), “deyən” (possibility), “deyərdin” (analogy), “deməli” (conclusion), “demə” (analogy), “görəsən” (guess, doubt), “görən” (guess, doubt) and “görünür” (possibility) which are frequently used in both written and spoken Azerbaijani are not used in Turkish. In the use of these modal words, the original meanings of the verbs “gör-” and “de-” are diminished or lost. For this reason, interpreting the mentioned modal words based on the verbs in their roots causes serious errors in the translations from Azerbaijani to Turkish. Additionally, if it is not known in what context these words are used as modal words, problems occur in verbal communication. In this study, we will first briefly focus on the concepts of “modal words” in Azerbaijani and “modality

markers”, which are considered as the equivalent of modal words in studies in Turkey. Then, the modal words “deyəsən”, “deyən”, “deyərdin”, “deməli”, “demə”, “görəsən”, “görən” and “görünür”, which are developed from the verbs “gör-” and “de-” in Azerbaijani, will be discussed. These modal words, which are frequently used in both literary and daily language, will be evaluated in terms of structure and meaning. Moreover, the differences of these modal words compared to Turkish will be examined through their use in sentences.

Keywords: *Azerbaijani, Turkish, Modal Words, Modality, Modality Markers*

Theme: *Azerbaijani and other Turkish dialects in the context of comparative linguistics*

İSMAİL HİKMET ERTAYLAN'IN KLASİK AZERBAIJAN EDEBİYATI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALARI

Prof. Parvana Bayram

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Türkiye’de Azerbaycan edebiyatının bağımsız bir bilim dalı olarak araştırılması Fuat Köprülü ile başlamıştır. Köprülü’nün seri makaleleri, Azeri Edebiyatına ait Tetkikler adlı kitapçığı, sonraki yıllarda çok daha kapsamlı hale getirip İslam Ansiklopedisinde yayımlattığı *Azeri* maddesi bu alandaki önemli çalışmalarındandır. Köprülü, 1920’li yıllardan itibaren öğrencilerine Azerbaycan edebiyatı ile ilgili önemli tezler de yaptırmış ve saha ile ilgili çalışmalarını çok daha kapsamlı hale getirmiştir. 1923 sonrasında Azerbaycan edebiyatıyla ilgili önemli çalışmalar yapan başka bir isim de İsmail Hikmet Ertaylan’dır.

İsmail Hikmet, 1923-1927 yılları arasında Bakü Darülfünununda Genel Türk Edebiyatı Müderrisliği, Tiyatro Okulunda Edebiyat muallimliği, Yüksek Pedagoji Enstitüsü Türk Edebiyatı Tarihi, Garp Edebiyatı Tarihi, Sanat Tarihi Müderrisliği ve Edebiyat Fakültesi Dekanlığı görevlerini yürütmüştür.

İsmail Hikmet, 1925 yılında Bakü’deyken yazıp Profesörlük tezi olarak savunduğu 2 ciltlik *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde sözlü halk edebiyatı örneklerinin araştırılmasından başka 14. yüzyıldan itibaren Türkçe eserler veren klasik Azerbaycan şairlerini anlatmıştır. Müellifin bu eseri 14-17. yüzyıllar arasındaki şairleri kapsamaktadır. *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*’ni yayımlatıp Türkiye’ye döndükten sonra da müellif Azerbaycanla ilgili çalışmalarına ara vermemiş, Yusuf-ı Meddah’ın Varaka ve Gülşah, Hamidi’nin Divanı ve Falnamesi, Refi-i’nin, Penahi’nin mesnevileri, Murtazakulu Han Zafer (Şamlu) Divanı, Kabuli Divanı vb. üzerine çalışmalar yaparak ilk defa bu şairleri bilim dünyasına tanıtmış; geniş incelemelerle birlikte bu şairlerin divan ve mesnevilerinin tıpkıbasımlarını yayımlatmıştır.

İsmail Hikmet, Bakü’de bulunduğu yıllarda sadece edebiyat tarihi yazmakla yetinmemiştir. Bakü’de çalıştığı sırada basılan birçok ders kitabının hazırlanma komisyonunda görev almış olup pek çok ders kitabında imzası bulunmaktadır

Anahtar kelimeler: *Klasik Azerbaycan edebiyatı, Edebiyat tarihi, İsmail Hikmet Ertaylan,*

Konu: *Bildiride, İsmail Hikmet Ertaylan’ın Azerbaycan klasik edebiyatı ile ilgili çalışmaları incelenek, Türkiye’de tanıttığı önemli şairlerden ve eserlerinden bahsedilecektir. Bu çalışma ile cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye’de gerçekleştirilen Azerbaycan edebiyatı araştırmalarının temeline inmek de amaçlanmaktadır.*

ISMAIL HIKMET ERTAYLAN'S RESEARCH ON CLASSICAL AZERBAIJANI LITERATURE

Prof. Parvana Bayram

Mehmet Akif Ersoy University, Turkey

The research of Azerbaijani literature as an independent branch of science in Turkey started with Fuat Koprulu. Koprulu's serial articles, his booklet titled "Studies of Azeri Literature", and the Azeri article, which he made much more comprehensive in the following years and published in the Encyclopedia of Islam, are among the important works in this field. Since the 1920s, Koprulu had his students prepare important theses on Azerbaijani literature and he has made his studies on the field much more comprehensive. Another name who made important studies on Azerbaijani literature after 1923 is Ismail Hikmet Ertaylan.

Between 1923 and 1927, Ismail Hikmet served as the Professor of General Turkish Literature at Baku Darulfunun, as the Professor of Literature at the Theater School, as the Professor of History of Turkish Literature, History of Western Literature, History of Art in the Higher Pedagogical Institute, and as the Dean of the Faculty of Letters.

Ismail Hikmet researched examples of oral folk literature in his 2-volume work titled History of Azerbaijan Literature, which he wrote in 1925 while he was in Baku and defended as his professor thesis. He also described the classical Azerbaijani poets who wrote works in Turkish since the 14th century. This work of the author covers poets between the 14th and 17th centuries. The author did not stop his studies on Azerbaijan after publishing the History of Azerbaijan Literature and returning to Turkey. He worked on Yusuf-ı Meddah's Varaka and Gulshah, Hamidi's Divan and Falname, Refii and Penahi's masnavis, Murtazakulu Khan Zafer (Shamlu) Divan, Kabuli Divan. He also introduced these poets to the scientific world for the first time and published facsimiles of these poets' divans and masnavis along with extensive studies.

Ismail Hikmet was not satisfied with just writing literary history during his years in Baku. While he was working in Baku, he took part in the preparation commission of many textbooks published and his signature is on many textbooks.

Key words: *Classical Azerbaijani literature, History of literature, İsmail Hikmet Ertaylan.*

Theme: *In the paper, Ismail Hikmet Ertaylan's works on Azerbaijani classical literature will be examined, and the important poets he introduced in Turkey and their works will be mentioned. This study also aims to get to the bottom of Azerbaijani literature research carried out in Turkey since the first years of the republic.*

DİALEKTLƏRİNİN TƏSNİFİNDƏ FONETİK TƏDQİQATLARIN ROLU

Dos. Rasim Heydərov

AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Dialekt fonetikasının tədqiqi həmin dilin dialektlərinin öyrənilməsi ilə yanaşı dilin inkişaf tarixinin öyrənilməsi baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki hər hansı bir dilin tam təsvirini biz onun bütün dialekt və şivələrini öyrəndikdən sonra verə bilərik. Dialektlər dilin bütün tarixini bu və ya digər şəkildə əks etdirə bilər. Dialektlərdə eyni zamanda dil əlaqələrinin təsiri daha qabarıq şəkildə büruzə verir. Məsələn, Azərbaycan ərazisində tarixən bir sıra xalqlar yaşayıb ki, onların dillərinə Azərbaycan

dilinin təsiri danılmazdır, amma bu dillər Azərbaycan dilinə yalnız dialekt səviyyəsində təsir edə biliblər. Çox vaxt dialektologiyada hər hansı bir dilin dialekt bölgüsü zamanı əsas dialekt xüsusiyyətləri nəzərə alınır və digər xüsusiyyətlər isə yardımçı xüsusiyyət kimi qələmə verilir. Bu isə bu tip bölgülərin dəqiqliyini şübhə altına alır. Məlum olduğu kimi, dialektologiyada fonetika xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Təsadüfi deyildir ki, fonetik tədqiqatlara eksperimental metodların tətbiqi də məhz dialekt tədqiqatları ilə bağlı olmuşdur. Azərbaycan dialektlərinin təsnifi barədə də müəyyən işlər görülsə də bu sahədə fikir ayrılıqları hələ də qalmaqdadır. Bu mənada Azərbaycan dialektlərinin təsnifi məsələsi dilçiliyimiz, o cümlədən, ümumi türkologiya baxımından olduqca aktualdır. Məqalədə təsviri və müqayisəli metoddan istifadə edilmişdir. Dilçilikdə, o cümlədən, türkologiyada dillərin təsnifi olduqca mürəkkəb məsələlərdən biri hesab edilir. Digər tərəfdən dialekt bölgüsü aparılarkən tədqiqata cəlb edilən dilin tarixi xüsusiyyətləri, o cümlədən qohum dillərin xüsusiyyətləri öyrənilməli, dilin tarixi inkişaf istiqamətləri, eyni zamanda dillərin qarşılıqlı əlaqəsi məsələləri nəzərə alınmalıdır. Tədqiqat zamanı isə bu xüsusiyyətlərin hamısının nəzərə alınması vacibdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bütün bu sadalananlar dillərin və dialektlərin təsnifinin nə qədər mühüm və həlli çətin problem olduğunu aydınlaşdırır. Deməli, dialektlərin təsnifi məsələsi dilçilik elmi baxımından olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. Məqalə dialektlərin təsnifi prinsiplərinə həsr edilmişdir.

Açar sözlər: *dialekt, dialektlərin təsnifi, türkoloji dilçilik, substrat, eksperimental fonetika*

Mövzu: *Azərbaycan dili dialektlərinin digər türk dilləri və dialektləri ilə müqayisəli araşdırılması*

THE ROLE OF PHONETIC STUDIES IN THE CLASSIFICATION OF DIALECTS

Assoc. Prof. Rasim Heydarov

Institute of Linguistics of ANAS, Khazar University, Azerbaijan

The study of dialect phonetics is of significant importance with regard to the investigation of language evolution and the analysis of dialectal variations within a given language. A comprehensive description of any language can be provided once all its dialects have been studied. Dialects may reflect the entire history of a language in one way or another. Conversely, the impact of linguistic connections is more discernible at the level of dialects. To illustrate, a number of peoples have historically inhabited the territory of Azerbaijan. The influence of the Azerbaijani language on their languages is irrefutable; however, these languages have only been able to exert influence on Azerbaijani at the dialect level. In the process of dialectological classification, the primary dialect characteristics are typically given precedence, while other features are regarded as supplementary. This raises questions about the accuracy of such divisions. It is widely acknowledged that phonetics plays a pivotal role in dialectology. It is unsurprising that the application of experimental methods to phonetic studies has also been related to dialect studies. Despite some research having been conducted on the classification of Azerbaijani dialects, there remains a divergence of opinion in this field. From this perspective, the question of the classification of Azerbaijani dialects is of great relevance to the field of linguistics, including general Turkology. The article employs a descriptive and comparative methodology. In linguistics, including Turkology, the classification of languages is considered one of the most complex problems. Conversely, when dividing dialects, it is essential to consider the historical characteristics of the language in question, including those of related languages, the directions of historical development of the language, as well as the issues of language interaction. These factors must be taken into account.

Keywords: *classification of dialects, Turkological linguistics, substrate, experimental phonetics*

Topic: *Comparative study of Azerbaijani language dialects with other Turkic languages and dialects*

MAQSUD SHAYKZODA AZARBAYJON XALQINING BUYUK SHOIRI

Rayhon Norqulova

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, O'zbekiston

Ushbu maqolada 20-asr o'zbek adabiyoti taraqqiyotida alohida o'rin tutgan Maqsud Shayxzoda ijodining o'ziga xos jihatlari o'rganildi. S. Ahmad xotiralari asosida yozuvchining keng adabiy faoliyati yoritildi. Shayxzodaning shaxs va ijodkor sifatidagi faoliyatiga oid bu xotiralar o'ziga xosligi va betakrorligi bilan e'tiborga loyiqdir. Maqolada bildirilgan fikrlar qisqacha umumlashtirildi.

Kalit so'zlar: *Hikoya, xotira, nasr, yozuvchi, shoir, so'z san'atkori, mahorat, obrazlilik, iste'dod, drama, marsiya*

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti*

MAQSUD SHEIKZODA IS THE GREAT POET OF THE AZERBAIJANI PEOPLE

Rayhon Norqulova

Alisher Navo'i Tashkent State University of Uzbek Language and Literature, Uzbekistan

In this article the unique aspects of the work of Maqsud Sheikhzoda, who occupies a special place in the development of Uzbek literature of the 20th century, were studied. On the basis of S. Ahmad's recollections, the author's extensive literary activity was covered. These memories of Sheikhzoda's work as a person and a creator deserve attention for their originality and uniqueness. The opinions expressed in the article were briefly summarized.

Key words: *Short story, memory, prose, writer, poet, word artist, skill, imagery, talent, drama, lament*

Theme: *Azerbaijani literature*

MUSTAFA ZƏRİRİN " FÜTUHUŞ-ŞAM" ƏSƏRİNDƏKİ BƏZİ ARXAİZMLƏRİN DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRDƏ İŞLƏNMƏSİ

Dr. Reyhan Mədətova

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Azərbaycan ədəbi-bədii fikir tarixində XIV əsr yeni bir mərhələ təşkil edir. Bu əsrdə Şərqi Anadoluda və onunla həmsərhəd ərazilərdə ilk anadilli abidələrimiz, yazılı ədəbi-bədii dil nümunələrimiz yaranmışdır. Bu dövrə aid Azərbaycan şeirinin ideya-bədii inkişafında böyük rolu olan şairlərdən Qazi Bühranəddin, İ.Nəsimi, Suli Fəqih, Yusif Məddah, Mustafa Zərir və bir sıra başqa görkəmli sənətkarların adlarını çəkmək olar. Öz zamanəsində həm şair, həm də nasir kimi tanınmış şəxsiyyətlərdən biri olan Ərzurumlu Mustafa Zəririn yaradıcılığı bir sıra hallarda dövrün ədəbi-bədii simasını və dilini müəyyənləşdirməyə geniş imkan verir. Onun “Fütuhüş-Şam” əsəri VII əsrdə yaşamış islam tarixçisi, hədis ustadı qazi Əbu Abdullah Məhəmməd Ömər əl-Vaqidinin eyni adlı əsərinin tərcüməsidir. Əsərdə Əbu Bəkr və Ömər xəlifəliyi dövrlərində Bizanslılarla İslam ordusunun şərəfli döyüşlərindən bəhs edilir. Əsərin canlı xalq danışığı dilində yazılması və XIV əsr Azərbaycan dilinin incəliklərini əks etdirməsi dil baxımından onun ən qiymətli cəhətidir. Məhz bu mənada “Fütuhüş-Şam” əsəri orta əsrlər dil tariximizi araşdırmaq üçün əvəzsiz bir qaynaqdır.

XIV əsr abidəsi olan “Fütuhüş-Şam” əsərində bir sıra sözlər müasir ədəbi dilimizdə arxaikləşsə də, Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində öz işləkliyini saxlamışdır. Bu sözlərə nümunə olaraq ağmaq (yuxarıya qalxmaq, yüksəlmək, çıxmaq), aqaru (o biri tərəf, əks tərəf), arı (təmiz), bəh (xal), damu (cəhənnəm), düş (yuxu), er (gec, gec-tez), eşik (kandar; evin xarici tərəfi; qapı), eyü (yaxşı), əsrük (sərxoş), in (hin, yuva) və s. sözlərini göstərmək olar. Bu sözlərin əksəriyyəti əsərdəki mənasında dialekt və şivələrimizdə işlənməkdədir. Bəzi sözlər isə semantik cəhətdən dəyişərək (məsələn, irişmək və s.) dialekt və şivələrimizdə başqa mənanı ifadə edir.

Açar sözlər: “Fütuhüş-Şam”, dialekt, şivə, arxaizm, Azərbaycan dili

Mövzu: Mətnşünaslıq və mənbəşünaslıq

THE USAGE OF ARCHAISMS IN MUSTAFA ZARİR'S WORK "FUTUHUSH-SHAM" IN OUR DIALECTS AND ACCENTS

Phd. Reihan Madatova

Khazar University, Azerbaijan

The 14th century is a new stage in the history of literary and artistic thought of Azerbaijan. In this century, in Eastern Anatolia and its bordering areas, our first native language monuments and examples of written literary and artistic language were created. The names of Gazi Burhaneddin,

Imamaddin Nasimi, Suli Faqih, Yusif Maddah, Mustafa Zarir and a number of other notable artists can be mentioned among the poets who played a great role in the ideological and artistic development of Azerbaijani poetry of this period. One of the well-known figures of his time, both as a poet and prose writer, was Mustafa Zarir from Erzurum. His work provides extensive opportunities to study the literary and cultural profile of the 14th century, as well as its religious and ideological views. His work "Futuhush-Sham," written in the 7th century by the Islamic historian Abu Abdullah Muhammad Umar al-Waqidi, is a translation of the same-titled work. The work describes the battles of Abu Bakr and Umar's caliphates with the Byzantines during the campaigns of the Islamic army. Written in a lively and simple language, the book is significant not only for Azerbaijani literary history but also for its linguistic features. In this sense, "Futuhush-Sham" is an invaluable source for the study of medieval history. In "Futuhush-Sham," a 14th-century work, several words from modern Azerbaijani literary language can be traced, preserving the phonetic and dialectic features of the time. These words include: ağmaq (to rise), aqaru (other side), arı (clean), bəh (mole), damu (hell), düş (dream), er (late), eşik – (outside of house; door), eyü (good), əsrük (drunkard), in (coop, nest) etc. These words reflect

the influence of the Azerbaijani dialects of the time on the literary language. Some of them (ex. *Irişmək*) have undergone semantic changes over time, while others are used with different meanings in modern Azerbaijani.

Key words: *Futuhush-Sham, dialect, accent, archaism, The Azerbaijani Language*

Theme: *Textual and source studies*

FİRDOVSİNİN “ŞAHNAMƏ”Sİ VƏ ONUN İLK TÜRKÇƏ TƏRCÜMƏSİ - MİSİRDƏ QƏDİM AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ YAZILAN TARİXİ ƏSƏR

Dr. Rəsul İsmayılzadə Duzal

İslam Mədəniyyəti və Əlaqələri Təşkilatı, Azərbaycan

Misir Məmluklarının qalıqları və onlardan qalan mənəvi əsərlər, bu türk-islam demokratik imperiyasının, Misirin sivilizasiyası, mədəniyyəti, siyasəti və iqtisadiyyatı, eləcə də türk dili və təhsili sahəsində xidmətlərinin böyüklüyünü göstərir. Təssüflə bu günə qədər türk-islam demokratik imperiyası olan Məmluklar tədqiqat predmeti olmamışdır. Türkdilli ölkələr də müxtəlif səbəblərdən bu barədə ətraflı araşdırmalar aparmamışlar.

Məmluklardan qalan əsərlərdən biri də öyüd-nəsihət, hikmətli sözlər məzmunlu olan Firdovsinin “Şahnamə”sidir ki, Misirin türkdilli xanədanının padşahlarının əmri ilə Türk dilinə tərcümə edilmişdir. Müxtəlif sahələrdə müxtəlif əsərlərin tərcüməsi ilə müqayisədə bu dəyərli əsərin tərcüməsi çox önəmlidir. Tərcümə Seyid Şərif Amidi adlı bir həkim, şair və alimin tərəfindən olunmuşdur. Bu tərcümənin əlyazması müxtəlif muzey və kitabxanalarda saxlanılır və bu günə qədər az da olsa üzərində elmi-ədəbi araşdırmalar aparılmışdır. Uzun müddət elm və ədəbiyyat aləminə gizli qalan bu əsər Türkiyədə 1999-cu miladi ilində Türk dil qurumunun təşəbbüsü ilə 4 cildə nəşr olunmuşdur. Bu əsərin üzərində Dr.Zuhal KÜLTÜRƏL və Dr. Lətif BEYRƏLİ elmi iş aparmışlar. Sonralar Rusiyada Tacik alimi tərəfindən kəşf edilmiş və Tacikistanın ekspertlərindən və şərqşünaslarından olan Edrisov tərəfindən təqdim edilmiş başqa bir nüsxə də aşkarlanmışdır.

Müxtəlif nöqteyi-nəzərdən, o cümlədən türk dilinin qramatikasının tarixi gedişatı, türk dili və şivələrinin müqayisəli tədqiqi və dilçiliyi baxımından aparılmış araşdırmalara əsasən, əsərin dil xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla müəyyən edilmişdir ki, əsər müasir Azərbaycan türkcəsinin kökü Oğuz qoluna bağlı olan klassik Azərbaycan türkcəsində yazılmışdır. Bu əsər müxtəlif aspektlərdən, o cümlədən Şahnaməşünaslıq və türk dili və ədəbiyyatı tarixi sahəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Biz bu dəyərli türk əsərini tanıtmqla yanaşı, onu təshih edərək üzərində elmi araşdırmalar apardığımız və əsəri orijinal türk əlifbası ilə yenidən yazmaq, türk əlifbası ilə (ərəb əlifbası) müasirləşdirmək və transkripsiya etmək yolu ilə yenidən yazmağı planlaşdırırıq.

Açar sözlər: *Şahnamə, tərcümə, Seyyid Şərif, Məmluklar, Misir, Qibçaq, Oğuz, Klassik Azərbaycan Türkcəsi*

Mövzu: *Türk xalqları coğrafiyasında Azərbaycan dili və ədəbiyyatına dair araşdırmalar*

THE FİRST POETİC TÜRKİSH TRANSLATION OF THE SHAHNAMEH

Rasul Ismailzadeh Dozal

Islamic Culture and Relations Organization, Azerbaijan

The remnants of the Mamluk dynasty in Egypt, along with their enduring cultural and intellectual legacies, underscore the significant contributions of this democratic Turkish-Islamic empire to civilization, culture, politics, and the economic development of both Egypt and the wider Islamic world. These remnants also highlight the considerable impact the Mamluks had on the Turkish language and education. Regrettably, the Mamluk dynasty, regarded as a democratic Turkish-Islamic empire, has not received adequate scholarly attention within academic institutions in Islamic countries. Moreover, for a variety of reasons, Turkish-speaking nations have not conducted comprehensive research on this subject.

One of the enduring cultural artifacts from the Mamluk period is Ferdowsi’s Shahnameh, a work rich in wisdom and philosophical teachings. At the behest of one of the Turkish-speaking monarchs of the Mamluk dynasty in Egypt, this text was translated into Turkish. In comparison to other translations of various literary works, this particular translation holds immense significance. The translation was carried out by the poet and scholar Sayyed Sharif al-Amadi. The manuscript of this translation is preserved in various museums and libraries; however, scholarly and literary research on this work has remained relatively scarce. This text, which had long been hidden from the academic and literary communities, was rediscovered and studied by Mr. Latif Birili and Dr. Zuhul Kültüral, and it was subsequently published in 1999 through the initiative of the Turkish Language Institute in Turkey. Furthermore, another manuscript was later discovered by a Tajik researcher in Russia and was introduced to the literary world by Idrisov, a prominent Tajik expert and Orientalist.

Research conducted from various perspectives—including the historical development of Turkish grammar, comparative linguistic analysis, and examination of Turkish dialectology—has established that this work is written in the Oghuz Turkish language. Although the text is primarily composed in Oghuz Turkish, which forms the basis of Azerbaijani Turkish, it also contains elements of the Kipchak Turkish language and dialect. This work, therefore, holds considerable academic value in the fields of Shahnameh studies, as well as the historical study of the Turkish language and literature.

In addition to introducing this significant Turkish text, we have conducted a thorough scholarly review and intend to present the work in four distinct forms: transcription in the original Turkish script, modernization using the contemporary Turkish alphabet, and adaptation with the Turkish (Arabic) script.

Keywords: *Shahnameh, translation, Seyyid Sharif, Mamluks, Egypt, Qibchak, Oghuz, Classical Azerbaijani Turkish*

Subject: *Research on the Azerbaijani language and literature in the geography of Turkic peoples*

TÜRKİYE’DE AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR (2018-2024)

Dr. Sema Şahin Dede

Ardahan Üniversitesi, Türkiye

Dil, insanoğlunun düşünceler yoluyla bağlı olduğu toplumda; yaşama bakış açısını, kültürünü, tarihini ve günlük hayattaki tecrübelerini sözlü ve yazılı bir şekilde aktaran iletişimin taşıyıcısı konumundadır. O dilin söz varlığı, kültürel değerleri, tarihi süreci ve günlük dilde kullanılan sözcüklerin

kazandığı anlamlar dili şekillendirmektedir. Dünya üzerinde var olma ile başlayan bu süreç nesiller boyu devam etmektedir. Söz varlığı içerisinde yer edinen ve konuşuru olduğu her bir millette farklı şekillerde ifade edilen sözler, cümleler halinde bir parçanın bütünü oluşturmaktadır. Bu durum, dilin gramer yapısı içerisinde, kelimelerin ve cümlelerin oluşumunu sağlayan fonetik (ses bilgisi), morfoloji (şekil bilgisi) ve sentaks (söz dizimi) olarak adlandırılan; harflerin sözcüklere, sözcüklerin ise belirli kurallar dahilinde bir araya gelerek oluşturdukları cümle ve cümleler arası bağ ile ortaya çıkmaktadır. Bu süreç hem Türkiye Türkçesinde hem de Azerbaycan Türkçesinde farklı şekillerde ifade değeri taşımaktadır. Geçmişten günümüze değin artan dilsel farklılık saha üzerine yapılan bilimsel çalışmalar ile daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada, Güneybatı (Oğuz) grubuna mensup, Azerbaycan Türkçesi öğrenim öğeleri üzerine bir inceleme yapılmıştır. İncelemede, 2018-2024 yılları arasında, belli başlıklar altında öğrenmeye etki eden ses, biçim ve şekil bilgisi unsurlarının Türkiye’deki durumu ve bu hususta yapılan; sözlük, kitap, makale, tez çalışmaları üzerine durulmuştur. Böylece küreselleşen dünyada ortaya çıkan etkileşimin boyutu, yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımları Yöktez (Ulusal Tez Merkezi), Academia, DergiPark, TR Dizin, ÇUTAM (Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi) gibi Türk yayın alanlarından derlenen veriler doğrultusunda incelenmiştir. Mevcut veriler 2024’ten 2018’ doğru sıralanmaktadır. Dilin gramer yapısına özgü yapılan araştırmaların yer aldığı çalışmamızda alan içerisindeki eksikliklerin belirlenmesi ve gelecekte yapılacak olan araştırmalar açısından yol göstermesi amaçlanmaktadır.

Açar sözlər: *Azerbaycan, fonetik, morfolojik, sentaks, araştırmalar.*

Mövzu: *Türkiye’de azerbaycan türkçesi üzerine yapılan çalışmalar (2018-2024)*

STUDIES ON AZERBAIJANI TURKISH IN TURKEY (2018-2024)

Phd. Sema Shahin Dede

Ardahan University, Turkey

Language is in the society to which human beings are connected through thoughts; it is the carrier of communication that conveys its perspective on life, culture, history and daily life experiences in verbally and writing. The vocabulary of that language, its cultural values, its historical process and the meanings acquired by the words used in daily language shape the language. This process, which begins with existence on earth, continues for generations. Words that have a place in the vocabulary and are expressed in different ways in each nation where they are spoken form the whole of a piece in the form of sentences. This situation is called phonetics (sound knowledge), morphology (shape knowledge) and syntax (sentence knowledge), which enable the formation of words and sentences within the grammatical structure of the language; It emerges through sentences and intersentence bonds that letters form into words and words come together within certain rules. This process has different expression values in both Türkiye Turkish and Azerbaijani Turkish. Increasing linguistic differences from past to present emerge more clearly with scientific studies on the field.

In this study, an examination was made on the learning elements of Azerbaijani Turkish belonging to the Southwest (Oghuz) group. In the review, between 2018 and 2014 the situation of phonetic, morphological and morphological elements affecting learning under certain headings in Turkey and the actions taken on this issue; Emphasis was placed on dictionaries, books, articles and theses. Thus the size of the interaction that emerged in the globalizing world and the distribution of the studies by years were examined in line with the data compiled from Turkish publications such as Yöktez (National Thesis Center), Academia, DergiPark, TR Dizin, ÇUTAM (Çukurova University Turkology Research Center). Available data is listed from 2024 to 2018. Our study, which includes

research specific to the grammatical structure of the language, aims to identify the deficiencies in the field and to guide future research.

Keywords: Azerbaijan, phonetics, morphological, syntax, research.

Theme: Studies on azerbaijani turkish in Turkey (2018-2024)

DİLİMİZ ÜÇÜN SƏCİYYƏVİ OLMAYAN CÜMLƏ TIPLƏRİNİN LİNGVOPUBLİSİSTİK QÜSURLARI VƏ ONLARI YARADAN FAKTORLAR (ELEKTRON MEDİANIN DİLİ ƏSASINDA)

Səma Vəliyeva

AR Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitoring Mərkəzi, Azərbaycan

İctimai rəyin formalaşmasında, interaktiv və operativ xəbər mübadiləsinin aparılmasında mühüm rola malik olan elektron media Azərbaycan ədəbi dilinin normalar sistemini də əks etdirir. Bu mənada elektron media mühitini dildə gedən müasir qrammatik proseslərin aynası hesab etmək olar. Aqlütinativ dillər qrupuna aid olan Azərbaycan dilinin qrammatik quruluşu özündə dilimizin qədim tarixini və sonrakı inkişaf meyillərini cəmləşdirdiyindən elektron medianın istər şifahi, istərsə də yazılı formalarında qrammatik-publisistik tələblərin gözlənilməsi olduqca vacibdir. Zamanla müxtəlif istilalara məruz qalmış dilimiz öz varlığını, bütövlüyünü qoruyub saxlamış, bununla belə bəzi dəyişiklik və müdaxilələr ondan təsirsiz ötürməmişdir. Bu gün elektron media mühitində tez-tez rast gəldiyimiz “hansı ki” bağlayıcı sözü, eləcə də ondan yaranan müxtəlif formalar (“hansılar ki”, “hansının ki”, “hansına ki”, “hansımızın ki” və s.) birbaşa həmin təsirlərin nəticəsi olmaqla rus dilinə məxsus “который”, “которое”, “которая”, “которые” əvəzlərinin kalka üsulu ilə tərcüməsidir. Müşahidələrimiz göstərir ki, məhz bu hərfi tərcümə metodu dilimiz üçün xarakterik olmayan cümlə tiplərinin formalaşmasına səbəb olur:

*“Bir neçə mahnımız var, **hansı ki** dinləyicilər hər verilişdə istəyirlər”.*

*“Maraqlı evlər var, **hansının ki** tikintisini şirkətlər bizə həvalə etmişdi”.*

*“O filmləri sosial şəbəkədən və efirdən izləmək mümkün deyil, **hansılar ki** festival filmləridir”.*

İndi isə elektron media mühitindən seçdiyimiz bu nümunələrin doğru variantlarını təqdim edək:

“Dinləyicilərin hər veriliş istədikləri bir neçə mahnımız var”.

“Şirkətlərin tikintisini bizə həvalə etdiyi maraqlı evlər var”.

“Festival filmlərini sosial şəbəkədən və efirdən izləmək mümkün deyil”.

Göründüyü kimi, redaktə zamanı ilk iki nümunə feili sifət tərkiblərindən (dinləyicilərin hər veriliş istədikləri, şirkətlərin tikintisini bizə həvalə etdiyi), sonuncu nümunə isə tamamlıq funksiyasında çıxış edən II növ təyini söz birləşməsindən (festival filmlərini) istifadə üsulu ilə dilimizin sintaksisinə uyğunlaşdırılmışdır.

Açar sözlər: elektron media, qrammatik norma, “hansı ki” bağlayıcı sözü

Mövzu: Azərbaycan dili və media

LINGUISTIC DEFECTS OF SENTENCE TYPES NOT TYPICAL TO OUR LANGUAGE AND THE FACTORS THAT CAUSE THEM (BASED ON THE LANGUAGE OF ELECTRONIC MEDIA)

Sema Valiyeva

Monitoring Center under the State Language Commission of the Republic of Azerbaijan,
Azerbaijan

The electronic media, which has an important role in the formation of public opinion, interactive and operative news exchange, also reflects the system of norms of the literary language of Azerbaijan. Since the grammatical structure of the Azerbaijani language, which belongs to the Agglutinative group of languages, contains the ancient history of our language and the subsequent development trends, it is very important to expect grammatical and journalistic requirements in both oral and written electronic media. Over time, our language, which has been subjected to various invasions, has preserved its existence and integrity, however, some changes and interventions have not left it unaffected. The foreign forms that we often come across today in the electronic media environment - the types of sentences made with the conjunction "hansı ki" ("which") as a result of translation using the kalka method and the use of intonation that is not typical for our language - are the direct result of those influences and are violations of grammatical norm.

Keywords: *electronic media, grammatical norm, conjunction "hansı ki" ("which")*

Topic: *Azerbaijani Language and Media*

İSMAYIL BƏY QASPIRALININ TÜRK DÜNYASINA BAXIŞI

Dr. Solmaz Həyatova

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Azərbaycan

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Krım-tatar ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, Rusiya müsəlmanlarının lideri, türk millətinin atası və müəllimi, xalq maarifi islahatçısı, üsuli-cədid hərəkatının və tatar mətbuatının banisi kimi şöhrət tapmış "bütün türkçülük hərəkatının mərkəzi siması" hesab edilən İsmayıl bəy Qaspiralı 1851-ci ilə Bağçasaray yaxınlığında yerləşən Ovçu (Ovçuköydə) kəndində anadan olmuşdur. O, Qafqazın canişini knyaz Vorontsovun tərcüməçisi olan Mustafa ağanın doğulduğu Qaspiralı kəndinin adını özünə ləqəb götürmüşdür. Bütün fəaliyyəti türk millətinin, o cümlədən müsəlman dünyasının tale yüklü problemlərinin həllinə həsr etmiş İ.Qaspiralı 1914-cü ildə sentyabrın 11-də 63 yaşında dünyasını dəyişmişdir.

Məhəmməd Hadi onun ölümündən üç gün sonra "İqbal" qəzetinin 14 sentyabr 1914-cü il tarixli sayında dərs etdiyi "Kəbeyi-müəllayi-urfanın" qurbanı böyük İsmayıl bəy" adlı şeirində İ.Qaspiralının millət yolunda xidmətlərinə yüksək dəyər verir, fikirlərinin milli parlaq gələcəyə aparacağına inam nümayiş etdirir:

Verdin həyat bilzlərə, öldün özün sənin,

Millət göz açdı, gərçi yumuldu gözün sənin.

Hər ruhdur ki, şəkli – soxənində sözün sənin,

Torpaqlara bürünsə də parlar yüzün sənin.

Sən söndün isə fikirlərin bərqərarıdır,

Tabəndə qəlblər sanaparlaq məzardır...

Türk xalqları üçün ortağ, həm də sadə, hər kəs tərəfindən anlaşılan ədəbi dil uğrunda mücadilə aparan İ.Qaspiralı tənqidin dilinin də terminlərlə, uğursuz əcnəbi sözlərlə yükləməyin qəti əleyhdarı olmuşdur. O, ədəbi-tənqidi dildə işlənən bütün sözlərin, hətta Avropa dillərində “kritik”, ərəblərdə “tənqid” kimi işlənən sözlərin də türkçəsinin tapılmasına çalışmışdır. Osmanlı yazıçıları və onların bədii əsərləri haqqında İ.Qaspiralının qələmə aldığı məqalələr onun ədəbi-tənqidi görüşləri barədə təəssüratı xeyli zənginləşdirir. Rəcəizadə Əkrəmin İstanbulda çıxan “İqdam” qəzetində dərc olunmuş “Saimə” adlı hekayəsi haqqında resenziyada (“Tərcüman”, 30 mart, №13, 1897) əsəri “gözəl hekayə” kimi təqdim edir və bunu deməyə əsası olduğunu yazır: “Çünki “Saimə” bulvar qızının, yaxud kafe bülbülünün hekayəsi deyil, milli bir hekayədir”. İ.Qaspiralı özünün tənqidçi tələblərinə ciddi riayət edir. Əsərin sujeti, kompozisiyası, obrazların dili barədə dolğun təhlil aparır. Hekayənin dilini təqdir edir: “Dili sadədir və sadəliyi ilə barəbər yaraşlıq və ləzzətlidir. Ümidvarıq ki, bu hekayəni oxuyanlar dil və təsvirlər cəhətdən ləzzət alıb məmnun qalacaqlar”.

Açar sözlər: *türk xalqı, İsmail bəy, mədəniyyət tarixi, ideoloq, lider, nəsr.*

Mövzu: *Erkən realizm və yeni dövr azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsi*

İSMAYIL BEY QASPIRALI'S PERSPECTIVE ON THE TURKISH WORLD.

Phd. Solmaz Hayatova

Institute of Literature of ANAS, Azerbaijan

This article analyzes the socio-political, literary, artistic, as well as journalistic activities of a major representative of the Turkic people, Ismail bey Gasprinsky, who left a significant mark in the cultural history of the Turkic peoples. It is no coincidence that he was called not only a major representative of Crimean Tatar literature and the leader of Russian Muslims, but also the father and teacher of the Turkic nation, a reformer of the popular movement, the founder of the modernist movement and the Tatar press. Being an ideologist of the Turkic world, he is quite well known as a talented prose writer and publicist. His works, as well as “Letters from France”, “Muslims from Darur-raham”, “Letters from Sudan”, “The Land of Women” and “Gulbala”s Pilgrimage” are cycles of novels that are dedicated to different heroes who have completed adventures. These works were written as a result of Ismail bey Gasprinsky’s trips to African and European countries. All of the author's works were submitted for publication in the “Terjuman” newspaper, of which he himself was the editor. And the novel “Letters from France in 1887-1889” was published under the pseudonym “Molla Abbas” in the “Terjuman newspaper. And after which the novel was published as a separate book.

Key words: *Turkic nation, Ismail bey Gasprinsky, cultural history, leader, ideologist, prose writer*

Topic: *Field of early realism and the new period of azerbaijan literature*

TAŞIDIĞI ARKAİK İZLER BAKIMINDAN AZERBAIJAN TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ SİLİKİYERADLARI VARLIĞINA KATKILAR

Doç. Süleyman Kaan Yalçın

Fırat Üniversitesi, Türkiye

Silikyeradları genel adlandırmadaki yer adlarından farklılık göstererek yer adlarının (toponimlerin) özel yer adları (onimiler) kısmında değil cins yer adları (apelyatifler) kısmında bulunan adlandırmalardır. Yer adlarının alt kollarından birini oluşturan ve literatürde mevki adları, mikro coğrafi adlar, mikrotoponimler olarak karşılık bulan silikyeradları, yalnızca halk hafızasında yer aldığından ve ancak derlenerek tespit edilebilen adlandırmalar olduğundan yeradbilim için oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca silikyeradları, özellikle bünyesinde barındırdığı eskicil/arkaik unsurlar bakımından da oldukça değerlidir.

Bu çalışmada Azerbaycan Türkçesinde yer alan silikyeradlarının tespit edilmesi ve söz varlığı açısından taşıdığı eskicil/arkaik izlerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu amaçla Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti başta olmak üzere Azerbaycan Türkçesi ağızlarıyla ilgili olarak yapılmış münferit çalışmalar taranarak silikyeradları varlığı tespit edilecek ve bu silikyeradlarının arkaik izleri ortaya konulacaktır.

Çalışmada Abdalanlı, Ağbaba, Ağcabedi, Ağçay, Ağdam, Ağdaş, Ağsu, Ahmaqeye, Araq, Arkid, Aldere, Armudlu, Arpadere, Arta, Babek, Bakı, Balaken, Barana, Basarkêçer, Başarad, Başkeçid, Berde, Berekey, Bilesuvar, Bilhedi, Bilici, Binekönül, Bolnisi, Borçalı, Bostanabad, Bülüdül, Cahangirabad, Cebayıl, Celilabad, Cimikend, Culfa, Çardaqlı, Çemberek, Darvaq, Daşkesen, Demirçiler, Deliçoban, Derbend, Deşdahat, Deveçi, Efendiler, Elibayramlı, Êliquluuşağı Êrnezir, Fercan, Füzuli, Gedebeş, Gence, Gendov, Goranboy, Gödekler, Gögan, Gökçay, Göyçay, Göydere, Halabın, Hal, Hamamlı, Hat, Hoveri, Hilêdere, Hıaçmaz, Hıanagah, Hıanlar, Hıanlıq, Hıilipenci Hıoca, Hıocahan, Hıocavend, Hıudular, Hıuçni, İmişli, İlhiçı, İsmayılı, İsparhan, İrevan, Karvansaray, Kekonu, Kelbecer, Kelehan, Kelvez, Kengerli, Komuna, Kündürü, Kerkük, Kürdemir, Laçın, Lehvaz, Lenkeran, Lerik, Livan, Mahmudlu, Mahrızlı, Marağa, Maralzemi, Merdamlı, Mercan, Mêgri, Milanlı, Mingeçevir, Mollahelil, Muradhanlı, Muğartı, Müzayim, Nahçıvan, Neftçala, Nemetaba, Nuha, Nügdi, Nüvedi, Oğuz, Ordubad, Osyedere, Qafan, Qağ, Qarağaç, Qarabağ, Qaradağlı, Qarakilse, Qazah, Qebele, Qerekemer, Qeremalik, Qışlaq, Qosmalyan, Quba, Qubadlı, Padar, Pineşalvar, Petaba, Rubas, Rukel, Saatlı, Sabirabad, Sabnova, Salyan, Sanaq, Sederek, Selik, Şahbuz, Şamağı, Şeki, Şemkir, Şerur, Şirvan, Şivanizor, Şuşa, Tabasaran, Tatar, Tatlar, Tebriz, Terter, Tivi, Tovruz, Tovuz, Ucar, Uluterekeme, Vartanizor, Vasmiş, Velikend, Yersi, Yevlağ, Zaqalata, Zengilan, Zenonu, Zerdab, Zidyanqazmaları, Zil, Zövne, Zuvüç ağızlarından silikyeradları örnekleri tespit edilecek ve Eski Türkçe arkaik izler bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: *Silikyeradları, Azerbaycan Türkçesi ağızları, arkaik izler, söz varlığı*

Konu: *Silikyeradları*

CONTRIBUTIONS TO THE PRESENCE OF OBSCURE PLACE NAMES IN AZERBAIJAN TURKISH DIALECTS IN TERMS OF ARCHAIC TRACES

Assoc. Prof. Suleyman Kaan Yalçın

Firat University, Turkey

Obscure place names differ from the place names in the general nomenclature and are not in the special place names (onymies) section of the place names (toponyms), but in the genus place names (apelyatifs) section. The obscure place names, which constitute one of the sub-branches of place names and are referred to as locality names, micro-geographical names, microtoponyms in the literature, are very important for geolinguistics since they are only in the folk memory and can only be identified by compilation. In addition, obscure place names are also very valuable especially in terms of the anachronistic / archaic elements they contain.

In this study, it is aimed to determine the obscure place names in Azerbaijan Turkish and to reveal the anachronistic/ archaic traces they carry in terms of lexicon. For this purpose, the existence of obscure place names will be determined by scanning individual studies on Azerbaijan Turkish dialects, especially Azerbaijan Dialectology Dictionary, and the archaic traces of these obscure place names will be revealed.

In the study, Abdalanlı, Ağbaba, Ağcabedi, Ağçay, Ağdam, Ağdaş, Ağsu, Ağmaqeye, Araq, Arkid, Aldere, Armudlu, Arpadere, Arta, Babek, Bakı, Balaken, Barana, Basarkəçer, Başarad, Başkeçid, Berde, Berekey, Bilesuvar, Bilhedi, Bilici, Binekönul, Bolnisi, Borchali, Bostanabad, Bulbul, Jahangirabad, Jabrayıl, Jalilabad, Jimikend, Culfa, Chardaqli, Chemberek, Darvaq, Dashkesen, Demirchilar, Deliçoban, Derbend, Dasdahat, Deveçi, Efendiler, Elibayramlı, Əliquluuşağı Ərnezir, Fercan, Füzuli, Gedebeş, Ganja, Gendov, Goranboy, Gödekler, Gögan, Gökçay, Göyçay, Göydere, Halabın, Hal, Hamamlı, Hat, Hoveri, Hilədere, Həçmaz, Hənağah, Hənarlar, Hənarlıq, Həlipenci Həoca, Həocahan, Həocahan, Həocavend, Həudular, Həuchni, Imişli, İlhiçı, İsmayılı, İsparhan, İrevan, Karvansaray, Kekonu, Kelbajar, Keleşan, Kelvez, Kengerli, Komuna, Kundürü, Kirkuk, Kurdemir, Lachin, Lehvaz, Lankaran, Lerik, Livan, Mahmudlu, Mahrızlı, Maragha, Maralzemi, Merdamli, Merjan, Meghri, Milanli, Mingeçevir, Mollahelil, Muradhanlı, Mugharti, Muzayim, Nağçıvan, Neftçala, Nəmetaba, Nuha, Nügdi, Nüvedi, Oğuz, Ordubad, Osyedere, Qafan, Qağ, Qarağaç, Qarabağ, Qaradağlı, Qarakilse, Qazañ, Qebele, Qerekemer, Qeremalik, Qışlaq, Qosmalyan, Quba, Qubadlı, Padar, Pineşalvar, Petaba, Rubas, Rukel, Saatlı, Sabirabad, Sabnova, Salyan, Sanaq, Sederek, Selik, Shahbuz, Şamaşı, Şeki, Şamkir, Şerur, Şirvan, Şivanizor, Şuşa, Tabasaran, Tatar, Tatlar, Tabriz, Terter, Tivi, Tovruz, Tovuz, Ucar, Uluterekeme, Vartanizor, Vasmish, Examples of obscure place names from Velikend, Yersi, Yevlağ, Zaqalata, Zengilan, Zenonu, Zerdab, Zıdyanqazmaları, Zil, Zövne, Zuvüç dialects will be identified and evaluated in terms of Old Turkish archaic traces.

Key words: *Obscure place names, Azerbaijani Turkish dialects, archaic traces, vocabulary*

Theme: *Obscure place name*

OZARBAYJONLIK FOLKLORSHUNOS OLIM MIRALI SAIDOVNING «O‘LAN» ATAMASI HAQIDAGI MULOHAZALARI

Prof. Shahodatxon Imomnazarova

Özbək Dili, Ədəbiyyatı və Folkloru İnstitutu, Özbəkistan

«O‘lan» atamasining etimologiyasi xususida turli xil ilmiy farazlar mavjud. Xususan, ozarbayjon folklorining yirik tadqiqotchisi M.Seyidov o‘zining qadimgi mifologik tasavvurlar tadqiqiga doir monografiyasida turkiy xalqlar folklorida «to‘y marosim qo‘shig‘i»ning atamasi sifatida qo‘llaniladigan «o‘lan» istilohining kelib chiqishini doimiy yashillik, yasharish, ulg‘ayish ma‘budasi sifatida tasavvur qilingan iloha O‘lang to‘g‘risidagi e‘tiqodiy qarashlar bilan bog‘laydi. Uning fikricha, qadimgi turkiylar mifologiyasida tabiatning bahorgi uyg‘onishi, yoshlik va o‘simliklar kultini o‘zida ifoda etgan asotiriy obraz – O‘langni sharaflash marosimlarida ijro etilgan qo‘shiqlar zahirida «o‘lan» qo‘shiqlari va bu

janr nomini bildiruvchi atama kelib chiqqan. Bu ilmiy qarash gipotetik xarakterda bo'lib, nechog'lik bahsli bo'lishiga qaramay, «o'lan» janrining tarixiy asoslarini oydinlashtirish borasida o'ziga xos talqin sifatida e'tiborga molikdir.

Kalit so'zlar: O'lan, qo'shiq, ma'buda, janr, mifologiya

Mavzu: *Ozarbayjon folklori*

COMMENTS OF AZERBAIJAN FOLKLOREIST SCIENTIST MIRALI SAIDOV ON THE TERM "OLAN"

Prof. Shahodatkhan Imomnazarova

Institute of Uzbek Language, Literature and Folklore, Uzbekistan

There are various scientific hypotheses regarding the etymology of the term "Olan". In particular, the great researcher of Azerbaijani folklore, M. Seyidov, in his monograph on the study of ancient mythological imaginations, explains the origin of the word "olan", which is used as a term for "wedding ceremony song" in the folklore of Turkic peoples, as evergreen, living. , the goddess imagined as the goddess of growth connects with religious views on Olang. In his opinion, in the ancient Turkic mythology, the spring revival of nature, a mystical image representing the cult of youth and plants - "Olan" songs are the basis of the songs performed in the ceremonies honoring Olan and the name of this genre the term originated. This scientific view is of a hypothetical nature, and despite the fact that it is controversial; it is noteworthy as a unique interpretation in order to clarify the historical foundations of the "Olan" genre.

Key words: Olan, song, goddess, genre, mythology

Theme: *Azerbaijani folklore*

МАКСУД ШЕЙХЗАДЕ И ЭМИГРАЦИОННАЯ ЛИТЕРАТУРА: ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ НА ПЕРЕКРЕСТКЕ КУЛЬТУР

Шерматилла Юсупов Рахматович

Ташкентский государственный транспортный университет, Özbəkistan

В статье рассматривается вклад Максуда Шейхзаде в эмигрантскую литературу, его жизненный и творческий путь в контексте литературной миграции и культурных связей между Азербайджаном и Узбекистаном. Шейхзаде — значительная фигура как азербайджанской, так и узбекской литератур, он сочетал в своей деятельности элементы двух культур, став мостом между ними. Его творчество в эмиграции не только обогатило литературу принимающей страны, но и способствовало сохранению и развитию национальной идентичности, что делает его важным представителем эмигрантской литературы. В статье анализируются основные темы и мотивы в его произведениях, отражающие уникальный опыт эмиграции и культурного синтеза.

Ключевые слова: *Максуд Шейхзаде, эмиграционная литература, национальная идентичность, мотивы произведения, культурный синтез.*

Тема: *Проблемы изучения эмиграционной литературы*

MAKSUD SHEIKHZADEH AND EMIGRATION LITERATURE: CREATIVE HERITAGE AT THE CROSSROADS OF CULTURES

Shermatilla Yusupov Rakhmatovich

Tashkent State Transport University, Uzbekistan

The article examines the contribution of Maksud Sheikhzade to emigration literature, his life and work in the context of literary migration and cultural ties between Azerbaijan and Uzbekistan. Sheikhzade is a significant figure in both Azerbaijani and Uzbek literatures, he combined elements of two cultures in his work, becoming a bridge between them. His work in emigration not only enriched the literature of the host country, but also contributed to the preservation and development of national identity, which makes him an important representative of emigration literature. The article analyzes the main themes and motifs in his works, reflecting the unique experience of emigration and cultural synthesis.

Keywords: *Maksud Sheikhzade, emigration literature, national identity, motifs of the work, cultural synthesis*

Theme: *Issues in the study of emigration literature*

ŞİRVANŞAHLAR'DAN OSMANLI SARAYINA AZERBAJCANLI BİR ŞAİR:

HÂMİDÎ-İ İSFAHÂNÎ

Prof. Şevkiye Kazan Nas

Akdeniz Univeristeti, Türkiyə

XV. Yüzyılın klasik Türk edebiyatı temsilcilerinden olan Hâmidî, İsfahan'da doğmuş ve “Hâmidî-i Acem”, “Hâmidî-i İsfahânî”, “Molla Hâmidî”, “Mevlânâ Hâmidî” olarak anılmıştır. Öğrenimini doğduğu yerde tamamladıktan sonra iki yıl Şirvanşahlar sarayında yaşamış; buradan Anadolu'ya gelmiş, Kastamonu'da İsfendiyaroğlu İsmail Bey'in himayesine girmiş; daha sonra Sadrazam Mahmut Paşa vasıtasıyla Fatih Sultan Mehmet'in sarayında bulunmuştur. “Hâmidî-i İrânî” ve “Hâmidî-i Acemî” olarak anılmasının ve kendisini Acem olarak tanıttirmasının sebebi dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet'in Acem şair, âlim ve mutasavvıflara değer vermesi ve onları himayesi altına almasından Hâmidî'nin de bundan yararlanmak isteyişindedir.

Hâmidî, Kefe Zaferi (H.880-881/M.1475-76) için yapılan törenlerde, bahşedilen lütuf ve ihsanlar sırasında, ağzından çıkan yanlış söz ve davranışların sonucunda padişahın huzurundan kovulmuş ve daha sonra Bursa'ya I. Murad türbesine türbedar olarak görevlendirilmiştir. Daha büyük bir felakete uğramamak için saraydan uzaklaştırılmayı kabul eden Hâmidî, ertesi yıl İstanbul'a giderek

padişahın özür dilemesine rağmen affedilmemiş ve Bursa'ya geri dönmek zorunda kalmıştır. XVI. Yüzyılın başlarında Bursa'da vefat ettiği düşünülen Hâmidî, hamse şairi Celîlî'nin babasıdır.

Hâmidî'nin *Divan*'ının, bugünkü bilgilere göre, biri Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi diğeri İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. Hâmidî'nin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında geniş bir çalışma yapan İsmail Hakkı Ertaylan Türk Tarih Kurumu nüshasına dayanarak divanın tıpkıbasımını bir incelemeyle birlikte “*Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmidî*” adıyla yayımlamıştır. Hâmidî'nin *Divan*'ın Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi nüshasında bulunan Türkçe şiirlerin transkripsiyonlu metni, İsmail Ünver; İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndekiler ise Çetin Kaska tarafından yayımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Hâmidî, Celîlî, klasik Türk edebiyatı, Azerbaycan Türk şiiri, divan şiiri.*

Mevzu: *Çalışmamızda İsfahan'da doğmuş ve Azerbaycan topraklarından Anadolu'ya gelmiş şair Hâmidî'nin hayatı, edebî kişiliği anlatıldıktan sonra şiirlerinden örnekler verilecek; şiirleriyle ilgili tahlil ve farklı bakış açılarıyla karşılaştırmalar yapılacaktır. Amacımız, XVI. yüzyılın hamse şairlerinden Celîlî'nin babası Hâmidî'yi ve onun eserlerini gelecek kuşaklara tanıtmak hem Azerbaycan hem klasik Türk edebiyatındaki yerini tespit etmeye çalışmaktır.*

AN AZERBAIJANİ POET FROM THE SHIRVANSHAHS TO THE OTTOMAN PALACE:

HÂMİDÎ-İ ISFAHÂNÎ

Prof. Şevkiye Kazan Nas

Akdeniz University, Turkey

Hâmidî, one of the representatives of classical Turkish literature of the 15th century, was born in Isfahan and was called "Hâmidî-i Acem", "Hâmidî-i İsfahânî", "Molla Hâmidî", "Mevlânâ Hâmidî". After completing his education in his birthplace, he lived in the palace of the Shirvanshahs for two years; From here he came to Anatolia and came under the protection of İsfendiyaroğlu İsmail Bey in Kastamonu; Later, it was found in the palace of Fatih Sultan Mehmet through Grand Vizier Mahmut Pasha. The reason why he was called "Hâmidî-i İrânî" and "Hâmidî-i Acemî" and introduced himself as Acem was because the sultan of the period, Fatih Sultan Mehmet, valued the Persian poets, scholars and mystics and took them under his protection, and Hâmidî wanted to benefit from this.

Hâmidî was expelled from the sultan's presence as a result of his wrong words and actions during the ceremonies held for the Victory of Kefe (H.880-881/M.1475-76), during the graces and grants bestowed upon him, and was later appointed to Bursa as a mausoleum to the tomb of Murad I. . Hamidi, who agreed to be removed from the palace in order to avoid a bigger disaster, was not forgiven even though he went to Istanbul the next year and apologized to the sultan. He had to return to Bursa. It is thought that he died in Bursa at the beginning of the 16th century. Hâmidî is the father of the hamse poet Celîlî.

According to today's information, there are two copies of Hâmidî's *Divan*, one in the Turkish Historical Society Library and the other in the Istanbul Archeology Museum. İsmail Hakkı Ertaylan is the one who made an extensive study on Hâmidî's life, art and works. He published the facsimile of the diva together with a review under the name "*Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmidî*", based on the Turkish Historical Society's copy. The transcribed text of Hâmidî's Turkish poems in the Turkish Historical Society Library copy of *Divan* was published by İsmail Ünver. Those in the Istanbul Archeology Museum Library were published by Çetin Kaska.

Keywords: *Hâmidî, Celîlî, classical Turkish literature, Azerbaijani Turkish poetry, divan poetry.*

Theme: *In our study, the life and literary personality of the poet Hâmidî, who was born in Isfahan and came to Anatolia from Azerbaijani lands, will be explained. Later, examples from his poems will be given. Analysis of his poems and comparisons will be made from different perspectives. Our aim is to introduce Hâmidî, the father of Celîlî, one of the hamsa poets of the 16th century, and his works to future generations and to try to determine his place in both Azerbaijani and classical Turkish literature.*

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ И УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫКИ В КОНТЕКСТЕ СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ

Шониёзова С., Толипова Д., Кодирова Г.,

Ташкентского государственного транспортного университета, Özbəkistan

В статье рассматриваются общие черты и различия двух тюркских языков – азербайджанского и узбекского. Сопоставительный анализ изучаемых языков в области фонетики, грамматики и лексики позволило выявить как сходства, так и различия, что полезно для лингвистов и тех, кто интересуется межъязыковыми взаимодействиями в тюркской языковой группе. Азербайджанский и узбекский языки, несмотря на различия, остаются частью большой тюркской языковой семьи. В контексте глобализации и активного сотрудничества стран Центральной Азии и Кавказа, интерес к взаимному изучению этих языков растет. Оба языка играют важную роль в формировании культурного и языкового единства тюркских народов.

Ключевые слова: *азербайджанский и узбекский языки, сопоставительный анализ, общие черты, тюркская языковая семья, культурное и языковое единство.*

Тема: *Азербайджанский и другие тюркские языки в контексте сравнительного языкознания.*

AZERBAIJANI AND UZBEK LANGUAGES IN THE CONTEXT OF COMPARATIVE LINGUISTICS

Shoniyozova S., Tolipova D., Kodirova G.,

Tashkent State Transport University, Uzbekistan

The article discusses the common features and differences between two Turkic languages – Azerbaijani and Uzbek. A comparative analysis of the studied languages in the field of phonetics, grammar and vocabulary allowed us to identify both similarities and differences, which is useful for linguists and those interested in interlingual interactions in the Turkic language group. Despite their differences, the Azerbaijani and Uzbek languages remain part of the large Turkic language family. In the context of globalization and active cooperation between the countries of Central Asia and the Caucasus, interest in the mutual study of these languages is growing. Both languages play an important

role in the formation of the cultural and linguistic unity of the Turkic peoples.

Keywords: *Azerbaijani and Uzbek languages, comparative analysis, common features, Turkic language family, cultural and linguistic unity.*

Theme: *Azerbaijani and other Turkic languages in the context of comparative linguistics*

MUHAMMAD FUZULIYY SHE’RIDAGI AN’NAMA VA ASLILIK

Dots. Tozagul Matyoqubova

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti, O‘zbekiston

Ushbu maqolada buyuk ozarbayjon shoiri va mutafakkiri Muhammad Fuzuliy ijodi ko‘rib chiqiladi. Unda shoirning lirik merosi izlanadi, ijodidagi an’ana va o‘ziga xoslik masalasi ko‘tariladi. Bunda Fuzuliy qobiliyatining o‘ziga xos jihatlari tahlil qilindi. Muallif shoirning ko‘plab she’rlarini tahlil qilib, Fuzuliyning turkiy xalqlar adabiyoti rivojiga qo‘shgan hissasini xolisona baholagan. Maqolada bildirilgan fikrlar qisqacha umumlashtiriladi.

Kalit so‘zlar: *She’riyat, an’ana, mahorat, o‘ziga xoslik, lirik qahramon, obraz, adabiy obraz, ijodiy niyat, g‘azal, devon*

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti*

TRADITION AND ORIGINALITY IN THE POETRY OF MUHAMMAD FUZULIYY

Assoc. Prof. Tozagul Matyoqubova

Alisher Navo’i Tashkent State University Of Uzbek Language And Literature, Uzbekistan

This article examines the work of the great Azerbaijani poet and thinker Muhammad Fuzuliy. It traces the poet’s lyrical heritage and highlights the issue of tradition and originality in his work. In doing so, the unique aspects of Fuzuliy’s abilities were analyzed. The author objectively assessed Fuzuliy’s contribution to the development of the literature of the Turkic peoples by analyzing many of the poet’s poems. The opinions expressed in the article are briefly summarized.

Key words: *Poetry, tradition, skill, originality, lyrical hero, image, literary image, creative intention, ghazal, devon*

Theme: *Azerbaijani literature*

ARTIONİMLƏRİN MİLLİ SPESİFİKLİYİ

Ülkər Çandırli

Sumqayıt Dövlət Universiteti, Azərbaycan

Dilin muxtar, lakin təcrid olunmamış alt sistemi olan artionimlər ümumi dil qanunlarına tabedir və müəyyən xüsusiyyətlərə malikdir. Nəzərdən keçirdiyimiz onomastik lüğətin təbəqəsi xüsusi tədqiq edilmədiyi üçün bu tədqiqatda artionimlərin linqvistik statusunun ən mühüm xüsusiyyətlərini müəyyən etməyə cəhd edilir. Artionimlərin spesifikliyi onların təbiəti ilə müəyyən edilir və linqvistik və ekstralingvistik (mədəni) amillərin vəhdətində özünü göstərir. Artionimlərin linqvistik xüsusiyyətləri onunla əlaqələndirilir ki, onlar təyinat vahidləri kimi çıxış edərək, tərkibləri müxtəlif tipli sintaktik konstruksiyalar və ya leksemlər olmaqla, əksər hallarda ümumi qrammatik substantivlik mənasını daşıyır. Artionim ilk növbədə mədəni səviyyəyə malikdir, o, qarşı tərəfin şüurunda müəyyən mədəni mənalar oyatmaq üçün yaradılmışdır. Müəyyənədicici və istiqamətləndirici funksiyaları yerinə yetirən artionimlər xalq mədəniyyətinin dildə qeyd olunan təzahürlərini kifayət qədər aydın şəkildə əks etdirir. Dilçilər üçün mədəniyyət ikinci dərəcəli işarə sistemləri olan mədəni mənalar və kodlar məkanidir. Mədəni kodlar sistemi müxtəlif üsullarla kodlaşdırılmış dəyər məzmunu ilə formalaşır ki, bu da cəmiyyətin dünyagörüşünü ortaya qoyur. Artionimin mədəni komponenti müəyyən mədəniyyətin daşıyıcılarının ilkin biliklərinin həcmindən asılı olaraq özünü göstərir. Artionimlər linqvomədəni hadisələr kimi istifadə prosesində presedent olur. Biz artionimləri - presedent adları - loqepistemaların xüsusi sinfi, dəyər əhəmiyyəti ilə seçilən artionimik anlayış sferasının əsas vahidləri hesab edirik və bununla da ana dilində danışanların şüurunda özünəməxsus assosiasiyalar sistemini oyadır. İstənilən presedent xüsusi ad həmişə bir anlayış təşkil edir. Artionimlərin səciyyəvi cəhəti ondan ibarətdir ki, sənət əsərinin müəllif tərəfindən nominasiyası və onu qəbul edən tərəfindən qavranılması incəsənət obyektlərində bərpa olunan ətraf reallığın predmet və hadisələrinin xüsusiyyətləri əsasında müəyyən edilən mədəni konsepsiyalara əsaslanır. Assosiativ eksperimentin vizual və eşitmə növlərinin nəticələri bizə sənət növlərindən birinin - rəngkarlığın artionimlərinin və əsərlərinin qavranılması ilə əlaqəli ən tipik anlayışları müəyyən etməyə imkan verdi. Əsas anlayışlar arasında İnsan, Zaman, Hadisə, Simvol, Hiss və s. kimi anlayışlar dayanır. Tədqiqatlar göstərir ki, bədii əsərlərin adları linqvistik təhlil üçün zəngin material verir. Musiqi əsərlərinin adları olan artionimlərin xüsusiyyətlərinin təsviri, mürəkkəbliyi, qavranılması və başa düşülməsinin açıqlanması, eşitmə mahiyyəti ilə izah edilməsi ilə bağlı məsələlər eşitmə və vizual eksperimentin metodologiyasının təkmilləşdirilməsi ilə, artionimik məkanda boşalmalar arası və daxili əlaqənin müəyyən edilməsi ilə gələcək tədqiqatlar üçün perspektivli görünür.

Açar sözlər: *onomastik vahidlər, ideonimlər, artionimlər, linqvomədəni hadisələr*

Mövzu: *Dilçilik*

NATIONAL SPECIFICITY OF ARTONYMS

Ulker Candirli

Sumgayit State University, Azerbaijan

Artonyms, which are an autonomous but not isolated subsystem of the language, obey general language laws and have certain characteristics. Since the layer of the onomastic dictionary under consideration has not been specifically studied, this study attempts to determine the most important features of the linguistic status of artonyms. The specificity of artonyms is determined by their nature

and manifests itself in the unity of linguistic and extralinguistic (cultural) factors. Linguistic features of artonyms are associated with the fact that they act as units of designation, their composition consists of different types of syntactic constructions or lexemes, and in most cases they carry the meaning of general grammatical substantive. Artonim has primarily a cultural level, it is created to evoke certain cultural meanings in the mind of the other party. Artonyms, which perform defining and guiding functions, clearly reflect the manifestations of folk culture in the language. For linguists, culture is a space of cultural meanings and codes that are secondary sign systems. The system of cultural codes is formed by the value content encoded in different ways, which reveals the worldview of the society. The cultural component of an artonym is manifested depending on the extent of the initial knowledge of the carriers of a certain culture. Artonyms become precedents in the process of use as linguocultural phenomena. We consider artonyms - precedent names - a special class of logoepectemas, the main units of the sphere of artonymic concepts distinguished by their value significance, thereby evoking a unique system of associations in the minds of native speakers. Any predicate proper name always constitutes a concept. A characteristic feature of artonyms is that the nomination of the work of art by the author and its perception by the receiver are based on cultural concepts determined on the basis of the characteristics of the objects and events of the surrounding reality, which are reproduced in the art objects. The results of the visual and auditory types of the associative experiment allowed us to determine the most typical concepts related to the perception of one of the art forms - artonyms and works of painting. Basic concepts include Person, Time, Event, Symbol, Feeling, etc. such concepts stand. Research shows that titles of works of art provide rich material for linguistic analysis. The issues related to the description of the characteristics of artonyms, which are the names of musical works, the clarification of their complexity, perception and understanding, and the explanation of their auditory essence, look promising for future research with the improvement of the methodology of auditory and visual experiments, and the determination of the inter- and internal relationship between discharges in the artonymic space.

Key words: *onomastic units, ideonyms, artonyms, linguocultural phenomena*

Theme: *Linguistics*

ORXAN PAMUKUN “MƏNİM ADIM QIRMIZI” ROMANI NİZAMİ GƏNCƏVİNİN “XOSROV VƏ ŞİRİN” POEMASI İLƏ MƏTNLƏRARSİ ƏLAQƏ KONTEKSTİNDƏ

Dos. Ülvi Babasoy

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

“Mənim adım Qırmızı” Orxan Pamukun ən rəngli və optimist romandır. İstanbul şəhərinin tarixi, mədəniyyəti, məişəti dəyişən və sürətlənən zaman intervalında əks olunur. İstanbul şəhəri Pamukun bədii-estetik düşüncəsinin predmetidir. Orxan Pamuk doğulduğu şəhərin melanxolik ruhunun izlərini axtararkən mədəniyyətlərin bir-biriləri ilə qarşılaşması və bir-birinə nüfuz etmələri üçün yeni rəmzlər tapır.

“Mənim adım Qırmızı” romanında Osmanlı tarixinə səyahət davam edir. Unudulmuş sənət növləri, Osmanlı və İran xəttatlarının əsərləri postmodern və çoxsəsli təhkiyə fonunda nəql olunur. “Mənim adım Qırmızı” Mixail Baxtinin “Karnaval roman” tezisində uyğun gəlir. Xəttat Bəhrəmin Xosrov və Şirini təsvir etməsi əsərin həm mətnlər, həm də rəsmlərarası əlaqəsini genişləndirir. Orta əsrlər ədəbiyyatında çoxsəsli, polifonik təhkiyəsi olan klassik ədəbiyyat nümunələri vardır. Covanni Bokaççonun “Dekameron”, Nizami Gəncəvinin “Yeddi gözəl” əsərləri ciddi bədii faktlardır. “Mənim

Adım Qırmızı" çoxsəslilik baxımından Nizami Gəncəvinin "Yeddi gözəl" və "Xosrov və Şirin" poemaları ilə postmodern əlaqə yaradır.

"Mənim adım Qırmızı" romanının qəhrəmanı Şəkurə sevən və fədakar bir qadındır. "Xosrov və Şirin" poemasının qəhrəmanı Şirin də elədir. Şəkurə Şirinin bədii proyeksiyasıdır. Şirinin kölgəsi Şəkurənin üstünə düşür. Nizami Gəncəvinin "Xosrov və Şirin", "Leyli və Məcnun" əsərləri olmasaydı, bəlkə də, "Mənim adım Qırmızı" yazılmayacaqdı. Yazılsa da, Nizami Gəncəvinin poemaları ilə mətnlərarası və sənətlərarası əlaqəsi olmayacaqdı. Hər bir bədii mətn özündən əvvəlki əsərlərin kəşf etmədiyi, işləmədiyi bir məqamı, detallı, həqiqəti göstərir. Bu cəhətdən Şəkurə Şirini tamamlayır. Şəkurə obrazı Şirin xarakterinin arxetipidir. Lakin Şəkurə Şirindən fərqli olaraq, daha çılğın və emosionaldır. Əsəri boyu dinamik, hərəkətdə olan obrazdır. "Mənim adım Qırmızı" romanı isə arxefaktdır.

"Mənim adım Qırmızı" romanında Şərq və Qərb arasında mənasız fərqləndirmələrin, gərəksiz yerə başqası olmağa can atmağın fəlsəfəsi obrazlaşır. "Mənim adım Qırmızı" həm İstanbulun Osmanlı dövründəki gündəlik həyat tərzinin tarixini, həm də Şərq və Qərb mövzusunun postmodern gerçəklikdə, fırçaların, rənglərin dili ilə təqdim edir.

"Mənim adım Qırmızı" Şəkurə və Qaranın eşq əhvalatını təsvir etməklə Nizami Gəncəvinin "Xosrov və Şirin" əsərindəki kimi eşqin fiziki və metafiziki cəhətlərinin bədii portretini yaradır.

Açar sözlər: *Orhan Pamuk, Mənim Adım Qırmızı, Nizami gəncəvi, Xosrov və Şirin, postmodernism, mətnlərarası əlaqə*

Mövzu: *Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq*

ORHAN PAMUK'S NOVEL "MY NAME IS RED" IN THE CONTEXT OF INTERTEXTUAL RELATIONS WITH NİZAMİ GANJAVİ'S POEM "KHOSROV AND SHİRİN"

Assoc. Prof. Ulvi Babasoy

Khazar University, Azerbaijan

"My Name is Red" is Orhan Pamuk's most colorful and optimistic novel. The history, culture, and everyday life of Istanbul are reflected in a changing and accelerating time interval. Istanbul is the subject of Pamuk's artistic and aesthetic thought. While Orhan Pamuk searches for traces of the melancholic spirit of the city where he was born, he finds new symbols for the encounter and penetration of cultures.

The journey into Ottoman history continues in the novel "My Name is Red". Forgotten art forms and the works of Ottoman and Iranian calligraphers are narrated against the backdrop of a postmodern and polyphonic narrative. "My Name is Red" corresponds to Mikhail Bakhtin's thesis "Carnival novel". The calligrapher Bahram's description of Khosrov and Shirin expands the work's intertextual and intervisual relations. There are examples of classical literature with polyphonic, polyphonic narration in medieval literature. Giovanni Boccaccio's "Decameron" and Nizami Ganjavi's "Seven Beauties" are serious artistic facts. "My Name is Red" creates a postmodern connection with Nizami Ganjavi's "Seven Beauties" and "Khosrov and Shirin" poems in terms of polyphony.

The heroine of the novel "My Name is Red" Shakura is a loving and selfless woman. The heroine of the poem "Khosrov and Shirin" is also Shirin. Shakura is the artistic projection of Shirin. Shirin's shadow falls on Shakura. If it were not for Nizami Ganjavi's works "Khosrov and Shirin" and "Leyli and Majnun", perhaps "My Name is Red" would not have been written. Even if it had been written, it would not have had an intertextual and interartistic connection with Nizami Ganjavi's poems. Each literary text shows a point, detail, and truth that previous works did not discover or work on. In this respect, Shakura complements Shirin. The image of Shakura is the archetype of Shirin's character. However, unlike Shakura Shirin, she is more crazy and emotional. She is a dynamic, moving image throughout her work. The novel "My Name is Red" is an archefact.

The novel "My Name is Red" depicts the philosophy of meaningless distinctions between East and West, and of unnecessarily striving to be someone else. "My Name is Red" presents both the history of daily life in Istanbul during the Ottoman period and the theme of East and West in postmodern reality, with the language of brushes and colors.

"My Name is Red" creates an artistic portrait of the physical and metaphysical aspects of love, similar to Nizami Ganjavi's "Khosrov and Shirin" by describing the love story of Shakura and Gara.

Keywords: *Orhan Pamuk, My Name is Red, Nizami Ganjavi, Khosrow and Shirin, postmodernism, intertextuality*

Theme: *Comparative Literature*

AZERBAIJAN MUHACERET DERGİLERİNDEN *TÜRK AMACI* DERGİSİNDE FUAD KÖPRÜLÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Ümit Akın

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Türkiye

Azerbaycan muhaceret edebiyatı en kısa tanımıyla bazı nedenlerden dolayı çok sevdiği yurtlarını terk etmek zorunda olanların gittikleri yerlerde haklı mücadelelerini duyurmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenler Rus baskısı, sürgün, ölüm kısıcası kendilerine yaşam hakkı tanınmaması olarak belirtilebilir. Özellikle 1920’de Azerbaycan’ın Sovyet Kızıl Ordusu tarafından işgal edilmesiyle Azerbaycan’dan birçok aydın Türkiye’ye gelmiş, burada bazı içtimaî faaliyetler yürütmeye başlamıştır. Ahmet Caferoğlu da bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti devleti için büyük mücadele vermiş fakat devletin lağvedilmesiyle İstanbul’a kaçmak zorunda kalmıştır. Caferoğlu, Azerbaycan ve Rus tahakkümü altındaki diğer Türk devletleri için büyük çaba göstermiş, toplantılar düzenlemiş, makaleler yazmış, konferanslar vermiş, dergi ve kitaplar neşretmiştir. *Türk Amacı* dergisi de Ahmet Caferoğlu’nun müdürlüğünde 1942-1943 yıllarında İstanbul’da toplam sekiz sayı çıkmıştır. Derginin amacı “millî mefkure, edebiyat, sanat, dil vesaire gibi manevî varlıklar bakımından millî Türk fikir hayatına katkıda bulunmak” olarak açıklanmıştır. Derginin yazarları arasında Mehmed Fuad Köprülü, Ali Genceli, Abdullah Zihni Soysal, Sadettin Buluç gibi önemli isimler vardır. Fuad Köprülü’nün *Türk Amacı* dergisinde üç yazısı yayımlanmıştır. “Azeri Aşıklarından Tufarganlı Abbas”, “Abbas Ağa Bakıhanlı” ve “Abakan Türkleri” başlığıyla yayımlanan yazılar önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Nitel araştırma türlerinden doküman araştırması yöntemini kullanacağımız çalışmamızla Azerbaycan muhaceret organlarından *Türk Amacı* dergisi hakkında bilgi vererek ve Fuad Köprülü’nün mezkûr yazılarını tarafımızca değerlendirerek Azerbaycan muhaceret edebiyatına katkı sunmayı hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: *Azerbaycan Muhacereti, Türk Amacı dergisi, Fuad Köprülü*

Konu: *Muhaceret edebiyatı çalışmasının sorunları*

AN ANALYSIS ON FUAD KÖPRÜLÜ IN *TURK AMACI* MAGAZINE, ONE OF THE AZERBAIJANI EMİGRATION MAGAZINES

Assoc. Prof. Umit Akın

Bandırma Onyediy Eylül University, Turkey

Azerbaijani muhajarat literature, in its shortest definition, emerged when those who had to leave their beloved homeland for some reasons announced their just struggles in the places where they went. These reasons can be stated as Russian oppression, exile, death, in short, not being given the right to live. Especially after the occupation of Azerbaijan by the Soviet Red Army in 1920, many intellectuals from Azerbaijan came to Turkey and started to carry out some social activities here. Ahmet Caferoğlu also fought hard for the independent Azerbaijan Republic, but had to flee to Istanbul after the state was dissolved. Caferoğlu made great efforts for Azerbaijan and other Turkic states under Russian domination, organized meetings, wrote articles, gave lectures, published magazines and books. The journal *Türk Amaç* (Turkish Purpose) was published for a total of eight issues in Istanbul in 1942-1943 under the directorship of Ahmet Jafaroglu. The aim of the journal was described as “contributing to the national Turkish intellectual life in terms of spiritual beings such as national ideology, literature, art, language, etc.”. Among the authors of the journal were important names such as Mehmed Fuad Köprülü, Ali Genceli, Abdullah Zihni Soysal, Sadettin Buluç. Fuad Köprülü published three articles in *Türk Amaç*. The articles titled “Tufarganlı Abbas from Azeri Lovers”, “Abbas Aga Bakıhanlı” and “Abakan Turks” contain important information. With our study, in which we will use the method of document research, one of the qualitative research types, we aim to contribute to the Azerbaijani immigration literature by providing information about the Turkish Purpose magazine, one of the Azerbaijani immigration organs, and by evaluating the aforementioned articles of Fuad Köprülü by us.

Key Words: *Azerbaijan Emigration, Turkish Purpose magazine, Fuad Köprülü*

Theme: *Issues of the study of emigration literature*

“OXUCAN” LAYİHƏSİ VƏ CƏNUBİ AZƏRBAYCANLILARIN DİL HÜQUQLARI UĞRUNDA MÜBARİZƏSİ

Ümid Niayəş

İran dünyanın ən böyük azərbaycanlı cəmiyyətinin vətəni, həm də türk cəmiyyəti baxımından dünyada üçüncü ölkədir. Ana dilində təhsil almaq hüququ insan haqlarına dair müxtəlif beynəlxalq sənədlərdə, eləcə də İran İslam Respublikasının konstitusiyasında vurğulansa da, ölkənin əsas etnik qrupu olan türklər bu ibtidai hüquqdan məhrumdur. İranda yeni tipli təhsil XIX əsrin sonlarında azərbaycanlıların təşəbbüsü ilə Azərbaycan dilində yaradılsa da, XX əsrin əvvəllərindən etibarən bu dildə təhsilin qadağan olunması dilin funksionallığını məhdudlaşdırmış, onun yazılı dil formasında inkişaf etməsinin qarşısını almışdır. Lakin XXI əsrin əvvəllərindən başlayaraq internetin yayılması, Türkiyə və Azərbaycan mediasına çıxış və regionda dəyişən geosiyasi dinamika Azərbaycan dilində təhsilə olan tələbin ətrafında mövcud olan tabunun tədricən zəifləməsinə səbəb oldu. İranın sabiq prezidenti Həsən Ruhaninin Türk Dili İnstitutu yaratmaq və yerli dillərdə təhsillə bağlı verdiyi vədləri yerinə yetirilməsə də, bu, İranın qeyri-fars etnik qrupları üçün bu məsələnin əhəmiyyətini əks etdirməklə yanaşı mövzunun İranın siyasi arenasında gündəmdə qalmasını təmin etdi. Son illərdə informasiya texnologiyasının inkişafı İran türklərinə ana dillərində təhsil almaq üçün yeni platformalar yaratdı. Milli-mədəni fəallar uşaqların Azərbaycan dilini düzgün və effektiv şəkildə öyrənməsinə kömək etmək üçün müxtəlif veb-saytlar, multimedia resursları, oyunlar və mobil tətbiqlər hazırlamışlar. Bu yöndə 2008-ci ildən etibarən ana dilində təhsil almaq hüququndan məhrum olan Azərbaycanlı uşaqlar üçün qeyri-rəsmi e-məktəb yaratmaq məqsədi daşıyan “Oxucan” adlı layihə fəaliyyətə başladı. “Oxucan - Azərbaycanlı hər uşağın ana dili məktəbi” şüarı ilə fəaliyyət göstərən layihənin “Əlifba” və “Kitabxanam” tətbiqləri Cənubi azərbaycanlı uşaqların istifadəsinə verilib. Layihənin gələcək planında tədris proqramını yüksək siniflər üçün genişləndirmək və uşaqların Azərbaycan dili, mədəniyyəti, tarixi və kimliyini öyrənəcəkləri virtual məktəb yaratmaq daxildir. Məqalədə Oxucan layihəsinin məqsədləri, fəaliyyətləri

və qarşılaşdığı çətinliklər əks olunmaqla yanaşı, cənubi azərbaycanlıların ana dilində təhsili məsələsinin tarixi konteksti qısaca təsvir olunmuş, məsələnin həlli qarşısında duran problemlərə yer verilmişdir.

Açar sözlər: *Oxucan, Azməktəb, Azərbaycan dili, Virtual təhsil, Cənubi Azərbaycan.*

Mövzu: *Azərbaycan dilinin dövlət dili və tədrisi dili kimi öyrədilməsi.*

THE "OXUCAN" PROJECT AND THE STRUGGLE OF SOUTH AZERBAIJANS FOR LANGUAGE RIGHTS

Umid Niayesh

Iran is home to the world's largest Azerbaijani community and is also the third largest Turkish community in the world. Although the right to education in one's native language is emphasized in various international human rights documents, as well as in the constitution of the Islamic Republic of Iran, the Turks, the country's main ethnic group, are deprived of this fundamental right. Although a new type of education in Iran was established in the Azerbaijani language at the initiative of Azerbaijanis in the late 19th century, the prohibition of education in this language since the early 20th century has limited the functionality of the language and prevented its development in the form of a written language. However, since the beginning of the 21st century, the spread of the Internet, access to Turkish and Azerbaijani media, and changing geopolitical dynamics in the region have gradually weakened the taboo surrounding the demand for education in the Azerbaijani language. Although former Iranian President Hassan Rouhani's promises to establish a Turkish Language Institute and provide education in local languages have not been fulfilled, this has reflected the importance of this issue for Iran's non-Persian ethnic groups and ensured that the topic remains on the agenda in the Iranian political arena. In recent years, the development of information technology has created new platforms for Iranian Turks to receive education in their native languages. National and cultural activists have developed various websites, multimedia resources, games, and mobile applications to help children learn the Azerbaijani language correctly and effectively. In this regard, the project "Oxujan" was launched in 2008, with the aim of creating an informal e-school for Azerbaijani children deprived of the right to education in their native language. The project, which operates under the slogan "Oxujan - a mother tongue school for every Azerbaijani child", has made its "Alifba" and "Kitabkhanam" applications available to South Azerbaijani children. The future plan of the project includes expanding the curriculum to higher grades and creating a virtual school where children will learn the Azerbaijani language, culture, history and identity. The article reflects the goals, activities and difficulties of the Oxujan project, as well as briefly describing the historical context of the issue of education in the mother tongue of southern Azerbaijanis, and presents the problems facing the solution of the issue.

Keywords: *Oxujan, Azmektəb, Azerbaijani language, Virtual education, South Azerbaijan*

Topic: *Teaching the Azerbaijani language as the state language and language of instruction*

ИЗУЧЕНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ГЕОГРАФИИ УЗБЕКСКОГО НАРОДА

Доц. Вазира Хасанова Хамиджановна

Ташкентского государственного транспортного университета, Узбекистан

В данной статье рассматривается изучение азербайджанского языка и литературы в контексте узбекского народа, подчеркивая важность культурного взаимодействия и взаимовлияния между этими тюркскими народами. Уделяя внимание историческим корням, культурным традициям и социальным аспектам, автор анализирует, как общие языковые и литературные основы формировали культурную идентичность каждого из народов, создавая условия для диалога и обмена. Статья обсуждает современные тенденции в изучении азербайджанского языка и литературы в Узбекистане, выявляя проблемы, с которыми сталкиваются ученые и образовательные учреждения, а также подчеркивает перспективы развития межкультурных связей через языковое и литературное образование. Основное внимание уделяется значению литературных обменов и образовательных программ как средств укрепления культурной идентичности и взаимопонимания между узбекским и азербайджанским народами.

Ключевые слова: *азербайджанский язык, узбекский язык, литература, культурное взаимодействие, тюркские народы, идентичность, образование, литературные традиции, межкультурные связи*

Тема: *Исследования по азербайджанскому языку и литературе в географии тюркских народов*

STUDY OF THE AZERBAIJAN LANGUAGE AND LITERATURE AND GEOGRAPHY IN THE UZBEK PEOPLE

Assoc. Prof. Vazira Hasanova Khamidzhanovna

Tashkent State Transport University, Uzbekistan

This article examines the study of the Azerbaijani language and literature in the context of the Uzbek people, highlighting the importance of cultural interaction and mutual influence between these Turkic nations. Focusing on historical roots, cultural traditions, and social aspects, the author analyzes how shared linguistic and literary foundations have shaped the cultural identity of each nation, creating conditions for dialogue and exchange. The article discusses modern trends in the study of Azerbaijani language and literature in Uzbekistan, identifying the challenges faced by scholars and educational institutions, and emphasizes the prospects for developing intercultural relations through language and literary education. Particular attention is given to the significance of literary exchanges and educational programs as means of strengthening cultural identity and mutual understanding between the Uzbek and Azerbaijani peoples.

Keywords: *azerbaijani language, uzbek language, literature, cultural interaction, turkic peoples, identity, education, literary traditions, intercultural relations*

Theme: *Research on the Azerbaijani language and literature in the geography of Turkic peoples*

M.Ə. RƏSULZADƏ YARADICILIĞINDA ÇAĞDAŞ TÜRK ƏDƏBİ DİLİNƏ (OSMANLI TÜRKÇƏSİNƏ) MÜNASİBƏTİN ELMI-NƏZƏRİ İFADƏSİ

Prof. Yaqub Babayev

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Azərbaycan

Məqalədə M.Ə.Rəsulzadənin türk ədəbi dilinə münasibətindən danışılır. Göstərilir ki, görkəmli ideoloq bu münasibəti özünün bir sıra məqalələrində ortalığa qoyur. Belə ki, Türkiyədə XIX əsrin son onilliklərində və XX əsrin əvvəllərində ədəbi-mədəni həyatda ədəbi dilə münasibətdə iki cəbhə mövcud idi. Birinci cəbhənin təmsilçiləri əsərləri klassik ədəbiyyata məxsus ənənəvi dildə yazmağı münasib hesab edirdilər. Onlar köhnə ədəbi dilin tərəfdarları idilər. Bu dil ərəb-fars söz və ifadələri ilə ağırlaşdırılmış, geniş oxucu kütləsinin anlamadığı qəliz bir dil idi. Bu cəbhənin tərəfdarları, öz əsərlərini, əsasən, oxumuş adamlar, ziyalılar üçün yazırdılar. Ədəbi dilə münasibətdə xalq dilindən, xalq kütləsindən uzaq bir mövqe nümayiş etdirirdilər. Məhəmməd Əmin bəy onların mövqeyini bəyənmir və tənqid edirdi. Dil məsələsində onları geniş oxucu kütləsindən və xalqdan uzaq düşməkdə günahlandırır.

İkinci cəbhə isə yeni ədəbi dil tərəfdarları idilər. Onlar sadə və aydın, hamının başa düşəcəyi milli bir dildə yazmağı münasib hesab edirdilər. Ədəbi dilə münasibətdə xalq dilinin təmsilçiləri kimi çıxış edirdilər. Bildirirdilər ki, yaranan əsərlər yalnız oxumuş adamlar üçün deyil, bütün xalq kütləsi üçün yazılmalıdır. Onu hamı başa düşməlidir. Əks təqdirdə ədəbiyyat öz tərbiyəvi vəzifəsini yerinə yetirə bilmir, təsir gücünü itirir. Xalqdan uzaq düşür. M.Ə. Rəsulzadə yeni ədəbi dil tərəfdarlarının bu təşəbbüsünü alqışlayır, onların doğru yolda olduğunu söyləyirdi. Məqalədə M.Ə.Rəsulzadənin deyilən məsələlərdə tutduğu mövqeyə, məsələ ilə bağlı verdiyi şərhələrə aydınlıq gətirilir.

Görkəmli ideoloq “qərb türkcəsi” dediyi osmanlı ədəbi dilinin, Türkiyədə dillə bağlı ədəbi proseslərin Azərbaycan ədəbi dilinə təsirindən də söhbət açır. Köhnə ədəbi dil tərəfdarlarının mövqeyinin, yürütdüyü dil siyasətinin Azərbaycanda mənfi nəticələr doğurduğunu, ədəbi dilə münasibətdə bir kaos, mürəkkəb vəziyyət yaratdığını da aydınlaşdırır. Həm Türkiyədə, həm də Azərbaycanda qələm sahiblərinin ədəbi dil uğrunda mübarizədə hansı nəticələrə nail olduqlarını konkret faktlar əsasında izah edir.

Açar sözlər: *M.Ə.Rəsulzadə, qərb türkcəsi, Azərbaycan türkcəsi, ədəbi dil, ədəbi ənənə, XIX əsr, XX əsrin əvvəlləri*

Konu: *Göç literaturünün incelenmesindeki sorunlar*

THE SCIENTIFIC AND THEORETICAL EXPRESSION OF THE ATTITUDE TO THE CONTEMPORARY TURKISH LITERARY LANGUAGE (OTTOMAN TURKISH) IN THE CREATION OF RASULZADE

Prof. Yaqub Babayev

Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan

The article talks about M.A. Rasulzade's attitude to the Turkish literary language. It is shown that the prominent ideologist expresses this attitude in a number of his articles. Thus, in the last decades of the 19th century and the beginning of the 20th century in Turkey, there were two fronts in relation to the literary language in the literary and cultural life. The representatives of the first front considered it appropriate to write the works in the traditional language of classical literature. They were supporters of the old literary language. This language was complicated by Arabic-Persian words and expressions,

which was not understood by a wide readership. Supporters of this front were writing their works mainly for educated people and intellectuals. In relation to the literary language, they were showing a position far from the vernacular and the mass of the people. Muhammad Amin bey was not liking and was criticizing their position. In the matter of language, he was accusing them of falling away from the general readership and the people.

The second front was consist of the supporters of the new literary language. They were considering it appropriate to write in a simple and clear national language that everyone could understand. In relation to the literary language, they were acting as representatives of the folk language. They were saying that the created works should be written not only for educated people, but for the entire population. Everyone should understand it. Otherwise, literature cannot fulfill its educational task and loses its power of influence. He falls away from the people. M.A.Rasulzade was applauding this initiative of supporters of the new literary language and saying that they are on the right path. The article clarifies M.A. Rasulzade's position on the mentioned issues and his comments on the issue.

The prominent ideologist also talks about the influence of the Ottoman literary language, which he calls "Western Turkish", and the literary processes related to the language in Turkey on the literary language of Azerbaijan. It also clarifies that the position of the supporters of the old literary language and the language policy they are conducting have caused negative results in Azerbaijan, creating a chaos and a complicated situation in relation to the literary language. It explains on the basis of concrete facts what results were achieved by the writers of both Turkey and Azerbaijan in the struggle for the literary language.

Key words: *M.A.Rasulzade, western turkish, Azerbaijani turkish, literary language, literary tradition, XIX century, beginning of XX century*

Topic: *Issues in the study of emigration literature*

BƏDİİ MƏTNİN TƏHLİLİNDƏ İNFORMATİVLİK VƏ KOQNİTİVLİK ("FARENGEYT 451" ROMANI ƏSASINDA)

Dr. Yeqzar Cəfərli

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Bədii mətnin təhlilində ən çox edilən yanlışlardan biri ideya ilə məzmunun qarışıq salınmasıdır. Bədii mətnin məzmun əsaslı təqdimatı ədəbiyyatşünaslıq baxımından köməkçi roldadır. Nəzərə alınmalıdır ki, bədii mətnin əsas mayasını ideya təşkil edir. Ona görə də, bədii mətnə koqnitivlik ön planda olmalıdır. Yazıçının həyatı, yaşadığı dövrün ictimai-siyasi mənzərəsi və b. özəlliklərin də daxil olduğu informativlik daha çox bədii mətnin məzmununa aiddir. Çağdaş dövrümüzdə konyunktur mövzuların genişlənməsi informativliyi önə çıxarsa da, təhlil zamanı koqnitivliyin azlığı ciddi mənimsəmə problemi yaradır. Ədəbi mətnlərin tarixdə baş verən ictimai-siyasi hadisələrin kölgəsində analizi onun əsas mahiyyətini kənara atır. Bədii mətnin başlıca tələbi onun estetik dəyərinin yüksək olmasıdır. Ədəbiyyat dərslərinin əksəriyyətinin üslubca mürəkkəbliyi bu sahənin qarışıq və çətin olduğu təəssüratını yaradır. Xüsusilə orta məktəblərdə ədəbiyyat və tarix kimi fənlərin əzbərləmək üsulu ilə öyrədilməsi bu fənlərə olan tələbatı və marağı azaldır. Bu mənada informativliklə koqnitivliyin sərhədlərinə əməl olunması olduqca önəmlidir. Məqalədə sözügedən mövzu Rey Bredberinin müəllifi olduğu "Farengeyt 451" romanı əsasında analiz edilmişdir.

Açar sözlər: *Ədəbiyyatşünaslıq, bədii mətn, informativlik, koqnitivlik, distopiya.*

Mövzu: *Çağdaş ədəbiyyatşünaslıqda yeni tendensiyalar*

INFORMATIVENESS AND COGNITIVENESS IN THE ANALYSIS OF A LITERARY TEXT (BASED ON THE NOVEL “FAHRENHEIT 451”)

Phd. Yegzar Jafarli

Khazar University, Azerbaijan

One of the most common mistakes in the analysis of a literary text is to confuse idea with content. The content-based presentation of a literary text plays an auxiliary role in terms of literary criticism. It should be considered that the main essence of a literary text is the idea. Therefore, cognitiveness should be in the foreground in a literary text. Informativeness, which includes the writer's life, the socio-political landscape of the period in which he lived, etc., is more relevant to the content of a literary text. Although the expansion of conjunctural topics in our modern era brings informativeness to the fore, the lack of cognitiveness during analysis creates a serious problem of assimilation. The analysis of literary texts in the shadow of socio-political events taking place in history throws aside their main essence. The main requirement of a literary text is its high aesthetic value. The stylistic complexity of most literature textbooks creates the impression that this field is confusing and difficult. Especially in secondary schools, teaching of subjects such as literature and history by memorizing facts reduces the demand and interest in these subjects. In this sense, it is very important to observe the boundaries of informativeness and cognitiveness. The relevant topic in the article is analyzed based on the novel "Fahrenheit 451" by Ray Bradbury.

Keywords: *Literary criticism, literary text, informativeness, cognitiveness, dystopia.*

Topic: *New trends in contemporary literary criticism*

YENİ KAFKASYA, AZERİ TÜRK, ODLU YURD, AZERBAJYAN YURT BİLGİSİ GİBİ MUHACERET MATBUATINDA ŞİİRLER VE HALK ANLATILARININ MİLLİ KİMLİĞİ KORUMADAKİ ROLÜ

Doç. Yılmaz Özkaya

Ege Üniversitesi, Türkiye

1917'de Rusya'da meydana gelen Ekim İhtilali'nden sonra Çarlık Rusya'sı yıkılmış ve diğer Türk bölgelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da kısa süren bir bağımsızlık dönemi yaşanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti, 1918'de Mehmet Emin Resulzade'nin öncülüğünde kurulmuştur. Ne var ki bu bağımsız cumhuriyetin ömrü kısa sürmüş ve Azerbaycan, Sovyetler hâkimiyetine geçmiştir. Resulzade ve başkaları Azerbaycan'ı terke mecbur kalmışlardır. Resulzade'nin sürgün hayatına başlamasıyla Azerbaycan Türklerinin “muhaceret edebiyatı” da ilk meyvelerini vermiştir.

Muhacerette yayımlanan dergilerin başında Yeni Kafkasya gelir. Seyid Tahir'in mesul müdürlüğünde Mehmet Emin Resulzade tarafından yayımlanan bu dergi Azerbaycan Türklüğünün Sovyet Rusya'sına karşı direnişini sembolize etmektedir. Yeni Kafkasya, Moskova ve sair Rus yönetim merkezlerinde ve özellikle de Azerbaycan'da komünist yönetimi tarafından ciddi olarak takip edilmiş ve halk arasında da büyük bir tesir yapmıştır. Derginin 1927'den sonra yayın hayatına son vermesiyle onun bu görevini yine Mehmet Emin Resulzade'nin yayımladığı Azeri Türk almıştır. Azeri Türk'ün mesul müdürlüğünü Mehmet Sadık Aran yapmıştır. Odlu Yurt da Resulzade tarafından yayımlanan dergilerden biridir. Yeni Kafkasya ve Azeri Türk dergilerinin çizgisinden çıkmayan Odlu Yurt Latin alfabesiyle yayımlanmıştır. Türkiye'de yayımlanan bir başka muhaceret dergisi de Ahmet Caferoğlu tarafından yayımlanan Azerbaycan Yurt Bilgisi'dir. Bu derginin diğerlerinden farkı akademik bakış açısı olmuştur.

Bu dergilerden başka Yeşil Yaprak, Bildiriş gibi başka muhaceret dergileri de vardır. Bu dergilerde yayımlanan şiirler ve halk anlatılarının Azerbaycan Türklüğünün kimliğinin ve kültürel değerlerin korunmasında mühim bir yeri vardır. Bu bildiri de adı zikredilen dergilerdeki şiirler ve halk anlatıları tespit edilerek tematik bir tasnife tabi tutulacak ve halk anlatılarının değerlendirmeleri tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Azerbaycan Muhacereti, Yeni Kafkasya, Odlu Yurt, Azeri Türk, Azerbaycan Yurt Bilgisi Mehmet Emin Resulzade, muhaceret matbuatı*

Konu: *Türk dünyası basınında Azerbaycan dili ve edebiyatı konuları*

**THE ROLE OF POEMS AND FOLK NARRATIVES IN PROTECTİNG NATIONAL
IDENTİTY İN THE EXİLE PRESS THE CASE OF *YENİ KAFKASYA*, *AZERİ TÜRK*,
ODLU YURT, AND *AZERBAYCAN YURT BİLGİSİ***

Assoc. Prof. Yılmaz Özkaya

Ege University, Turkey

Following the October Revolution of 1917, Tsarist Russia collapsed, leading to a brief period of independence in Azerbaijan, as in other Turkish regions. The Republic of Azerbaijan was established in 1918 under the leadership of Mehmet Emin Resulzade. However, this independence was short-lived, and Azerbaijan soon fell under Soviet control. Resulzade, along with others, was forced into exile, marking the beginning of Azerbaijan's émigré literature. Among the exile publications, *Yeni Kafkasya*, edited by Mehmet Emin Resulzade under the directorship of Seyid Tahir, was the most prominent. This journal symbolized the Azerbaijani Turks' resistance against Soviet Russia. Closely monitored by Moscow and other Soviet authorities, it had a significant impact among the people, particularly in Azerbaijan. After *Yeni Kafkasya* ceased publication in 1927, its role was taken over by *Azeri Türk*, directed by Mehmet Sadık Aran. Another important publication was *Odlu Yurt*, which, like its predecessors, followed the same editorial line but was printed using the Latin alphabet. *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, published by Ahmet Caferoğlu in Turkey, distinguished itself with a more academic approach. In addition to these journals, others such as *Yeşil Yaprak* and *Bildiriş* also emerged during the émigré period. The poems and folk narratives published in these journals played a significant role in preserving the Azerbaijani Turks' identity and cultural values. This paper identifies and thematically classifies these poems and folk narratives from the mentioned journals, and discusses their contributions to maintaining the national identity of Azerbaijani Turks.

Keywords: *Azerbaijani Exile, *Yeni Kafkasya*, *Odlu Yurt*, *Azeri Türk*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, Mehmet Emin Resulzade, Exile Press*

Theme: *Issues of Azerbaijani language and literature in the press of the Turkic world*

TURKIY XALQ ERTAKLARIDA SEHRLI BUYUMLAR

Dots. Zebiniso Rasulova Jaloliddinovna

O‘zR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti, O‘zbekiston

Turkiy xalqlar ertaklarida uchraydigan sehrli buyumlar, sehrli kuchga ega mifologik personajlar, totem jonivorlar bilan morfologik vazifadosh hisoblanadi. Sehrli-fantastik tipdagi ertaklar syujetida uchraydigan g‘aroyib buyumlarni ko‘pincha qahramonning o‘zga olamdan, mifologik makondan olib kelishi, ularni mifologik personajlar qo‘riqlashi, shuning uchun g‘aroyib buyumni qo‘lga kiritish uchun qahramon ular bilan shiddatli kurashishi bejiz tasvirlanmaydi. Shu orqali g‘aroyib buyumlarning sirliligi, mo‘jizaviyligi, g‘aroyib xususiyati yanada bo‘rttiriladi va ishonarliligi kuchaytiriladi. Bu esa sehrli ertak badiiy qurilishida ishtirok etuvchi g‘ayrioddiy ko‘makchi, homiy-personaj va sehrli buyumlarni o‘zaro aloqadorlikda tadqiq etish zarurligini ko‘rsatadi. Maqolada turkiy xalqlar ertaklaridagi mushtarak sehrli buyumlar va so‘zning sehrli kuchi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: ertak, sehrli so‘z, g‘aroyib buyum, motiv, turkiy xalqlarning sehrli ertaklari

Mavzu: *Turkiy xalqlar folklori*

MAGICAL ITEMS IN TURKISH FOLK TALES

Assoc. Prof. Zebiniso Rasulova Jaloliddinovna

Institute of Uzbek Language, Literature and Folklore, Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Uzbekistan

Magical objects found in Turkish folk tales, mythological personages with magical powers, morphological functions with totem creatures. The strange things that are found in the plot of fairy tales of the magical-fantasy type are often brought by the hero from an alien world, from mythological space, they are guarded by mythological personages, so the hero fights fiercely with them in order to get the supernatural thing. In this way, the mystery, the mystique, the miraculous nature of "strange things" are further exaggerated and their credibility is strengthened. This suggests the need to explore the interconnectedness of the extraordinary auxiliary, patron-personage, and magical objects involved in the fiction construction of a magical fairy tale. The article discusses magical objects in the fairy tales of Turkic peoples and the magical power of the word.

Keywords: fairy tale, magic word, unusual item, motif, magic fairy tales of Turkic peoples

Topic: *Folklore of Turkic peoples*

MİRZA ALİEKBER SABİR VE ŞAİR EŞREF’İN NAMIK KEMAL’İN ŞİİRLERİNE YAPTIKLARI TEHZİLLERDEKİ ORTAK TAVIRLARI

Zeliha Yerli, Günay Gasımova Çatalkaya

Marmara Üniversitesi, Türkiye

Hürriyet Kasidesi ve *Vatan Şarkısı*, Tanzimat döneminde Namık Kemal tarafından yazılmış olan iki şiirdir. *Hürriyet Kasidesi*'ne Şair Eşref tarafından II. Meşrutiyet döneminde bir tehzil yazılmıştır. Eşref'in bu tehzili kaleme aldığı dönemlerde Azerbaycan'da da Çar Rusya'sı hüküm sürmektedir. Mirza Aliekber Sabir de bu dönemde *Vatan Şarkısı*'na bir tehzil yazmıştır. Tanzimat döneminde yazılan bu iki şiiri ve bunlara yazılan tehzilleri ele aldığımızda tehzillerin aynı dönemlerde aynı tavırla yazıldığı tespit edilmiştir. Bildirimizde aynı dönemde farklı coğrafyalarda yaşayan iki hiciv şairi Şair Eşref ve Mirza Aliekber Sabir'in, Namık Kemal'in şiirlerine yazdıkları tehziller incelenmiş ve bu şiirler üzerinden şairlerin düşünceleri ortaya koyulmuştur. Türkiye'de II. Meşrutiyet, Azerbaycan'da ise Çar Rusyası'nın hüküm sürdüğü bir dönemde yazılan bu tehzillerin Tanzimat döneminde yazılmış iki şiirden yola çıkılarak aynı tavırla ve üslupla yazılmış olması dikkat çekicidir. Çalışmamızda farklı coğrafyalarda yaşanan durumlara aynı coğrafya ve dönemde yazılmış iki şiire tehzil yazılarak gösterilen tepkinin ortaklığı ortaya koyulmuştur. Çalışmamıza konu olan tehzillerin çıkış noktası olan *Hürriyet Kasidesi* ve *Vatan Şarkısı*'nda şair Namık Kemal'in tavrı ümitvardır. *Hürriyet Kasidesi*'ne tehzil yazan Şair Eşref ve *Vatan Şarkısı*'na tehzil yazan Mirza Aliekber Sabir Namık Kemal'in aksine ortak bir tavırla ümitsiz ve karamsardır. Bu ümitsizlik ortak bir tavrı benimsemiş şairler olan Şair Eşref ve Mirza Aliekber Sabir'de bir yönden ayrılır. Şair Eşref'te hükümet ve toplum eleştirisi birliktedir fakat Mirza Aliekber Sabir sadece topluma yönelik eleştirilerde bulunur. Her iki şairin tehzilleri bu gözle incelenmiş ve şiirlerden örnekler verilerek konu hakkındaki düşünceler desteklenmiştir. Şiirler incelenirken şairlerin yaşadıkları dönemler ve içinde buldukları toplum da göz önüne alınmıştır. İki hiciv şairini bu şekilde tehziller yazmaya yönlendiren sebepler şiirleri çerçevesinde ortaya koyulmuştur.

Açar sözlər: *Namık Kemal, Şair Eşref, Mirza Aliekber Sabir, Hürriyet Kasidesi, Vatan Şarkısı, tehzil.*

Konu: *Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları bağlamında Azerbaycan edebiyatı*

THE COMMON ATTITUDE OF MİRZA ALİEKBER SABİR AND POET EŞREF IN THE TEHZILS THEY MADE TO NAMIK KEMAL'S POEMS

Zeliha Yerli, Gunay Gasimova Chataalkaya

Marmara University, Turkey

Hürriyet Kasidesi and *Vatan Şarkısı* are two poems written by Namık Kemal during the Tanzimat period. A tehzil was written by the poet Eşref for the *Hürriyet Kasidesi* during the Second Constitutional Monarchy period. At the time when Eşref wrote this tehzil, Tsarist Russia was ruling in Azerbaijan. Mirza Aliekber Sabir also wrote a tehzil to *Vatan Şarkısı* in this period. When we examine these two poems written in the Tanzimat period and the tehzils written to them, it is determined that the tehzils were written in the same attitude in the same periods. In our paper, the tehzils written by two satirical poets, Şair Eşref and Mirza Aliekber Sabir, who lived in different geographies in the same period, to Namık Kemal's poems are analyzed and the thoughts of the poets are revealed through these poems. It is noteworthy that these tehzils, which were written in a period when the Constitutional Monarchy II ruled in Turkey and Tsarist Russia ruled in Azerbaijan, were written with the same attitude and style based on two poems written in the Tanzimat period. In our study, the commonality of the reaction to the situations experienced in different geographies by writing tehzil to two poems written in the same geography and period is revealed. In *Hürriyet Kasidesi* and *Vatan Şarkısı*, which are the starting point of the tehzils that are the subject of our study, the poet Namık Kemal's attitude is hopeful. Unlike Namık Kemal, Şair Eşref, who wrote a tehzil to *Hürriyet Kasidesi*, and Mirza Aliekber Sabir, who wrote a tehzil to *Vatan Şarkısı*, are hopeless and pessimistic with a common attitude. This despair differs in one aspect in Şair Eşref and Mirza Aliekber Sabir, poets who adopt a common attitude. Poet Eşref

criticizes the government and society together, but Mirza Aliekber Sabir criticizes only the society. The tehzils of both poets were analyzed from this point of view and the ideas on the subject were supported by giving examples from the poems. While analyzing the poems, the periods in which the poets lived and the society they lived in were also taken into consideration. The reasons that led the two satirical poets to write such tehzils are revealed within the framework of their poems.

Keywords: *Namık Kemal, Poet Eşref, Mirza Aliekber Sabir, Tanzimat, Constitutional Monarchy II, Tsarist Russia, Azerbaijan, satire*

Theme: *Azerbaijani literature in the context of comparative literary studies*

ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMLİ İSİMLERİNDEN ABDULLA ŞAİĞ'İN ESERLERİNİN TÜRK DÜNYASI TÜRKÇE/ANA DİLİ DERS KİTAPLARINDA YER ALMASI

Dr. Zemine Ziyayeva

Karabağ Üniversitesi, Azerbaycan

Türk Dünyası'nın bütünleşmesine yönelik faaliyetlerin sürdüğü XXI yüzyılda çocuk eğitimi konusu güncelliğini korumaktadır. Çağdaş dünyada alana dair çalışmaların biçimsel ve içerik özellikleri değişmekle birlikte yazar ve şairlerin çabası ve verimi azımsanmayacak öneme sahiptir. Bilgisayar teknolojisinin geliştiği, dijitalleşmenin hız aldığı bu yüzyılda çocukların duygu dünyasını zenginleştirmek için klasikleşmiş Türk münevverlerinin sanatına yeniden bakmak gerekmektedir. Özellikle, Türk Dünyası eğitim alanında bütünleşmede çocuk eğitimi konusu önem arz etmektedir. Örnek şair ve yazarların eserlerinin Türkçe ders kitaplarında kullanılması, şiir ve hikayeler esasında çizgi filmlerinin uyarlanması, çocukların duygu dünyasını zenginleştirmek için animasyon filmlerinin yapılması gibi faaliyetler günümüz şartları içinde değerlendirilmelidir. Yetişen nesli sanat, müzik, halkbilimi, edebiyat, dil, kültür bağlamında ortak paydalarda birleştirmek gerekmektedir. Bu bağlamda Azerbaycan edebiyatının önemli siması olan Abdulla Şaig'in edebî sanatı örnek niteliklere sahiptir.

Abdulla Şaig Azerbaycan'ın millî kimlik mücadelesinde imzası olan münevverlerinden biridir. Hayatı millî mücadeleye yıllarına rastlamış, dönemin sorunlarına odaklanmış, bu sorunlara çözüm yolları aramış bir sanat adamıdır. Abdulla Şaig sanatı çok yönlüdür, bulardan biri ailenin temel taşı olan çocuk ve çocuğun eğitimidir. O, XX. yüzyılın başlarında çocuk şiirine ilgi duymuş, çocukların duygu dünyasını iyi bilmiş, sanatının zirvesini çocuk edebiyatına dair yazdığı şiir parçaları ile süslemiştir. *Çocuk ve Buz, Kelebek, Keçi* vs. gibi şiirleri alana dair yazdığı şiirlerden sadece birkaçı, aynı zamanda sanatının şaheserleri olarak netelendirilebilir.

Dilinin sadeliği ve şiirlerindeki konu zenginliği ile Azerbaycan çocuk edebiyatında müstesna yere sahip Şaig sanatı Türk Dünyası eğitim müfredatı için hazine niteliğindedir. Çocuk dünyasında iz koyacak kelime zenginliği, doğaya ait sözcükler, değerlerin oluşturulmasında kelimelerin anlam özellikleri Şaig sanatını anadili öğretimi için önmeli kılan özelliklerden birkaçıdır. Bu bağlamdan hareket ederek makalede Abdulla Şaig sanatının özellikleri üzerinde durulmuş, eserlerinden derlenmiş şiirler konu özellikleri açısından tasnif edilmiş, dil ve muhteva değerlendirilmesi yapılmıştır.

Açar sözlər: *Şaig sanatında çocuk dünyası, Abdulla Şaig'in şiirlerinde kelimelerin anlam özellikleri, Türk Dünyası ders kitaplarında değerler olgusu, doğa ile ilgili sözcükler, hayvanlarla ilgili sözcükler*

Mövzu: *Tədris problemləri*

THE INCLUSION OF WORKS BY ABDULLA SHAİG, A PROMINENT FIGURE IN CHILDREN'S LITERATURE, IN TURKIC WORLD TURKISH/MOTHER TONGUE TEXTBOOKS

Phd. Zemine Ziyayeva

Karabakh University, Azerbaijan

In the 21st century, when efforts toward the unification of the Turkic World are still ongoing, the subject of children's education retains its up-to-date actuality. While the formal and content-related characteristics of studies in this field keep on changing in the modern world, the efforts and contributions of writers and poets stand beyond denial. This is the time when digitalization is boosting its pace with advanced computer technologies, and, as such, revisiting classical Turkish intellectuals becomes relevant to further enhance children's emotional worlds. More precisely, children's education is an issue of paramount importance for the attainment of unity within the educational sphere of the Turkic World. Under the current conditions, incorporation of works by prominent poets and writers into Turkish textbooks, cartooning their poems and stories, developing animated films in order to enrich children's emotional experience are activities to be considered. Through art, music, folklore, literature, language, and culture, commonalities should be united in the younger generation.

Abdulla Shaig was one of the major figures in Azerbaijani literature. In this context, the literary art of Abdulla Shaig is an exemplary model. Abdulla Shaig was among those intellectuals of Azerbaijan who played a crucial role in this struggle. Living his life during the years of national struggle, he focused on the issues of his time and sought solutions through his art. The artistry of Shaig flowed from children and their education, being one of the big strong mainstays of the family. In the early years of the 20th century, he showed great interest in children's poetry, was very well acquainted with the delicacy of children's emotional world, and crowned his artistic work with poems associated with children's literature. His poems, like Child and Ice, Butterfly, and Goat, are only a few examples of his works in this field, also viewed as masterpieces of his art.

The simplicity of his language and the richness of the themes in his poetry have earned Shaig a prominent place in Azerbaijani children's literature. His works are a treasure trove for the educational curriculum of the Turkic World. The linguistic richness capable of leaving a mark on the children's imagination, words related to nature, and the semantic peculiarities of words in the formation of values are some of the elements that make Shaig's art essential for mother tongue instruction. In this respect, the current paper focuses on the features of Abdulla Shaig's art, classifies poems compiled from his works according to their thematic features, and gives their linguistic and content-specific analysis.

Keywords: *The world of children in Shaig's art, semantic features of words in Abdulla Shaig's poems, the concept of values in Turkic World textbooks, words related to nature, words related to animals*

Topic: *Educational problems*

AZƏRBAYCAN VƏ İRAQ-TÜRKMAN DİLLƏRİNDƏ İŞLƏDİLƏN BƏZİ ƏRƏB MƏNŞƏLİ SÖZLƏRİN SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Zibeydə Quliyeva

AMEA Dilçilik İnstitutu, Azərbaycan

Dil ictimai varlıq olduğu üçün dəyişən ictimai-siyasi şərait öz əksini dildə tapır. Bir çox xalqlar bir-biri ilə sosial-iqtisadi və coğrafi baxımdan qarşılıqlı əlaqədədirlər. Bu əlaqələrin nəticəsi olaraq dillərdə sözlərin prosesləri baş verir. Bütün dillərdə olduğu kimi Azərbaycan dilinin də lüğət tərkibində bu və ya digər yolla başqa dildən keçmiş sözlər mövcuddur. Məlumdur ki, Azərbaycan dili tarixən yerləşdiyi coğrafi mövqeyi səbəbilə daha çox ərəb-fars dillərinin təsirinə məruz qalmışdır. Lakin daha sonralar ictimai-siyasi şərait nəticəsində dilimizə rus-avropa mənşəli sözlərin daxil olması geniş vüsət almışdır. Tarixçilərin və bir çox dilçi alimlərin araşdırmaları nəticəsində Azərbaycan dilinin bir ləhcəsi olaraq qəbul edilən İraq-türkman dilində də alınma mənşəli sözlər işlədilməkdədir. Bu dildə alınmaların böyük əksəriyyətini ərəb mənşəli sözlər təşkil edir. Bu da türkmanların yaşadığı coğrafi şəraitin təsiri. İraq-türkman dilində və Azərbaycan dilində mövcud olan bəzi ərəb mənşəli sözlərin işlədilməsində müəyyən semantik fərqlər özünü göstərməkdədir. Belə ki, bəzən eyni sözün hər iki dildə müxtəlif semantik məzmununda işlədilməsinə rast gəlinir. Bu fərqlərin ortaya çıxmasının əsas səbəbi İraq-türkman dilinə ərəb dilinin təsirinin hələ də davam etməsidir. Bəzi nümunələr İraq-türkmanlarının danışdığı dili üçün ümumişlək olsa da, müasir Azərbaycan dilində ümumiyyətlə işlədilmir və lüğət fonduna daxil edilməmişdir. Eyni kökdən gəlmələrinə baxmayaraq Azərbaycan dili və İraq-türkman dilində ərəb mənşəli sözlərin işlədilməsindəki fərqlər hər iki dilin müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf etdiyini göstərir. Doğrudur, bu fərqlilik dillərin mənşəyinə təsir göstərməsə də, bir-birindən fərqlənməsinə şərait yarada bilər.

Açar sözlər: *Azərbaycan dili, iraq-türkman dili, alınma sözlər, semantik xüsusiyyətlər*

Mövzu: *Azərbaycan və digər türk dilləri müqayisəli dilçilik kontekstində*

SEMANTIC CHARACTERISTICS OF SOME WORDS OF ARABIC ORIGIN USED IN AZERBAIJAN AND IRAQ-TURKMAN LANGUAGES

Zibeyda Guluyeva

Institute of Linguistics of ANAS, Azerbaijan

Since language is a social entity, the changing socio-political conditions are reflected in the language. Many peoples interact with each other socio-economically and geographically. As a result of these relations, word acquisition processes occur in languages. As in all languages, the vocabulary of the Azerbaijani language contains words that have been transferred from another language in one way or another. It is known that the Azerbaijani language has historically been influenced by Arabic-Persian languages due to its geographical location. But later, as a result of social and political conditions, the introduction of words of Russian-European origin into our language became widespread. As a result of the research of historians and many linguists, words of borrowed origin are used in the Iraqi-Turkmen language, which is considered a dialect of the Azerbaijani language. The vast majority of borrowings in this language are words of Arabic origin. This is the effect of the geographical conditions in which the Turkmens live. There are certain semantic differences in the use of some words of Arabic origin that exist in the Iraqi-Turkmen language and in the Azerbaijani language. So, sometimes the same word is used in both languages with different semantic content. The main reason for the appearance of these differences is that the influence of the Arabic language on the Iraqi-Turkmen language still continues. Although some examples are common to the spoken language of Iraqi-Turkmen, they are not used in modern Azerbaijani language and are not included in the vocabulary. Despite the fact that they come from the same root, the differences in the use of words of Arabic origin in the Azerbaijani language and the Iraqi-Turkmen language indicate that both languages have developed in different directions. It is true that this difference does not affect the origin of languages, but it can create conditions for them to differ from each other.

Key words: Azerbaijani language, Iraqi-Turkmen language, loanwords, semantic features

Theme: Azerbaijani and other Turkic languages in the context of comparative linguistics

BABUR İMPERATORLUĞU DÖVRÜNƏ AID BƏZİ FARSDILLI TARIXI QAYNAQLARDA TÜRK (AZƏRBAYCAN) DİLİNİN TƏSİRİ

Dos. Zivər Hüseynli Baylan

Xəzər Universiteti, Azərbaycan

Babur İmperatorluğu və ya digər adı, Böyük Moğol İmperiyası (1526-1857) Hindistanda türklər tərəfindən qurulmuş və üç əsrdən çox davam etmiş qüdrətli dövrlərdən biridir. Dövlətin banisi Zəhirəddin Məhəmməd Babur 14 fevral 1483-cü ildə Əndicanda anadan olmuşdur. Onun atası, Fərqanə hakimi Ömər Şeyx Mirzə böyük Əmir Teymurun nəticəsi, anası Qutlu(ğ) Nigar xanım isə Çingiz xanın on dördüncü nəsilindən törəməsi idi.

Baburilər türk dövləti olsalar da ölkədə Çağatay türkcəsi ilə yanaşı fars, ərəb və Hindistanın aparıcı dillərindən olan urdu, sanskrit və sind dilləri müəyyən sahələrdə işlənirdi. Ancaq fars dili rəsmi dil səviyyəsində və ən əsası elm-ədəbiyyat sahəsində daha yaygın idi. Bu səbəblə, həmin dövrdə yazılmış əsərlərin çoxu, xüsusilə tarixi əsərlər fars dilindədir.

Babur dövrünə aid qələmə alınmış tarixi əsərlər say baxımından xeyli zəngindir, həmin əsərlər arasından ələdə edə bildiyimiz iki qaynaq, “*Təzkireyi- Humayun və Əkbər*” və “*Əkbərname Tarixi-Qurqaniyani- Hind*” əsərləri bu tədqiqatın əsas mənbələridir.

Məqalənin adında qeyd olunan türk idili isə həmin dövrdə ölkə daxilində mövcud olan Çağatay türkcəsi və elm-ədəbiyyat sahəsində dərin iz qoymuş Oğuz türkcəsinin həmin dövrdə “türki” adlanan, bugünkü Azərbaycan türkcəsidir. Belə ki, Babur hökumətinin istər dövlət məmurları, istərsə də elm-ədəb əhli arasında bugünkü Azərbaycan dili adlanan türkcə ilə yazıb-yaradan çox sayda elm əhli və şairlər var idi. Bu da öz növbəsində Azərbaycan türkcəsinin farsdilli qaynaqlarda təsirinə səbəb olurdu.

Məqalədə “*Təzkireyi- Humayun və Əkbər*” və “*Əkbərname Tarixi- Qurqaniyani- Hind*” adlı farsca yazılmış tarixi qaynaqlarda Çağatayca ilə yanaşı Azərbaycan dilinin fars dilinə təsiri araşdırılacaqdır.

Açar sözlər: Babur İmperatorluğu, Hindistan, Türkcə, Azərbaycan dili, Çağatay türkcəsi

Mövzu: Mətnşünaslıq və mənbəşünaslıq

THE INFLUENCE OF TURKISH (AZERBAIJANI) ON PERSIAN HISTORICAL SOURCES DATING BACK TO THE MUGHAL EMPIRE

Assoc. Prof. Zivar Huseynli Baylan

Khazar University, Azerbaijan

The Mughal Empire (1526-1857) was one of the most powerful dynasties in India, lasting for over three centuries. The founder of the empire, Zahiruddin Mohammed Babur, was born in Andijan on

February 14, 1483. His father, Umar Sheikh Mirza, was the ruler of Fargana and a great-grandson of Amir Timur, while his mother, Qutlugh Nigar Khanum, was a descendant of Genghis Khan.

Although the Mughals were Turkish, the leading languages in the empire, Such as Persian, Arabic, and Indian, were used in some areas. However, Persian was more widely spoken at the official level and, most importantly, in the field of science and literature. Therefore, many of the works written at that time, especially historical works, are in Persian.

Historical works from the Mughal period are abundant, and two notable sources include *Tazkira e Humayun o Akbar* as well as the *AkbarNama: Tarikhi-Qurqaniyani-Hind*.

The Turkish language mentioned in the title of this article now corresponds to Azerbaijani, which had a profound influence on the scientific literature of the time, particularly as it evolved from Chagatai and Oghuz Turkish. As a result, the Mughal government was home to many scholars and poets—both government officials and academics—who wrote in Turkish, which is now recognized as Azerbaijani. This, in turn, had an impact on the Persian sources drawn from Azerbaijani Turkish.

The article will examine the influence of Azerbaijani and Chagatai on historical sources such as *Tazkira e Humayun o Akbar* and *AkbarNama: Tarikhi-Qurqaniyani-Hind*, both written in Farsi.

Keywords: *Mughal Empire, India, Turkish, Azerbaijani, Chagatai Turkish.*

Theme: *Textual Studies and Source Studies*

O‘ZBEK SHE‘RIYATIDA OZARBAYJON

Dr. Zuhra Yuldasheva

O‘zR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti, O‘zbekiston

Ozarbayjon mavzusi o‘zbek she‘riyatida katta bir tadqiqotga ob‘ekt bo‘ladigan mavzu desak, mubolag‘a bo‘lmaydi. Chunki tili, madaniyati, urf-odat va qadriyatlari yaqin bo‘lgan o‘zbek va ozarbayjon xalqlari o‘rtasidagi adabiy aloqalar tarixi ham uzoq yillarga borib taqaladi. Bu adabiy aloqalar davr nuqtai nazardan ulkan bir sahifani tashkil etishini inobatga olib ayrim shoirlar ijodigagina to‘xtalishni ma‘qul ko‘rdik. Maqolada Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Xurshid Davron va Xosiyat Rustamova ijodidan o‘rin olgan Ozarbayjon mavzusi haqidagi she‘rlar, ularning mavzu ko‘lami, obrazlar silsilasi va tasviriy vositalari haqida so‘z yuritiladi. Ma‘lumki, Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she‘riyatida til, dil, madaniyat, urf-odat va an‘analar yaqinligi haqidagi fikrlar tilga olinsa, Xurshid Davron va Xosiyat Rustamova she‘rlarida yaqin o‘tmishda ozarbayjonlik qardoshlarimiz boshiga tushgan qora kunlar, dard va darddoshlik tuyg‘ulari qalamga olingan.

Kalit so‘zlar: *Ozarbayjon, she‘riyat, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Xurshid Davron, Xosiyat Rustamova*

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyoti*

AZERBAIJAN IN UZBEK POETRY

Phd. Zuhra Yuldasheva

Institute of Uzbek language, literature and folklore, Uzbekistan

It would not be an exaggeration to say that the Azerbaijani theme is the subject of a large study in Uzbek poetry. The history of literary ties between the peoples of Uzbekistan and Azerbaijan, whose language, culture, customs and values are close, goes back a long time. Considering that these literary contacts constitute a huge page from the point of view of the time, we thought it best to dwell only on the works of some poets. The article discusses the poems about the theme of Azerbaijan, their theme, the range of objects and visual means by Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Khurshid Davron and Khosiyat Rustamov. It is known that the poetry of Abdulla Oripov and Erkin Vohidov conveys the idea of the closeness of language, language, culture, customs and traditions, while the poems of Khurshid Davron and Khosiyat Rustamova convey the feelings of black days, sorrow and compassion that befell our Azerbaijani brothers in the recent past.

Keywords: *Azerbaijan, poetry, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Khurshid Davron, Khosiyat Rustamova*

Theme: *Azerbaijani Literatura*

FUZULIY VA O'ZBEK SHE'RATI

Dots. Zulfiya Ma'rufova Nabieva

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti, O'zbekiston

Maqolada ozarbayjon va o'zbek adabiyotining umumiy xususiyatlari haqida so'z boradi. Fuzuliy ijodi va o'zbek mumtoz adabiyoti namoyandalarining g'azallari misolida Sharq adabiyotiga xos bo'lgan umumiy me'yorlar, til-madaniy unsurlar qiyoslanadi.

Tayanch so'zlar: *Ozarbayjon she'riyati, o'zbek she'riyati, yor, go'zallik, me'yor, me'yor, ishq, ifoda, obraz*

Mavzu: *Ozarbayjon adabiyot*

FUZULIY AND UZBEK POETRY

Assoc. Prof. Zulfiya Ma'rufova Nabieva

State Institute of Art and Culture of Uzbekistan, Uzbekistan

The article talks about the common characteristics of Azerbaijani and Uzbek literature. Common standards and linguistic and cultural elements characteristic of Eastern literature are compared on the example of Fuzuli's work and the poems of representatives of Uzbek classic literature.

Key words: *Azerbaijani poetry, Uzbek poetry, yor, beauty, standard, standard, love, expression, image*

Theme: *Azerbaijani Literatura*